

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**JOLITA VALIUKEVIČ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS
MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS STUDIJOS**

VAIKŲ NAUDOJIMASIS SAVO TEISĖMIS MOKYKLOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Prof. dr. Brigita Kairienė

Vilnius, 2021

TURINYS

ĮVADAS	6
SĄVOKŲ ŽODINĖLIS	9
1. VAIKO TEISĖS MOKYKLOJE TEORINIU ASPEKTU	10
1.1. Vaiko teisės	10
1.2. Vaikų naudojimas savo teisėmis ir jų pažeidžiamumas mokykloje	14
2. VAIKO TEISIŲ APSAUGA MOKYKLOJE	21
2.1. Vaiko teisių apsauga.....	21
2.2. Vaiko teisių apsaugos vykdymas mokykloje	24
3. VAIKO TEISIŲ NAUDOJIMOSI GALIMYBĖS MOKYKLOJE TYRIMAS	30
3.1. Tyrimo metodika	30
3.2. Tyrimo respondentų charakteristika.....	33
3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija	35
IŠVADOS	62
REKOMENDACIJOS	63
LITERATŪROS SĄRAŠAS	64
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PRIEDAI	74

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav.** Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintos vaiko teisės
- 2 pav.** Bendradarbiavimo mokykloje schema
- 3 pav.** Tarpinstitucinio bendradarbiavimo schema
- 4 pav.** Tyrimo loginė schema
- 5 pav.** Mokinių pasiskirstymas pagal gimnazijas (proc.)
- 6 pav.** Mokinių pasiskirstymas pagal klases (proc.)
- 7 pav.** Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal susipažinimą su vaiko teisėmis (proc.)
- 8 pav.** Mokinių nuomonių pasiskirstymas apie vaiko teisių sąvoką (proc.)
- 9 pav.** Respondentų pirminių žinių pasiskirstymas apie vaiko teises (proc.)
- 10 pav.** Moterų ir vyrų girdėjimo dažnumo pasiskirstymas apie vaiko teises (proc.)
- 11 pav.** Vaikų naudojimas savo teisėmis mokykloje (proc.)
- 12 pav.** Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal naudojimąsi savo teisėmis mokykloje (proc.)
- 13 pav.** Gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal naudojimąsi vaiko teisėmis mokykloje (proc.)
- 14 pav.** Mokinių pasiskirstymas pagal vaiko teisių naudojimosi užtikrinimą mokykloje (proc.)
- 15 pav.** Skirtingų gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal vaiko teisių naudojimosi užtikrinimą mokykloje (proc.)
- 16 pav.** Vaiko teisių pasiskirstymas pagal užtikrinimą mokykloje (proc.)
- 17 pav.** Atsižvelgimo į vaikų interesus mokykloje dažnumo pasiskirstymas (proc.)
- 18 pav.** Vyrų ir moterų išklauso pasiskirstymas mokykloje (proc.)
- 19 pav.** Mokinių išklauso dažnumo pasiskirstymas mokykloje (proc.)
- 20 pav.** Atsižvelgimas į vaikų nuomonę pagal skirtingas gimnazijas (proc.)
- 21 pav.** Atsižvelgimo į vaikų nuomonę dažnumo pasiskirstymas mokykloje (proc.)
- 22 pav.** Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal užtikrinimą nuo diskriminacijos mokykloje (proc.)
- 23 pav.** Skirtingų gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal užtikrinimą nuo diskriminacijos mokykloje (proc.)
- 24 pav.** Skirtingų gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal užtikrinimą nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti vaiko gyvybei, sveikatai ir vystymuisi (proc.)
- 25 pav.** Mokinių pasiskirstymas pagal vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje (proc.)
- 26 pav.** Skirtingų gimnazijų pasiskirstymas pagal vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje (proc.)
- 27 pav.** Vaiko teisių pasiskirstymas pagal pažeidžiamumą mokykloje (proc.)
- 28 pav.** Dažnių pasiskirstymas pagal vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje (proc.)
- 29 pav.** Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal kreipimąsi pagalbos (proc.)

30 pav. Skirtingų gimnazijų pasiskirstymas pagal kreipimąsi pagalbos (proc.)

31 pav. Skirtingų gimnazijų pasiskirstymas pagal kreipimosi pagalbos žinojimą (proc.)

32 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal kreipimąsi pagalbos (proc.)

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lent.** Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė
- 2 lent.** Vaiko teisių užtikrinimo sąsajos su skirtingų gimnazijų ir klasių išvestinėmis
- 3 lent.** Vaiko teisių pažeidžiamumo sąsajos su skirtingų gimnazijų ir klasių išvestinėmis
- 4 lent.** Vaikų žinojimo kur kreiptis pagalbos ir jos kreipimosi dvimatė lentelė (proc.)
- 5 lent.** Mokinių pažeidžiamumo požymių skalių tarpusavio koreliacija
- 6 lent.** Mokinių kreipimosi požymių skalių tarpusavio koreliacija
- 7 lent.** Vaiko teisių apsaugos požymių skalių tarpusavio koreliacija

ĮVADAS

Temos aktualumas. Visuomenėje per paskutinius dešimtmečius pasikeitė suaugusiųjų požiūris į vaikus. Vis plačiau pripažįstama, kad vaikas yra asmenybė, turinti savo nuomonę, interesus ir apsisprendimą, kurie itin svarbūs šiandieninėje visuomenėje (Našlėnė, Petrauskaitė ir Želvienė, 2020). Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989) vaikas pripažintas savarankišku teisės subjektu, kurio teisės atskirai apibrėžtos. Vaikas yra įgijęs ne tik teisių turėtojo statusą, bet ir galimybę būti aktyviu dalyviu įgyvendinant bei ginant, saugant savo teises bei teisėtus interesus. Kiekvienam vaikui numatyta lygiavertė dalyvavimo teisė, teisė laisvai reikšti savo nuomonę ir pažiūras visais jį liečiančiais, su juo susijusiais klausimais. Vaiko, kaip pagrindinė vertybė, tematika paskutiniu metu vis dažniau akcentuojama tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje (Raupienė ir Kavaliauskienė, 2019).

Vaiko teisės yra žmogaus teisės, kurios yra visuotinės ir jokių būdu neatimamos (Žiobienė, 2020). Pasak Dudaitės ir Kairienės (2017) vaiko teisės – tai reikšmingas kiekvieno žmogaus teisių elementas, todėl kaip valstybėje yra įgyvendinamos ir plėtojamos vaiko teisės, koks yra visuomenės požiūris į vaiko teisių apsaugos užtikrinimą, rodo pagrindinį žmogaus teisių vystymosi procesą visuomenėje. Pabrėžtina, jog vaikas turi visas bendrąsias žmogaus teises ir laisves, kurios jam, kaip ir kiekvienam asmeniui, pripažįstamos vadovaujantis prigimtinių žmogaus teisių koncepcija, nepaisant vaiko neveiksnumo ar riboto veiksnumo (Tamutienė, 2018). Nors vaikas turi daugybę teisių, kuriomis gali laisvai naudotis, jos turi būti atitinkamai užtikrintos bei apsaugotos (Raupienė ir Kavaliauskienė, 2019).

Pagrindinis ir svarbiausias tarptautinis dokumentas, kuris nuosekliai ir išsamiai reglamentuoja vaiko teises, kuriuo remiantis siekiama, kad visi vaikai turėtų užtikrintą, apsaugotą ir laimingą vaikystę – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, kuri priimta Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje 1989 m. lapkričio 20 d. Lietuva šį tarptautinį dokumentą ratifikavo 1995 m. liepos 3 d., kas rodo, kad Lietuva kaip ir kitos valstybės prisiėmė atsakomybę užtikrinti vaiko teises, išipareigojo kiekvienam vaikui garantuoti tokią apsaugą ir paramą, kuri kaip galima labiau atitiktų jo interesus ir teisių įgyvendinimą. Iš esmės Lietuva remiasi keturiais pagrindiniais Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos principais, nurodančiais reikšmingiausią vaiko teisių svarbą visuomenėje ir darančią didžiausią įtaką šios konvencijos įgyvendinimui: (2 str.) nediskriminavimas, (3 str.) vaiko interesai, (6 str.) vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, (12 str.) vaiko teisė būti išklausytam. Apie šiuos principus Autorė plačiau pasisako magistro baigiamojo darbo teorinėje dalyje.

Teigiamas poslinkis vaiko teisių pripažinimo srityje padarė ir tai, kai Lietuvoje 1996 m. balandžio 12 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, kadangi jame yra nustatytos pagrindinės vaikų teisės, laisvės, pareigos bei šių teisių

ir laisvių apsaugos užtikrinimo garantijos. Šio įstatymo pagrindinė paskirtis – „gerinti vaikų teisinę apsaugą šalyje, nustatant suderintus su Lietuvos Respublikos Konstitucija ir tarptautinės teisės normomis bei principais vaiko teisių pagrindus“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas, 1996, AR 2021-03-01). Galima teigti, jog tai yra vienas svarbiausių teisinių dokumentų, reglamentuojančių ir ginančių vaiko teises Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991, AR 2021-01-01) vaikas yra suvokiamas kaip švietimo sistemos dalyvis, dažniausiai – mokinys. Remiantis Švietimo įstatymu, vaikas mokykloje yra ugdomas pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio ar atitinkamas specialiojo ugdymo programas. Ugdymo institucija – tai ne tik švietimo ir mokymosi įstaiga, bet ir bendrabūvio kultūros vieta. Mokiniai mokykloje praleidžia nemažą savo laiko dalį, jie ne tik mokosi, bet ir bendrauja, todėl mokykloje vyksta aktyvūs kiekvieno vaiko psichinės, fizinės ir socialinės raidos procesai. Mokyklos atsakomybė už mokinių mokymąsi yra didžiulė, todėl svarbu ne tik sudaryti tinkamas sąlygas vaikų ugdymuisi, bet ir nepamiršti, kad mokykla turi būti pozityvioji socializacijos vieta, kurioje jie jaustųsi saugūs bei užtikrinti (Duoblienė, 2015).

Kiekvienas mokytojas dirbdamas mokykloje, turi vykdyti savo pareigas, gerbti bei pripažinti vaiko teises, nepažeidžiant jo teisių ir teisėtų interesų, taip pat užtikrinti, kad vaikas, būdamas visuomenės nariu ir naudodamasis savo teisėmis mokykloje, nepažeistų kito vaiko teisių bei laikytųsi nustatytų elgesio normų ir teisės aktų nuostatų (Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2017 metų veiklos ataskaita, 2018). Kveskienė (2005) akcentuoja, jog mokykla turi atlikti pagrindinį vaidmenį, bet nereikia tikėtis, kad ji viena, be pašalinės pagalbos galės suteikti reikiamą pagalbą bei susidoroti su visomis iškylančiomis problemomis, sunkumais mokykloje. Mokykla sąveikaudama ir bendradarbiaudama su kitomis institucijomis, organizacijomis gali rasti tinkamus būdus siekiant sėkmingai šalinti vaiko teisių pažeidimus bei užtikrinti jo teises mokykloje (Skučaitė ir Karmazė, 2011).

Temos iširtumas. Vakaruose vaiko teisių tyrimais ypač rūpinasi tarptautinės organizacijos – UNICEF, UNESCO, Europos Taryba ir kt. Šios tarptautinės organizacijos ypatingą dėmesį skiria švietimui apie žmogaus teises, ruošti kvalifikuotus mokytojus šiam atsakingam darbui mokykloje, vaiko teisių įgyvendinimo ir užtikrinančių sąlygų tyrimams.

Vaiko teisės juridiniu lygmeniu įgyvendintos ne taip seniai, tačiau mokslininkai ir anksčiau atliko tyrimus, kurie susiję su nagrinėjama tema. Ž. Jonynienė (2005, 2009) atliko tyrimus apie vaiko teisių įgyvendinimą ir jos aktualijas Lietuvoje, A. Pekauskas ir G. Grigaliūnaitė (2008) nagrinėjo edukacinius vaiko teisių įgyvendinimo aspektus, A. Juodaitytė (2006), Ž. Jonynienė (2009), R. Bulotas (2000) ir kt. analizavo vaiko teisių vykdymą mokykloje, Ž. Jonynienė ir A. Juodaitytė (2006) atliko lyginamąjį tyrimą vaiko teisių

reikšmingumui ir įgyvendinimui ugdymo įstaigoje nustatyti, G. Navaitis (2003) analizavo situacijas, susijusias su vaiko teisių pažeidimais, B. Kairienė ir G. Dzindzaličienė (2009) nagrinėjo teisinį švietimą kaip vaiko teisių įgyvendinimo prielaidą, I. Tamutienė (2008) nagrinėjo vaiko apsaugos veiksmingumo problemas Lietuvoje, I. Raupienė ir V. Kavaliauskienė (2019) analizavo vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarką, I. Tamutienė ir V. Auglytė (2018) atliko tyrimą apie institucinę riziką vaiko apsaugos srityje bei specialistų galimybes ją suvaldyti, B. Kairienė (2012) tyrinėjo vaiko teisinį statusą, R. Bulotas (2003), pateikė pagrindinius aspektus, kodėl reikia atskirai kalbėti apie vaiko teises, D. Kabašinskaitė (2005) analizavo vaiko politikos įgyvendinimo aktualijas, B. Kairienė ir R. Žiemienė (2007) tyrinėjo vaiko teisių įgyvendinimo ypatumus šeimoje, I. Kerulienė (2008) analizavo vaiko teisių įgyvendinimą šeimos aspektu, A. Bilson, S. White (2005) nagrinėjo klausimus susijusius su vaiko nuomonės įgyvendinant geriausius vaiko interesus.

Mokslinė problema. Apie vaiko teises, jų įgyvendinimo aspektus ir jos aktualijas, vaiko teisių pažeidžiamumą bei jų apsaugos užtikrinančias sąlygas mokykloje gana nemažai tyrinėta, tačiau dar nėra atliktų tyrimų, kurio tikslas būtų – išnagrinėti vaiko teisių naudojimosi galimybes mokykloje. Todėl tyrime iškeliamą pagrindinę **problema**: kokios yra Šalčininkų rajono skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisių naudojimosi galimybės mokykloje?

Hipotezė. Tikėtina, kad Šalčininkų rajono (lietuvių, rusų, lenkų) I-IV gimnazijų klasių mokiniai skirtingai naudojami savo, kaip vaiko, teisėmis mokykloje.

Darbo objektas – vaiko naudojimas savo teisėmis mokykloje.

Darbo tikslas – atskleisti vaiko naudojimosi savo teisėmis mokykloje galimybes.

Darbo uždaviniai:

- 1) Išryškinti vaiko teises mokykloje;
- 2) Išanalizuoti vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje;
- 3) Išnagrinėti vaiko teisių apsaugos įgyvendinimą ir jos vykdymą mokykloje;
- 4) Išnagrinėti vaiko teisių naudojimosi galimybes mokykloje.

Darbo metodai:

- Mokslinės literatūros ir teisinių šaltinių analizė;
- Anoniminė internetinė apklausa;

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, sąvokų žodynas, tris skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalba (summary), priedai. Darbą iliustruoja 32 paveikslai, 7 lentelės. Naudotos literatūros sąrašą sudaro 89 šaltiniai. Darbo apimtis – 77 puslapiai.

SAVOKŲ ŽODINĖLIS

Bendradarbiavimas – tai darbas, kai dirbama kartu ir kurio metu siekiama bendro tikslo ir rezultatų (Butkienė ir Kepalaitė, 1996).

Bendrojo ugdymo mokykla – tai mokykla, kurioje ugdymas vykdomas pagal formaliojo švietimo pradinio, pagrindinio, vidurinio ar atitinkamas specialiojo ugdymo programas (Targamadžė, 2017).

Mokykla – tai organizacija, veikianti labai kintančioje socialinėje aplinkoje. Ši organizacija įtraukia labai daug įvairių suinteresuotųjų asmenų grupių, pavyzdžiui, švietimo valdymo institucijų darbuotojus, mokyklos vadovybę, mokytojus, mokinius, tėvus, visuomenę ir kt. (Targamadžė, 2017).

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas – tai bendradarbiavimas tarp skirtingų socialinių sektorių, kurio metu koordinuojamos bendros veiklos ir tarpusavyje siekiama bendrų tikslų ir rezultatų (Miginis ir Ulozas, 2010).

Teisė – tai valstybės nustatytų ar sankcionuotų visiems privalomų formaliai apibrėžtų normų sistema, skirtų reguliuoti visuomeninius santykius (Čiočys, 2002).

Vaikas – tai žmogus, neturintis 18-os metų, išskyrus tuos atvejus, kai įstatymai numato kitaip (Vaiko teisių konvencija, 1989).

Vaiko teisės – tai žmogaus teisės, kurios nagrinėjamos kaip vaiko individo apsaugą ir globą. Šios žmogaus teisės padeda užtikrinti pilnavertį vaiko vystymosi procesą visuomenėje (Česonienė ir Bičiukienė, 2009).

Vaiko saugumas – tai tinkamai vykdomas vaiko individualių saugumo, psichologinių, fizinių ir socialinių poreikių tenkinimas (Vainoriūtė ir kt., 2012).

Vaiko teisių apsauga – tai tėvų, kitų teisėtų vaiko atstovų, valstybės, vietos savivaldos, visuomeninės institucijos ir kitų asmenų laikymasis tam tikrų privalomų nuostatų bei principų, siekiant užtikrinti vaiko teises ir šalinti jų pažeidimus visuomenėje (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, AR 2021-03-01).

1. VAIKO TEISĖS MOKYKLOJE TEORINIU ASPEKTU

Analizuojant vaiko teises, pirmiausia būtina aptarti „vaiko“ sąvoką. Pažymėtina, kad vaiko teisių išmanymas bei tinkamas jų įgyvendinimas visuomenėje yra vienas svarbiausių valstybės požymių, o visuomenės ugdymas žinoti bei gerbti vaiko teises – neatsiejama valstybės pilietinė tradicija. Akcentuotina, jog valstybės priimti įstatymai, teisės aktai bei vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos, organizacijos gina ir saugo kiekvieno vaiko teises nuo galimų pažeidimų. Visos įgyvendintos vaiko teisės padeda užtikrinti pilnavertį vaiko vystymosi procesą visuomenės gyvenime.

1.1. Vaiko teisės

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989) akcentuojama, jog „vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau“. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996, AR 2021-03-01) nurodoma, kad „vaikas – žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip“. Taip pat Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003) vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų. Kitaip tariant, pagal įstatymus kiekvienas žmogus, nesulaukęs aštuoniolikos metų amžiaus, visose visuomenės ir valstybės gyvenimo sferose yra ir turi būti laikomas vaiku.

Daugelyje šaltinių „vaiko“ sąvoka sugretinama su „vaikystės“ sąvoka, nes vienas iš pagrindinių kriterijų apibrėžiančių vaikystę ir vaiką yra amžius (Kabašinskaitė, 2002; Kabašinskaitė, 2006; Bulotas, 2003; Neifachas, 2010). Vaikystė – labai intensyvus žmogaus gyvenimo etapas, susijęs ne tik su gana pastebimais biologiniais pakitimais (brendimu), bet svarbiausia – su socializacijos procesu, nuolatinio individo santykių su aplinkine tikrove, kultūra kūrimosi ir gilėjimu (Braidokienė ir Jusienė, 2012). Kabašinskaitė (2002) teigia, jog amžius yra pagrindinis kriterijus, kuris nustato vaiką kaip socialinės grupės padėtį visuomenėje. Nors atsižvelgiant į pirmiau nurodytus teisės aktus, susidaro įspūdis, kad vaikai yra sumenkinami dėl savo amžiaus suaugusiojo žmogaus atžvilgiu, ypatingai svarbu pabrėžti, kad vis dėlto, vaikai nėra tik apsaugos gavėjai visuomenėje, kadangi jie patys yra teisių turėtojai bei subjektai. Vaikai yra visų žmogaus teisių bei pagrindinių teisių turėtojai ir subjektai pagal specialias teisės normas, vaikams taikomas dėl jų išskirtinumo (Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas, 2015).

1992 m. sausio 8 d. Lietuvos Respublikai prisijungus prie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1995 m. liepos 3 d., Lietuvoje pakito visuomenės požiūris į vaiką, jo teises bei atsakomybę. Minėtas tarptautinis teisės aktas įpareigojo Lietuvą įstatymu ir visomis įmanomais būdais, priemonėmis siekti

vaiko visaverčio vystymosi bei nediskriminavimo, dalyvavimo sprendžiant jam aktualius ir su juo susijusius klausimus, ginti bei saugoti jo teises. Taigi, Lietuva įsipareigojo gerinti vaikų teisinę apsaugą, nustatant visus suderintus su Lietuvos Respublikos Konstitucija, taip pat tarptautinės teisės normomis ir principais vaiko teisių gynimo pagrindus.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989) vaiko teisių įgyvendinimas ir jų apsauga grindžiami keturiais pagrindiniais konvencijos principais, kuriuos galima įvardyti reikšmingiausiais bei darančiais didžiausią įtaką šios konvencijos įgyvendinimui. Šie principai yra: nediskriminavimas (2 straipsnis); svarbiausiai – vaiko interesai (3 straipsnis); vaiko teisė gyventi ir vystytis (6 straipsnis); vaiko teisė būti išklausytam (12 straipsnis). Apie šiuos straipsnius plačiau Autorė analizuoja toliau.

Pirma, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 2 straipsnyje akcentuojama, jog visos teisės yra garantuojamos visiems vaikams be jokių išimčių. Mergaitės turi visas teises ir vienodas galimybes kaip berniukai. Taigi, valstybės pareiga apsaugoti vaikus nuo visų diskriminacijos formų bei taikyti tik pozityvias priemones, būdus vaiko teisėms plėtoti, kadangi vaikai neturi patirti diskriminacijos ir „nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų arba teisėtų globėjų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių“. Antra, toliau sekančiame 3 straipsnyje nurodyta, kad vaiko interesai laikytini svarbiausiais. Imantis bet kokių veiksmų, kurie yra tiesiogiai susiję su vaiku, būtina atsižvelgti į vaiko interesus, kadangi tai yra svarbiausia. Vaikai yra pilnateisiai žmonės, kurie turi pilną teisę paveikti visus dalykus, kurie daro įtaką jų gyvenimui, taip pat būti aktyviais dalyviais visuomenėje, sprendžiant visus klausimus, kurie yra susiję su jais. Pabrėžtina, kad vaikai yra pažeidžiami ir jiems reikalinga užtikrinta parama bei kokybiška apsauga. Trečia, to paties teisės akto 6 straipsnyje įvardyta, kad kiekvienas vaikas turi neatimamą teisę gyventi. Kiekvienas vaikas turi būti apsaugotas ir užtikrintas nuo galimybės būti nužudytas, yra draudžiami bet kokie bandymai ar kitokie eksperimentai, kurie galėtų pakenkti vaiko gyvybei, sveikatai ir normaliam vystymuisi. Būtent valstybei kyla pareiga užtikrinti vaiko teisę gyventi ir sveikai vystytis, kadangi gyvybė ir orumas yra neatimamos kiekvieno žmogaus savybės. Ypač svarbu užtikrinti ne tik vaiko teisę į fizinio kūno ir gyvybės apsaugą, bet ir jo psichologinę gerovę. Kaip jau minėta anksčiau, imantis bet kokių su vaikų ir vaiką liečiančių veiksmų, svarbiausia yra vaiko interesai ir jie jokia būdu negali būti pažeidžiami. Ketvirta, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje įtvirtinta, jog kiekvienas vaikas turi teisę reikšti savo nuomonę turinčiais jiems įtakos. Vaikas, kuris geba formuluoti savo nuomonę ir/ar pažiūras su juo susijusiais, liečiančiais klausimais, turi teisę būti užtikrintas laisvai jas reikšiant. Šis straipsnis įpareigoja visas valstybės įstaigas užtikrinti, kad sprendžiant klausimus, susijusius

su vaiko gyvenimo gerove, būtų teiraujamosi bei atsižvelgiama į vaiko nuomonę. Ponelienė (2012) sutinka su šia pozicija, kad visos su vaiko gerove susijusius sprendimus priimančios institucijos bei šeimos, nepaisant vaiko amžiaus, privalo būti nuodugniai išklaudyti, atsižvelgiant į jo amžių bei brandumą, nes būtent vaikai žino, kas jam yra geriausia. Taigi, vaiko nuomonei, atsižvelgiant į jo amžių bei brandumą, turi būti skiriamas ypatingas dėmesys. Pabrėžtina, jog tai nereiškia, kad vaikas atsako už savo sprendimus, kadangi taikant šį principą siekiama apsaugoti vaiką tuo metu, kai jis šią savo teisę naudojami. Kartais šis principas dar vadinamas vaiko dalyvavimo visuomenės gyvenime principu (Raipa, 2001).

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989) yra pirmasis dokumentas, įvardijęs ir įtvirtinęs vaiko dalyvavimo teisę, įpareigojančią išklaudyti ir gerbti vaiko nuomonę priimant jam svarbius sprendimus. Anot Jonynienės (2005), ši konvencija unikali tuo, kad tai pirmasis tarptautinis dokumentas, apimantis tokį platų ir išsamų žmogaus teisių spektrą – vaiko pilietines ir politines, ekonomines, socialines bei kultūrinės teises. Pasak Kerulienės (2008) vaiko teisės gali būti skirstomos į keturias didesnes kategorijas (žr. 1 pav.).

<p>Vaiko teisė į gyvybę</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos straipsniai: 6-8, 20-21, 24, 26. • Pagrindinė esmė: neatimama teisė gyventi ir sveikai vystytis
<p>Vaiko teisė į vystymąsi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos straipsniai: 23, 24, 27-29. • Pagrindinė esmė: tinkamos gyvenimo sąlygos ir kt.
<p>Vaiko teisė į apsaugą</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos straipsniai: 19-20, 22, 32-38, 40. • Pagrindinė esmė: apsauga nuo smurto bei kitokių vaiko teisių pažeidimų ir kt.
<p>Vaiko teisė į dalyvavimą</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos straipsniai: 12-15, 17, 31. • Pagrindinė esmė: vaiko teisė išsakyti savo nuomonę bei savo pažiūras ir kt.

1 pav. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintos vaiko teisės

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, pagal Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją (1989) ir Kerulienę (2008)

Kaip matyti 1 paveiksle, vaiko teisės yra suskirstytos į keturias kategorijas:

1) Vaiko teisė į gyvybę. Vaikas turi neatimamą teisę gyventi, turėti vardą, pavardę ir išsaugoti savo identiškumą bei būti užtikrintas į savo teisių ir interesų apsaugą visuomenėje.

2) Vaiko teisė į vystymąsi. Kiekvienas vaikas turi teisę sveikai vystytis ir visapusiškai ugdytis visuomenėje, turi būti sudarytos visos tinkamos sąlygos, kurios garantuotų vaiko orumą.

3) Vaiko teisė į apsaugą. Vaikas turi būti užtikrintas nuo bet kokių smurto formų ir apraiškų, kurie galėtų pakenkti jo raidai. Bet koku atveju vaikas turi teisę naudotis visomis teisėmis, o esant poreikiui turi būti apsaugotas nuo pažeidimų.

4) Vaiko teisė į dalyvavimą visuomenėje. Vaikas turi teisę aktyviai dalyvauti sprendžiant su juo susijusius klausimus, laisvai dalyvauti bendruomenės ir/ar kultūrinėje veikloje, turi teisę išsakyti savo nuomonę bei pažiūras, taip pat ilsėtis ir būti užtikrintas į šių teisių apsaugą ir globą visuomenėje.

Taigi, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos (1989) straipsniai, kurie apima šias kategorijas ir atskleidžia jų esmę yra pateikti tame pačiame 1 paveiksle.

Lietuvoje pagrindinis teisės aktas, užtikrinantis vaiko gerovę bei ginantis vaiko teises, yra Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996, AR 2021-03-01). Remiantis tarptautinės teisės normomis ir principais, atsižvelgiant į nacionalines teisės tradicijas ir vaiko padėtį visuomenėje, šiame įstatyme yra įteisintos pagrindinės vaiko teisės, jų interesai, laisvės bei pareigos. Šis įstatymas reguliuoja vaiko elgesio kontrolės ir jo atsakomybės pagrindines sąlygas, kurias nustato tėvų ir kitų fizinių bei juridinių asmenų atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus bendrąsias nuostatas, vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą ir jų veiklos teisinius pagrindus (Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2001 metų veiklos ataskaita, 2002). Taigi, iš esmės pagrindinės Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos (1989) nuostatos buvo perkeltos į Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (1996, AR 2021-03-01) su tikslu reformuoti vaiko teisių apsaugos sistemą bei užtikrinti kokybiškesnę vaiko teisių ir jų interesų apsaugą Lietuvoje. Įstatyme yra įtvirtinta daugiau nei 50 skirtingų vaiko teisių, kurios yra vienodai svarbios.

Vaiko teisės galioja visiems asmenims, kurie turi vaiko teisinį statusą, nepriklausomai nuo sveikatos būklės, išsivystymo lygio ar kitokių veiksnių. Taip pat kartais vaikas pats savarankiškai negali įgyvendinti savo teisių ir interesų, todėl tokiems asmenims reikalinga kitų pagalba, pavyzdžiui, valstybės, kuri užtikrintų vaiko dalyvavimo teisę ir išsiaiškintų vaiko pažiūras į kurias būtų tinkamai atsižvelgta. Kiekvienas vaikas yra unikalus ir jis gali turėti skirtingus interesus, todėl vaiko teisių įgyvendinimas siejamas su prioritetiniu vaiko interesų ir apsaugos principu. Šis principas yra pagarba vaiko pažiūroms, kuris pabrėžia vaiko, kaip teisių turėtojo ir aktyvaus dalyvio visuomenėje, priimant svarbius sprendimus jį liečiančiais klausimais. Vaikas yra pripažįstamas lygiaverčiu sąveikos dalyviu, kuris turi teisę

reikšti savo nuomonę bei pažiūras (Manful ir McCrystal, 2010). Anot Sandberg (2018), vaikas tapo ne tik savarankišku teisių turėtoju, bet ir asmeniu, kuris nepriklauso nuo suaugusiųjų požiūrio. Kitaip tariant vaiko nuomonė tapo gerbtina ir svarbi visuomenėje.

Be abejonės, vaiko teisėms gali būti taikomi tam tikri apribojimai, tačiau tokiais atvejais turi būti svarus pagrindimas. Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989) 9 straipsnyje yra įtvirtinta vaiko teisė nebūti atskirtas nuo savo tėvų, tačiau siekiant užtikrinti vaiko interesus, tam tikri kompetentingi atstovai, vadovaudamiesi teismo sprendimu ir taikytiniais įstatymais gali atskirti vaiką nuo tėvų, jeigu, pavyzdžiui, tėvai nesirūpina vaiku.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikai nėra vien apsaugos gavėjai, jie patys yra teisių subjektai. Vaikai yra visų žmogaus teisių bei pagrindinių teisių turėtojai ir subjektai pagal specialias teisės normas, vaikams taikomas dėl jų išskirtinumo, todėl ypatingai svarbu išsiaiškinti, ar vaikai naudojami savo teisėmis, ar jų teisės nėra pažeidžiamos bei ar tinkamai jos užtikrinamos.

1.2. Vaikų naudojimas savo teisėmis ir jų pažeidžiamumas mokykloje

Vaikas didžiausią dalį savo vaikystės ir paauglystės praleidžia mokykloje, kurioje jis formuoja savo moralės principus, pilietines, kultūrinės ir socialines vertybes, įgyja bendravimo ir elgesio įgūdžių, įvairių patirčių. Mokykla yra įtakingiausia po šeimos vaiko vystymąsi, ugdymąsi ir socializaciją lemianti institucija (Jonynienė ir Juodaitytė, 2006). Anot Adler (2003), siekiant sėkmingos socializacijos mokykloje, ypatingas dėmesys skiriamas mokyklos saugumo užtikrinimui ir žmonių tarpusavio pagarbai, kadangi neretai yra pažeidžiamos vaiko teisės švietimo institucijoje.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991, AR 2021-01-01) akcentuojama, jog švietimas – tai prioritetinga valstybės remiama visuomenės raidos sritis, kuris grindžiamas humanistinėmis tautos ir pasaulio kultūros vertybėmis, demokratijos principais bei visuotinai pripažintomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Šiame įstatyme yra įtvirtintos įvairios ir skirtingos mokinių teisės, kurios glaudžiai susijusios su vaiko teisėmis. Todėl mokyklos bendruomenė siekdama užtikrinti vaikų saugumą, turi būti susipažinusi su vaiko teisėmis ir jų įgyvendinimu. Pabrėžtina, jog mokyklos bendruomenės nariai turi pripažinti vaiko teisių svarbą ir jų naudojimosi galimybes visuomenėje (Kairienė ir Dzindzaliėtienė, 2009).

Vaikas gali žinoti savo teises, tačiau tai nereiškia, kad jis išsikels tokias nuostatas ir išsiugdys tokius įpročius, kurie užtikrins teisingą vaiko teisių įgyvendinimą ir vykdymą mokykloje. Suvokimo apie vaiko teises ir jų įgyvendinimo pagrindą sudaro žinių suvokimas, elgesio ir charakterio savybių, įgūdžių lavinimas, tinkamų nuostatų, vertybių sistemos ugdymas. Siekiant, kad vaikas suvoktų ir žinotų savo teises, visų pirma reikia, jog jis

suprastų, kad visi žmonės yra lygūs. Todėl kiekvienam vaikui reikia diegti toleranciją, tinkamą elgesį bei pagarbą sau ir kitiems (Bulotas, 2003). Akcentuotina, jog kiekvienas vaikas yra visuomenės narys, todėl naudodamasis savo, kaip vaiko, teisėmis bei laisvėmis turi laikytis visų nustatytų elgesio normų, standartų bei principų, taip pat prisiimti atsakomybę už savo elgesį. Kitaip tariant, gerbti ne tik save ir savo teises, bet ir kitų žmonių teises (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 2020; Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996 (AR 2021-03-01)). Pabrėžtina, jog vaikui reikia akcentuoti, kad yra ne tik vaiko teisės, bet ir jo pareigos, atsakomybė, kurios tarpusavyje glaudžiai susijusios (Kairienė ir Dzindzalietienė, 2009). Pasak Bulotą (2003) vaikams reikia skirti nemažai dėmesio teisės ir pareigos ryšiui. Kiekvienas vaikas turi suprasti, jog suteikta teisė jį įgalina atitinkamai elgtis su tuo, kas jam yra duodama, taip pat suvokti, kad ne tik jis, bet ir kiti vaikai turi tokių pat pareigų. Pažymėtina, jog nėra teisių be pareigų, nėra ir teisės be pareigos. Iš esmės vaiko teisė suprantama kaip kito vaiko pareiga. Pabrėžtina, jog vaiko pareigos priklauso nuo jo amžiaus, brandos ir išsivystymo lygio, kadangi vaikas tam tikrais vystymosi etapais turi atitinkamas pareigas. Todėl tėvų ar kitų asmenų, kurie prižiūri vaiką, pareiga vaikui tinkamai, pagal jo brandą ir amžių, paaiškinti, kokias jis turi pareigas ir kodėl jis turi bei kaip turėtų jas vykdyti. Abipusis pareigų vykdymas didina tarpusavio pasitikėjimą ir pagarbą vienas kitam ir vienas kito teisėms. Anot Sakalausko (2000), vaikas turi ugdyti atsakomybės jausmą dėl savęs ir kitų, turi suvokti, jog visi žmonės yra lygūs ir turi teisę į savo teisių užtikrinimą visuomenėje. Taigi ugdant vaiko teises, kartu reikia mokyti ir jų pareigas, kad nebūtų pažeista vaiko teisė į orumą, kai vaikas nenorėdamas prisiimti savo pareigas, pažeis kito vaiko teises. Žmogaus orumas ir jo gerbimas yra ypatingos konstitucinės vertybės, todėl žeminti žmogaus orumą reiškia jo negerbti (Stripeikienė, 2017).

Vaiko teisės buvo priimtos ir įtvirtintos 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje. Ši Konvencija apima labai platų ir išsamų asmens teisių spektrą – vaiko pilietines, ekonomines, socialines, politines ir kultūrinės teises. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996, AR 2021-03-01) yra įtvirtintos daugybė skirtingų vaiko teisių, kurios yra vienodai svarbios, tačiau šiame darbe turinčios išskirtinę vaiko socialinės raidos, ugdymosi procesui mokykloje yra šios:

- *Vaiko teisė gyventi sveikai ir vystytis.* Tai teisė, kuri puoselėja vaiko sveikatą, užtikrina visapusišką jo vystymąsi, draudžia žaloti, žiauriai su juo elgtis, draudžia bet kokius medicininius bandymus ar kitokius eksperimentus su vaiku, kurie galėtų pakenkti jo gyvybei, sveikatai ir vystymuisi.
- *Vaiko teisė į mokslą.* Tai teisė, kuri ugdo vaiko bendrą išprusimą, intelektą, asmenybę, jo gebėjimus, pažiūras bei atsakomybę.

- *Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus.* Tai teisė, kuri užtikrina vaiko galimybių plėtojimą, užtikrina teisę mokytis, ugdyti savo asmenybę, gebėjimus bei juos nuolat tobulinti.
- *Vaiko teisė išsakyti savo nuomonę.* Tai teisė, kuri suteikia galimybę vaikui savarankiškai formuluoti ir pareikšti savo nuomonę bei pažiūras visais jam svarbiais ir su juo susijusiais klausimais, taip pat užtikrina teisę laisvai jas reikšti, o kitiems jas gerbti.
- *Vaiko teisė būti išklausytam.* Tai teisė, kuri suteikia galimybę vaikui laisvai reikštis ir būti užtikrintam, jog bus kitų išgirstas ir išklausytas.
- *Vaiko teisė į nediskriminavimą.* Tai teisė, kuri apsaugo vaiką nuo bet kokių diskriminacijos formų, pavyzdžiui, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, tautybės ir pan.
- *Vaiko teisė į geriausius interesus.* Tai teisė, kuri imantis bet kokių su vaiku ir vaiką liečiančių veiksmų, svarbiausia atsižvelgia į vaiko interesus, į tai kas jam yra geriausia.
- *Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą.* Tai teisė, kuri užtikrina vaiko asmeninį gyvenimą, jo bendravimą. Ši teisė puoselėja vaiko garbę, orumą, neliečiamybę ir laisvę.
- *Vaiko teisė gauti reikalingą informaciją.* Tai teisė, kuri suteikia galimybę vaikui gauti reikalingą informaciją, taip pat atsižvelgiant į vaiko amžių ir jo brandumą pateikiama konkrečiai ir jam reikalinga informacija.
- *Vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje.* Tai teisė, kuri suteikia galimybę aktyviai dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje, bendruomenės gyvenime, aktyviai įsitraukti į bet kokią veiklą, kuri sudomintų vaiką mokykloje.
- *Vaiko teisė į asmens neliečiamybę ir laisvę.* Tai teisė, kuri puoselėja vaiko minties, sąžinės laisvę, užtikrina vaiko neliečiamybę ir suteikia galimybę savarankiškai bei laisvai pasirinkti.
- *Vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą.* Tai teisė, kuri apsaugo kiekvieno vaiko teises ir teisėtai užtikrina apsaugą į vaiko teisių pažeidimus visuomenėje.

Taigi, visos nurodytos vaiko teisės užtikrina kiekvieno vaiko teisėtus interesus visuomenėje. Kodėl būtent šios vaiko teisės buvo pasirinktos nagrinėti šiame darbe, paskatino mokslinių literatūrų skaitymas ir nagrinėjimas. Pastebėta, jog didelis dėmesys buvo skiriamas anksčiau minėtoms teisėms, kadangi visuomenėje nebuvo pakankamai užtikrintos vaiko teisės ir vaiko teisių apsaugos sistema. Šiai dienai, visos vaiko teisės turi būti užtikrintos ir apsaugotos. Todėl siekiant sužinoti ar vaikai naudojami šiomis teisėmis ir, ar jos pakankamai užtikrintos mokykloje, atliktas tyrimas, kurio metu leista kiekvienam vaikui išreikšti savo nuomonę ir savo pažiūras.

Pastebėtina, jog kai kurios vaiko teisės yra aiškios ir konkrečios, pavyzdžiui, vaiko teisė į mokslą (34 str.). Ši vaiko teisė aiškiai apibrėžta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio 1 dalyje (2020), kuomet nustatyta, jog mokslas yra privalomas iki 16 metų. Taigi

galima teigti, jog ši vaiko teisė yra konkrečiai bei aiškiai apibrėžta. Tuo tarpu, kai kurios vaiko teisės visiškai nesutampa praktikoje ir nėra pakankamai apibrėžtos įstatymuose, pavyzdžiui, vaiko teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas (13 str.). Iš esmės šią vaiko teisę privalo užtikrinti vaiko tėvai, tačiau praktikoje dažnai pasitaiko sunkumų ir įvairių priežasčių, kai tėvai negali tinkamai užtikrinti tokias sąlygas, kurios būtų palankios vaiko fiziniam bei protiniam vystymuisi, todėl tokia pareiga atsiranda valstybės ir savivaldybės institucijoms, kurios turi pasirūpinti vaiku ir jam tinkamomis gyvenimo sąlygomis. Taigi, dėl šios priežasties kyla problemų, kurios pasireiškia skirtingu tarptautiniuose teisės aktuose nustatytų geriausių vaiko interesų pateikimu praktikoje. Yra įvairių aplinkybių, kada dažnai skelbiama, jog vaiko teisės ir teisėti interesai yra deklaruojamos formaliai ir jų įgyvendinimas bei užtikrinimas nėra prioritetas, kadangi valstybė neturi pakankamai išteklių užtikrinti, kad visi vaiko teisių pažeidimai būtų išaiškinti (Kairienė ir Jekaitytė, 2010).

Nors vaikas turi pilną teisę naudotis visomis vaiko teisėmis ir būti pilnateisiu visuomenės nariu, visuomenėje vis dar labai dažnai susiduriama su vaiko teisių pažeidimais (Kairienė, 2012; Stripeikienė, 2017). Bubelienė ir Sakalauskaitė (2007) akcentuoja, jog vaikams mokykloje labiausiai trūksta pagarbos jų nuomonei bei saugumo jausmo užtikrinimo, kadangi vaikas svarbiausiu dalyku mokykloje laiko savo teises į teisingumą, lygybę, pagarbą sau ir jo nuomonei. Pabrėžtina, kad mokykloje turi būti užtikrinamos visos vaiko teisės, kad vaikas jaustųsi saugus, užtikrintas bei apsaugotas. Pasak Čepulienės ir Senkaus (2010) mokykloje mokiniai ir mokytojai bendraudami turi lygias teises, kurio metu gali laisvai reikšti savo mintis ir išsakyti savo nuomones. Kiekvienas žmogus mato, ką jaučia kitas žmogus, girdi, ką jis sako, ir turi priimti jį tokį, koks jis yra, su visais jausmais ir mintimis. Taigi, tiek mokiniai tiek mokytojai turi jaustis saugūs ir laisvi mokykloje.

Švietimo sistema reglamentuoja kiekvieno vaiko teisę gauti užtikrintas bei kokybiškas ugdymo paslaugas, tačiau pastebėtina, jog mokykloje ne visada vyrauja harmoninga, socialinė psichologinė aplinka, suteikianti galimybę vaikui įgyti žinių ir ugdytis gyvenime reikalingus gebėjimus ir kompetencijas. Taip pat teisiniai dokumentai numato pagrindinius principus ir vertybes (solidarumo, atvirumo, supratimo, pagarbos ir pan.), kuriomis turi vadovautis mokykla, tačiau ne visuomet švietimo institucijoms pavyksta užtikrinti vaiko teises į orumą, apsaugą, neliečiamumą ir dalyvavimą (Čepulienė ir Senkus, 2010). Ivanauskienė ir Jurkevičiūtė (2005) pabrėžė, jog dalis vaikų mokykloje yra ignoruojami, diskriminuojami mokytojų ar klasės draugų: iš vaikų tyčiojamosi, jie žeminami, apkalbinėjami, pravardžiuojami, šmeižiami, įžeidinėjami, su jais nebendruojama, jie būna atstumti, prieš juos smurtauojama ir pan.

Pastebėta, jog vaikai neretai mokykloje patiria psichologinį ir fizinį smurtą, kurio metu pažeidžiamos jo teisės (Valintėlienė ir Narkauskaitė, 2010). Smurtas – tai bet koks žmogaus prievartos veiksmas prieš kitą žmogų, iš to turint kažkokios naudos ar pasitenkinimo. Todėl smurtiniu poelgiu galima vadinti bet kokią poelgį, kuriuo siekiama valdyti kito žmogaus elgesį, primesti jam savo valią, nesiskaitant su jo jausmais, norais ar interesais, nes smurtautojas siekia tik sau naudos (Kairienė, 2008).

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996, AR 2021-03-01) yra išskiriamos keturios smurto formos, kurios gali pažeisti vaiko teises ir interesus:

- *Psichologinis/ emocinis smurtas* – tai veiksmai, apribojantys mokinio judėjimo laisvę. Emocinis smurtas pasireiškia kaip kritikavimas, barimas, pravardžiavimas, gąsdinimas, aprėkimas, įžeidimas, pažeminimas, užgauliojimas, grasinimas, erzinimas, izoliavimas, savo valios primetimas, kažkoks draudimas, pavyzdžiui, bendrauti su klasiokais ar draugais.

- *Fizinis smurtas* – tai tyčia žalojamas vaiko kūnas. Fizinis smurtas pasireiškia kaip stumdymas, purtymas, smaugimas, smūgiavimas, spardymas, mušimas įvairiais daiktais, žnaibymas, kankinimas, ginklų ar kitų žalojančių daiktų naudojimas, t.y. tai, kas palieka ant vaiko kūno žymes – mėlynės, sumušimus ir kas sukelia fizinį skausmą ar vystymosi sutrikimus.

- *Seksualinis smurtas* – tai lytinis priekabiavimas, vertinimas lytiškai santykiauti prieš mokinio valią, taip pat lytinių organų lietimasis ar jų demonstravimas, atviras kalbėjimas apie seksą norint šokiruoti mokinį ar sukelti susidomėjimą, mokinio panaudojimas pornografijai, vertinimas dalyvauti lytinio akto metu, žiūrėti pornografinius filmus, nuotraukas ar pornografinius žurnalus.

- *Apleidimas/ nepriežiūra* – tai biologinių ir psichinių mokinio poreikių netenkinimas. Nepriežiūra pasireiškia kaip nesirūpinimas mokinio maistu, šiluma, sveikata, drabužiais, higiena, poreikiais ir mokinio saugumu.

Vaikas smurtaudamas mokykloje pažeidžia kito vaiko teises (Kairienė, 2008). Kolodziejczyk (2004) teigia, kad nėra vieno vienintelio veiksnio, kuris paaiškintų, kodėl mokiniai smurtauja mokykloje, nes smurtas yra sudėtingas reiškinys, kurį lemia daugybė veiksnių. Anot Karmazos, Grigutytės ir Karmazės (2007), dažniausiai vaiko teises mokykloje pažeidžia tie vaikai, kurių teisės pačių buvo pažeistos. Šiuo atveju sudėtinga ir sunki užduotis tenka mokytojui ar kitiems mokyklos bendruomenės nariams, kadangi sunku suprasti atstumtą, pažemintą ar blogai pasielgusį vaiką, jam padėti, o ne kaltinti jį už tai, kad jis nesugeba pas savarankiškai išspręsti iškilusias problemas mokykloje ir dėl šios priežasties yra priešiška nusiteikęs prieš kitus (Copley, 2009).

Mokyklose vaiko teises pažeidinėja ne tik mokiniai, bet ir mokyklos mokytojai, kadangi dažnai vaikams iškyla sunkumų dėl prasto pažymio, kai vaikas jaučia nerimą dėl sunkaus kontrolinio darbo, atliekant namų darbus, nesuvokiant naują medžiagą, kažkokią pamoką ir pan. Be to, vaikams kartais kyla sunkumų bendraujant su mokyklos mokytojais. Neretai vaikams atrodo, jog mokytojas yra neteisus, jog jis visiškai jo nesupranta, jog dažnai savanaudiškai manipuliuoja savo teise vertinti pažymiu, nepaiso jo nuomonės, primeta savo nuostatas, tuo tarpu vaikas gali jausti įtampą, nerimą vaikščiodamas į pamokas, kas vėliau gali lemti neigiamą vaikų nuostatą ugdymosi atžvilgiu ateityje (Povilaitis ir Valiukevičiūtė, 2006). Vaikai netekę pasitikėjimą savimi praranda ryžtingumą ir tampa pasyvūs, jaučiasi menki ir netinkami visuomenėje. Tokie mokiniai yra nuolatinėje streso būsenoje, jie jaučiasi nesaugūs įvairiose situacijose, juos paveikia savęs vertinimas, efektyvumo suvokimas kasdieniniame gyvenime (Plaušinitienė ir Masiliauskienė, 2009). Taigi, dėl įvairių priežasčių vaikas kartais pats nesugeba savarankiškai apginti savo teisių ir teisėtų interesų, todėl jo teises galima įgyvendinti per kitų asmenų teises ir pareigas (Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas, 2015). Šiuo atveju mokyklos bendruomenė turi priimti atsakomybes užtikrinant vaiko teises mokykloje.

Prieš daugiau kaip 20 metų Cunningham (1996) rašė, jog visa mokyklos bendruomenė bendradarbiaudama turi siekti bendrų tikslų, atvirai paskelbtų pagrindinių principų ir rezultatų, tai kas lemtų saugios aplinkos kūrimąsi mokykloje. Akcentuotina, jog mokyklos bendruomenės nariai turi siekti tarpusavio supratimo, mokėti išklausti kiekvieno vaiko nuomonę, kadangi kiekvienas asmuo turi teisę į orumą ir pagarbą. Jegelevičienė ir kt. (2019) išvelgia tokią pačią bendradarbiavimo svarbą mokykloje. Autoriai pažymi, jog bendradarbiavimo procesas naudingas visai mokyklos bendruomenei, nes jis padeda išvengti socialinės atskirties jausmo ir buria bendrai veiklai siekiant bendrų tikslų ir interesų, kurios leidžia išreikšti savo nuomonę ir idėjas. Taigi galima pastebėti, jog net praėjus keliems dešimtmečiams autorių pasaulėžiūra nepasikeitė, bendradarbiavimas išskiriamas kaip vienas svarbiausių dalykų mokyklos bendruomenėje.

Laužikas (1993) saugią mokyklą apibūdina, kaip vieningų tikslų ir rezultatų siekiančią bendruomenę. Tam, kad ugdymo institucija galėtų garantuoti bei užtikrinti vaikų saugumą, joje yra kuriamos įvairios prevencinės priemonės. Palankus mikroklimatas mokykloje suteikia galimybę užtikrinti vaikų saugumą. Taigi, galima daryti prielaidą, jog vaiko užtikrinimo saugumui mokykloje yra svarbi jos saugi aplinka (Čepulienė ir Senkus, 2010). Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991, AR 2021-01-01) įtvirtinta, kad saugios aplinkos užtikrinimas yra viena iš tinkamo vaiko teisės į mokslą įgyvendinimo sąlygų, t. y. vaikas jo buvimo ugdymo įstaigoje laikotarpiu turi teisę būti ugdomas savitarpio pagarba

grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, o tokią aplinką užtikrinti kyla pareiga ugdymo įstaigai. Priešingu atveju, vaikui, kurio teisės pažeidžiamos, o interesai nėra užtikrinami, labai dažnai sutrinka sveikata, vaikas jaučia išgąstį arba nusivylimą. Pastebėtina, jog jeigu vaiko teisės nėra ginamos, vaikui dažnai pasireiškia ilgalaikės pasekmės tokios, kaip žema savivertė, nemokėjimas tinkamai reikšti savo emocijų. Todėl yra labai svarbu, vaikui, kurio teisės pažeidžiamos, laiku suteikti visapusišką pagalbą (Čepulienė ir Senkus, 2010).

Išanalizavus mokslinėje literatūroje įvairių autorių pateiktas mintis, galima teigti, jog vaiko teisių pažeidimus gali patirti kiekvienas vaikas. Tačiau vaikas yra teisių subjektas, kuris turi teisę naudotis visomis prigimtiniėmis ir teisės aktuose įtvirtintomis teisėmis ir laisvėmis bei jas ginti. Praktiškai kiekviename įstatyme yra konkrečiai apibrėžtos pagrindinės vaiko teisės į orumą, apsaugą, neliečiamumą ir dalyvavimą.

2. VAIKO TEISIŲ APSAUGA MOKYKLOJE

Analizuojant vaiko teisių apsaugą svarbu pažymėti, jog vaiko teisės iš esmės yra žmogaus teisės, kurios nagrinėjamos kaip vaiko individo apsaugą ir globą. Neatsižvelgiant į vaiko fizinį ir protinį subrendimą, jam būtina užtikrinti teisinę apsaugą ir priežiūrą. Akcentuotina, jog vaiko teisių apsaugą mokykloje užtikrina vaiko tėvai, tėviai, globėjai, mokytojai, socialiniai pedagogai, psichologai ir kiti mokyklos bendruomenės nariai, valstybės, vietos savivaldos, visuomeninės institucijos ir kiti teisėti vaiko atstovai bei fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie laikosi tam tikrų privalomų nuostatų bei principų, siekiant šalinti vaiko teisių pažeidimus ir užtikrinti jų apsaugą. Specialistai tarpusavyje sąveikaudami ir bendradarbiaudami gali teikti kokybiškesnę ir efektyvesnę pagalbą vaikui. Vaikams, kurių teisės yra pažeidžiamos ir kurie stokoja gebėjimų savarankiškai pasinaudoti bei apginti savo teises, visuomenė stengiasi skirti ypatingą dėmesį užtikrinant jų teises, įgyvendinant atitinkamą vaiko teisių apsaugą mokykloje.

2.1. Vaiko teisių apsauga

Šiuolaikinis požiūris į vaiką labai skiriasi nuo ankstesnių laikų – vaikas tampa vertybe ir įgavo daugiau teisių. Visuomenė suteikė kiekvienam vaikui specialų statusą, pripažindama suaugusius būti atsakingais už jo apsaugą ir priežiūrą (Tamutienė, 2018). Iš esmės vaiko teisės savaime neužtikrina jų apsaugos, todėl valstybėms svarbu susitarti dėl jų saugumo, tai įtvirtinant įstatymais ar kitais teisės aktais. Analizuojant vaiko teisių apsaugą, pabrėžtina, kad tam turi būti tinkamai įgyvendinta ir efektyviai veikianti vaiko teisių apsaugos sistema, kuri suvokiama kaip organizacija, kurioje tarpusavyje glaudžiai susiję pagrindiniai veiksniai: aplinka, žmonių santykiai, vertybės, struktūra ir strategija. Svarbu nepamiršti ir metodinę literatūrą, kuri prisideda prie šių pagrindinių veiksnių (Petrylienė, 2011).

Anot Raupienės ir Kavaliauskienės (2019), Lietuvoje vaiko teisių apsauga suvokiama kaip bendra ir aiški sistema, kurioje svarbios ne tik pačios veikiančios užtikrinančios institucijos, kurios yra įtvirtintos pamatiniame nacionaliniame vaiko teisių akte – Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996, AR 2021-03-01), bet ir jų užtikrinimo efektyvumas visuomenėje. Pasak Želvytės (2010) vaiko teisių apsaugos sistemos efektyvumas ir jos kokybė priklauso nuo politinių, ekonominių, socialinių, technologinių ir kitų veiksnių. Pažymėtina, kad siekiant efektyvesnio vaiko teisių apsaugos užtikrinimo visuomenėje, reikia nepamiršti apie šių užtikrinančių institucijų funkcionavimą ir koordinavimą. Taigi, visos institucijos, savo darbu stengiasi užtikrinti kuo efektyvesnį vaiko teisių apsaugos įgyvendinimą, kadangi vien tik teisės aktų nepakanka, kad visos vaiko teisės

būtų tinkamai užtikrintos ir apsaugotos. Kitaip tariant, efektyvi vaiko teisių apsaugos užtikrinančių institucijų sistema siekia šalinti vaiko teisių pažeidimus ir užtikrina jų apsaugą.

Vaiko teisės yra visuotinos ir jokių būdu neatimamos (Žiobienė, 2020). Lietuvos Respublikos Konstitucijos (2020) III skirsnyje 39 straipsnyje nurodoma, kad „nepilnamečius vaikus gina įstatymas“, todėl šis laikytinas teiginys įtvirtina nuorodą į vaiko teisių apsaugą, kadangi Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nėra konkrečiai įvardintų būdų ir priemonių, kaip vaiko teisių apsauga yra įgyvendinama. Vaiko teisių apsaugos įgyvendinimas – tai aktualus ir viso pasaulio institucijų veiksnių nusipelnęs darbas. Kairienė (2012) teigė, jog vaiko teisių įgyvendinimas siejamas su nuostata nepažeisti kito asmens teisių, todėl pagrindinis vaiko santykis su kitais asmenimis turėtų būti traktuojamas kaip jo pagarba kito asmens teisėms. Pabrėžtina, jog vaikas neturi būti grindžiamas vien tik kaip pagalbos reikalingas objektas, kadangi vaikas yra savo teisių turėtojas, kurios bet kokių atvejų privalo būti apsaugotos ir atitinkamai užtikrintos. Vaiko teisių užtikrinimas yra nuolatinis ir nenutraukiamas procesas jau nuo vaikystės, kai asmuo tampa visuomenės nariu ir kai išmoksta visuomenės gyvenimo normų (Cornea, 2018; Covell ir kt., 2010).

Pagrindiniai asmenys, kurie užtikrina ir įgyvendina vaiko teises, yra – tėvai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (2020) III skirsnyje 38 straipsnyje nustatyta, kad tėvai turi teisę ir pareigą auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais. Anot Kairienės (2012), tėvų pareiga kyla iš vaiko teisių, kurios yra prigimtines, o tėvų teisių ir pareigų pagrindinė paskirtis – užtikrinti vaiko gerovę. Kabašinskaitė (2002) akcentavo, kad vyrauja toks supratimas, jog kiekvienas vaikas turi būti užtikrintas ir apsaugotas ne tik tėvų/globėjų, bet ir kitų specialistų, pavyzdžiui, mokytojų. Vaikas savo didžiąją dalį vaikystės praleidžia ugdymo institucijoje, kurioje atlieka mokinio vaidmenį (Duoblienė, 2015). Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991, AR 2021-01-01) vaikas suvokiamas kaip švietimo sistemos dalyvis, dažniausiai – mokinys. Klausimai, kurie yra tiesiogiai susiję su mokiniu mokykloje daugiausia aptariami 2 skirsnyje „Švietimo sistemos sandara“ (6 str. – 23 str.), kuriame įtvirtinta švietimo sistema, ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ir kitos ugdymo programos, aptariama visokeriopa pagalba vaikui, pavyzdžiui, socialinės, psichologinės, pedagoginės ir kitos pagalbos teikimas. Svarbu pabrėžti, jog ugdymo įstaigose yra draudžiamos bet kokios smurto formos ar kitokie pažeidimai, kurie yra nukreipti prieš mokinius (vaikus). Klausimai aptariami ir 3 skirsnyje „Švietimo prieinamumas ir kokybė“ (24 str. – 40 str.). Iš esmės valstybė garantuoja kiekvienam vaikui galimybę mokytis, kurio metu jis laisvai pasirinktų sau tinkamus variantus, kadangi švietimas yra prieinamas visiems vaikams. Taip pat klausimai analizuojami 5 skirsnyje „Mokinio, tėvų (globėjų, rūpintojų), mokytojo ir kito švietimo teikėjo teisės ir pareigos“ (45 str. – 51 str.). Kaip minėta ir

anksčiau, vaiko teises turėtų užtikrinti tėvai, tačiau ši pareiga tenka ir mokyklos mokytojams. Pastebėtina, jog yra vaiko teisių, kurios vienu metu turi užtikrinti ir tėvai ir mokytojai, pavyzdžiui, vaiko teisė į mokslą. Šiuo atveju tėvų pareiga vaikui garantuoti mokymąsi iki 16 metų, užtikrinti jo mokyklos lankomumą, tuo metu mokytojo pareiga – užtikrinti stebėseną vertinant mokinių mokymosi pasiekimus, ugdymosi procesą ir pan. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (1991, AR 2021-01-01) įpareigoja mokyklas užtikrinti saugią aplinką vaikui, apsaugoti nuo galimų vaiko teisių pažeidimų ir garantuoti teisių įgyvendinimą ir jų teisėtą naudojimąsi mokykloje.

Mokyklos atsakomybė už mokinių mokymąsi yra didžiulė, todėl svarbu ne tik sudaryti tinkamas sąlygas vaikų ugdymuisi, bet ir nepamiršti, kad mokykla turi būti pozityvioji socializacijos vieta, kurioje jis jaustųsi saugūs ir užtikrintas nuo bet kokių vaiko teisių pažeidimų bei kitų neigiamų veiksnių, kurie galėtų pakenkti jo vystymuisi. Tam reikalingas kokybiškas ir efektyvus vaiko teisių apsaugos vykdymas mokykloje (Duoblienė, 2015; Sandberg, 2018). Pabrėžtina, jog mokykla yra vaiko teisių apsaugos užtikrinimas savivaldybių lygiu, kuri siekia įgyvendinti ir užtikrinti vaiko teisių pažeidimų prevencijas, taip pat suteikti vaikui reikiamą pagalbą bei apsaugą. Akcentuotina, jog mokyklos pareiga – pranešti reikalingoms institucijoms apie galimus vaiko teisių pažeidimus su tikslu juos šalinti ir užtikrinti vaiko teisių naudojimąsi mokykloje. Taigi, rūpinimasis vaiku yra visos visuomenės, valstybės pareiga, todėl atsakomybė už vaiko teisių įgyvendinimą bei jų apsaugą tenka ne tik tėvams, bet ir valstybei, jos valstybinėms, savivaldybių lygmens, visuomeninėms organizacijoms ir institucijoms (Babachinaitė, 1996). Vaikas bet kokioje aplinkoje turi būti apsaugotas nuo bet kokių pažeidimų, kurie galėtų pakenkti jo vystymuisi (Žiobienė, 2020).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė E. Žiobienė Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2018 metų veiklos ataskaitą pradeda nuo vienos iš dažniausiai Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos (1989) 4 straipsnio cituojama fraze: „Valstybė turi imtis visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių Konvencijoje pripažintoms vaiko teisėms įgyvendinti“. Šis cituojamas principas yra kaip priminimas sau ir visai visuomenei, kad valstybė ir mes patys, kaip specialistai turime stebėti padėtį, vertinti padarinius bei pasekmes, ieškoti išeičių ir veiksmingų priemonių efektyviai įgyvendinti vaiko teises, bei suteikti galimybes kiekvienam Lietuvos vaikui teisėtai jomis naudotis (Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2018 metų veiklos ataskaita, 2019, p. 2). Taip pat galima pastebėti, jog 2003 m. gegužės 20 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė nutarimą „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“, kurio 3.2. skyriuje „Vaiko apsauga“ yra pabrėžiama, kad valstybė imasi įvairių priemonių ir apsaugo vaiką vadovaudamasi įvairiais kriterijais (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991, AR 2021-

01-01). Bendrąja prasme vaiko teisių apsauga apima reagavimą ir nuolatinį prevencijos darbą. Kiekvienas asmuo, įsitraukęs į vaiko teisių apsaugą, turi pripažinti vaiką, kaip teisių turėtoją ir aktyvų dalyvį visuomenėje (Tamutienė, 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad egzistuoja tvirtas suvokimas, jog vaiko teisės yra visuotinos ir jokių būdu neatimamos. Todėl siekiant šalinti vaiko teisių pažeidimus mokykloje ir užtikrinti jų apsaugą, tam reikalingas kokybiškas ir efektyvus vaiko teisių apsaugos vykdymas. Visi valstybės priimti įstatymai, teisės aktai bei vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos gina ir saugo kiekvieną vaiką, jo teises bei teisėtus interesus.

2.2. Vaiko teisių apsaugos vykdymas mokykloje

Mokykloje ir jos bendruomenėje vyksta įvairūs procesai, kurie sudaro gana sudėtingą sistemą (Rutkienė ir Zuzevičiūtė, 2009). Pasak Jegelevičienės ir kt. (2019) šiandieninėje visuomenėje vaikai susiduria vis su didesniais iššūkiais mokykloje, kadangi kiekvienas vaikas atsineša savo gyvenimo istoriją ir skirtingą patirtį. Tuo metu mokytojams tenka atlikti įvairesnius vaidmenis siekiant užtikrinti kiekvieno vaiko teises mokykloje. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (2020) III skirsnyje 40 straipsnyje nurodoma, kad „valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą“. Tai reiškia, kad valstybės pareiga – užtikrinti švietimo, taip pat išsilavinimo standartų laikymąsi, garantuoti ugdymo, dėstymo turinio ir lygio atitiktį valstybės pripažįstamai kvalifikacijai. Taigi, mokytojai ir visi kiti mokyklos bendruomenės nariai tampa atsakingi ne tik už vaikų ugdymo procesą mokykloje, bet ir už jo emocinę gerovę ir socialinę įtrauktį. Kiekvienas mokinys turi teisę būti apsaugotas bei užtikrintas nuo bet kokių galimų pažeidimų mokykloje, kurie galėtų pakenkti jo asmenybei.

Mokyklos bendruomenės nariai bendradarbiaudami su kitomis institucijomis, organizacijomis gali rasti tinkamus būdus siekiant šalinti vaiko teisių pažeidimus mokykloje. Galima teigti, jog vienas iš esminių sąvokų, kalbant apie mokyklą, yra bendradarbiavimas (Rutkienė ir Zuzevičiūtė, 2009). Mokytojas bendradarbiaudamas užmezga bendradarbiavimo ryšius su kitais, priima svarbius sprendimus, dalijasi savo atsakomybe, keičiasi informacija ir tuo pačiu ieško naujų idėjų bei galimybių. Mokytojui bendradarbiaujant tampa lengviau suprasti kiekvieno vaiko poreikius, todėl gali sėkmingai įveikti kylančius sunkumus ir tuo pačiu užtikrinti vaiko teises mokykloje (Anderson-Butcher ir kt., 2010). Jegelevičienė ir kt. (2019) pažymi, jog bendradarbiavimo procesas yra naudingas visai mokyklos bendruomenei, nes mokytojams didėja tikėjimas, kad susidūrus su sunkiais atvejais, galima bus sulaukti kitų specialistų pagalbos siekiant užtikrinti ir apsaugoti vaiko teises mokykloje.

Pasak Conoley ir Conoley (2010) jeigu mokyklos bendruomenės nariai nepasitiki vieni kitų profesine kompetencija, nepalaiko tarpusavio sąveikos, tai greičiausiai jų

bendradarbiavimas nebus sėkmingas mokykloje. Autoriai teigia, kad nelengva dalytis turima informacija, taip pat prašyti kitų specialistų pagalbos, jeigu mokytojas jaučia nepasitikėjimą kitais ir bijo būti nuvertintas. Šiuo atveju svarbu kurti pasitikėjimo aplinką, kadangi yra būtinas visos mokyklos bendruomenės narių teigiamas nusiteikimas vieni kitų atžvilgiu, noras ir tikėjimas bendromis pastangomis padėti vaikui užtikrinti jo teises ir teisėtus interesus. Akcentuotina, jog kokybiška pagalba vaikui nėra vienintelė nauda, kurią gali duoti bendradarbiavimas, kadangi mokytojai dirbami kartu gali dalytis atsakomybe. Specialistai vieni kitiems gali ne tik suteikti reikalingų žinių, bet ir palaikyti psichologiškai (Kontautienė, 2006). Pažymėtina, kad ne visi mokytojai yra linkę palaikyti tarpusavio bendravimo ryšius su kitais mokyklos bendruomenės nariais ir siekti bendrų tikslų. Mokytojo sąmoningas nusiteikimas padeda pastebėti stipriąsias kito asmens ypatybes ir net sudėtingais atvejais ieškoti naujų galimybių bei kurti šiltą ir glaudų tarpusavio santykį (Conoley, Conoley, 2010).

Pasak Skučaitės ir Karmazės (2011) mokykloje ir jos bendruomenėje nuolat vyksta socializacijos procesas, kurio metu vaikai, sąveikaudami su aplinka, perima socialines normas, kultūrinės vertybes ir realizuoja save įvairiose srityse. Socializacijos procese dalyvauja įvairūs specialistai: dalykų mokytojai, klasės auklėtojai, socialiniai pedagogai, psichologai, mokyklos vadovybė ir kiti mokyklos bendruomenės nariai (žr. 2 pav.). Šių specialistų tarpusavio bendravimas ir bendradarbiavimas yra būtinas, siekiant užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus mokykloje (Vaičekauskienė, 2003).

2 pav. Bendradarbiavimo mokykloje schema

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Skučaitės ir Karmazės (2011)

Mokyklos bendradarbiavimo schemeje (žr. 2 pav.) centrinė pozicija priskiriama vaikui, dėl kurio ir su kuriuo yra tariamasi bei ieškoma kokybiško pagalbos teikimo, problemos sprendimo būdų. Kaip matoma pagrindiniu pagalbą teikiančiu specialistu gali būti bet kuris iš nurodytų. Tuo tarpu, labai svarbu, kad kiekvienas specialistas būtų aiškiai įvardytas ir teikdamas pagalbą vaikui kuo aiškiau pasidalytų savo atsakomybe (Skučaitė ir Karmazė, 2011). Vaikas turi jausti, kad tarp bendruomenės narių vyrauja pagarbos, tarpusavio ir supratimo atmosfera. Pabrėžtina, jog pats vaikas turi jaustis esąs lygiateisis mokyklos bendruomenės narys, galintis rinktis, išsakyti savo nuomonę, pažiūras, taip pat tikėtis ir nuolat sulaukti specialistų pagalbos bei apsaugos (Barkauskaitės, 2016).

Pasak Švedaitės (2006) mokykloje dirbantis socialinis pedagogas yra labai svarbus socializacijos proceso mokykloje veikėjas, kadangi jo veikla visiškai neatsiejama su mokyklos vadovybe, dalykų mokytojais, klasės auklėtojais, psichologais ir kitais mokyklos bendruomenės nariais. Remiantis socialinio pedagogo pareigybės aprašu (2016), galima teigti, kad socialinis pedagogas atsako už kokybišką savo funkcijų vykdymą, konfidencialumo užtikrinimą bei pagalbą siekiant užtikrinti vaiko teises ugdymo institucijoje. Socialinis pedagogas siekia visapusiškai rūpintis vaiku, padeda įgyvendinti ir užtikrinti vaiko teises ir jo interesus. Pabrėžtina, jog Leliūgienė (2003) išvelgia tapatų socialinio pedagogo pareigybės apibūdinimą – rūpintis mokinių gerove, teikti socialinę – pedagoginę pagalbą mokiniams ir užtikrinti sėkmingą ugdymosi procesą, šalinant priežastis, kurios trukdo mokinių ugdymosi ir vystymosi procesui. Kvieskienė (2005) akcentuoja, jog socialinio pedagogo veikla yra orientuota į neatidėliotinas vaiko socializacijos problemas ir tolesnių pasekmių vaiko asmenybei išankstinis nustatymas. Profesorė pabrėžia, kad socialinis pedagogas dirbdamas individualiai ir bendradarbiaudamas su mokyklos vadovybe, dalykų mokytojais, klasės auklėtojais, psichologais ir kitais mokyklos bendruomenės nariais turi sėkmingai spręsti vaiko socialines – pedagogines problemas bei siekti, kad vaiko teisės mokykloje nebūtų pažeidžiamos. Socialinis pedagogas kartu su mokyklos bendruomenės nariais rengia įvairias edukacines veiklas, įvairius socialinius projektus, skirtus sėkmingesnei vaikų socializacijai ir adaptacijai mokykloje. Kairienė (2008) teigia, jog prevencinės veiklos yra neatsiejamos mokyklos bendruomenės narių bendradarbiavimo dalis, todėl norint užtikrinti vaiko gerovę mokykloje, svarbu planuoti ir įgyvendinti kryptingas, nuoseklias bei sistemingas prevencines programas, kurios leis užkirsti kelią nepageidaujantiems reiškiniams. Anot Neifacho (2006) mokykla išlieka viena iš svarbiausių vaiko ugdymo institucijų, kadangi mokykloje dirbantys specialistai sugeba anksčiau pastebėti galimus vaiko teisių pažeidimus mokykloje ir ieškoti efektyvių ir kokybiškų būdų vaiko teisių pažeidimų prevencijai ir jų pašalinimui. Kvieskienė (2005) akcentuoja, jog mokykla turi atlikti pagrindinį vaidmenį, bet nereikia tikėtis, kad ji

viena, be pašalinės pagalbos galės suteikti reikiamą pagalbą bei susidoroti su visomis iškylančiomis problemomis ir sunkumais mokykloje.

Kaip Merfeldaitė (2009) teigia, tėvų įsitraukimas į mokyklos bendruomenę yra vienas svarbiausių dalykų, padedančių užtikrinti sėkmingą vaiko socializaciją ir adaptaciją mokykloje. Kvieskienė (2005) pabrėžia, jog vaiko socializacija prasideda šeimoje, o tik vėliau į šį procesą įsitraukia ir mokykla. Tėvai socialiniam gyvenimui vaiką turi paruošti dar prieš pradėdami jį eiti į mokyklą, kadangi vaikas turi išsiugdyti tokius įgūdžius, kurie padėtų jam tinkamai elgtis ir spręsti iškilusius sunkumus bei problemas už šeimos ribų. Todėl svarbu, kad vaikas dar prieš eidamas į mokyklą būtų ugdomas išsireikšti, išreikšti savo jausmus ir kontroliuoti savo elgesį. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991, AR 2021-01-01) akcentuojama, jog mokytojai turi bendradarbiauti su mokinių tėvais sprendžiant vaikų ugdymo ir auklėjimo klausimus. Tėvai irgi turi bendradarbiauti su mokyklos bendruomenės nariais, siekdami užtikrinti vaiko teises, jo saugumą ir pasitikėjimo jausmą. Tėvai turi įsitraukti ne tik į vaiko ugdymo, lavinimo proceso stebėjimą, bet ir į mokyklos prevencines veiklas, kurios padėtų užtikrinti vaiko gerovę mokykloje. Tėvų įsitraukimas į prevenciją yra labai svarbus veiksnys, kadangi tai gali nulemti prevencinės veiklos sėkmę (Kairienė, 2008).

Žygaitienė ir Veličkienė (2016) teigia, jog mokyklos bendruomenės nariams būtina stengtis užmegzti ryšį su tėvais ir išlaikyti gerus santykius siekiant, kad vaiko socializacijos procesas mokykloje vyktų sklandžiai. Neretai tėvai į mokyklos bendruomenę žiūri priešišškai, kadangi galimai susiduria su sunkumais, kurios trukdo palaikyti ryšius su ugdymo institucija. Pabrėžtina, jog visada svarbu palaikyti tėvus, nekaltinti jų dėl vaiko patiriamų sunkumų, dažnai pateikti jiems teigiamus atsiliepimus apie jo vaiką, nuolat pabrėžti, jog tiek tėvų, tiek ir mokytojų svarbiausias tikslas yra – vaiko gerovė. Mokyklos bendruomenės nariai turėtų aiškiai parodyti tėvams, jog pasitiki, gerbia bei vertina jų rūpinimąsi vaiku. Taigi, mokyklos bendruomenė bendraudama su tėvais kartu, gali pasiekti geresnių ir kokybiškesnių rezultatų, kadangi mokykloje yra kuriama saugi ir palanki vaikui aplinka, užtikrinamos sąlygos saugiai vaiko psichinei ir fizinei raidai (Butkienė ir Kepalaitė, 1996). Barkauskaitės (2016) atlikti tyrimai parodė, kad bendradarbiavimas yra reikalingas ir abipusiškai naudingas tiek tėvams, tiek ir visai mokyklos bendruomenei.

Sprendžiant vaiko problemas mokykloje, kai kuriais atvejais, pakanka tik mokyklos bendruomenės narių ir tėvų pagalbos, tačiau tikrai pasitaiko atvejų, kai prireikia ir kitų institucijų, organizacijų pagalbos siekiant užtikrinti vaiko teises. Mokyklos bendruomenė su kitomis institucijomis, organizacijomis gali dalytis atsakomybe už vaikų ugdymo procesą, jų socialinę įtrauktį bei psichologinę gerovę (Anderson-Butcher ir kt., 2010). Taigi, specialistai dirbdami kartu turi galimybę suteikti kokybiškesnę ir kompleksiškesnę pagalbą vaikui.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas suteikia galimybę įvairiapusiškiau pamatyti iškilusią problemą, tarpusavyje dalytis žiniomis ir įgūdžiais, bendrai planuoti veiksmus ir priimti atitinkamus sprendimus susijusius su vaiko teisių pažeidimais ir jų apsaugos užtikrinimo galimybėmis mokykloje (Skučaitė ir Karmazė, 2011). Pasak Tamutienės (2018), siekiant užtikrinti vaiko teisių apsaugą, į gautus pranešimus apie vaiko teisių pažeidimus turi būti reaguojama greitai ir kokybiškai.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo schemoje (žr. 3 pav.) centrinė pozicija priskiriama vaikui, kadangi jis tampa pagrindiniu bendradarbiavimo dalyviu. Visi specialistai stengiasi pagal savo kompetenciją ir galimybes padėti vaikui tiek, kiek jis gali priimti iš jų šią pagalbą. Specialistai bendradarbiaudami siekia suteikti kompleksinę pagalbą bei užtikrinti, jog vaikas gautų visapusiškas, kokybiškas ir tarpusavyje nesidubliuojančias ugdymo paslaugas mokykloje. Akcentuotina, jog mokyklos bendruomenės nariai nebūtinai turi pirmi pastebėti iškilusią problemą susijusią su vaiku bei būti pagrindiniai pagalbos iniciatoriai, kadangi jais gali tapti ir kiti specialistai, kurie yra atsakingi už vaiką, jo teises ir interesus mokykloje (Skučaitė ir Karmazė, 2011).

3 pav. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo schema

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, adaptuota pagal Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2019 m. veiklos ataskaita (2020)

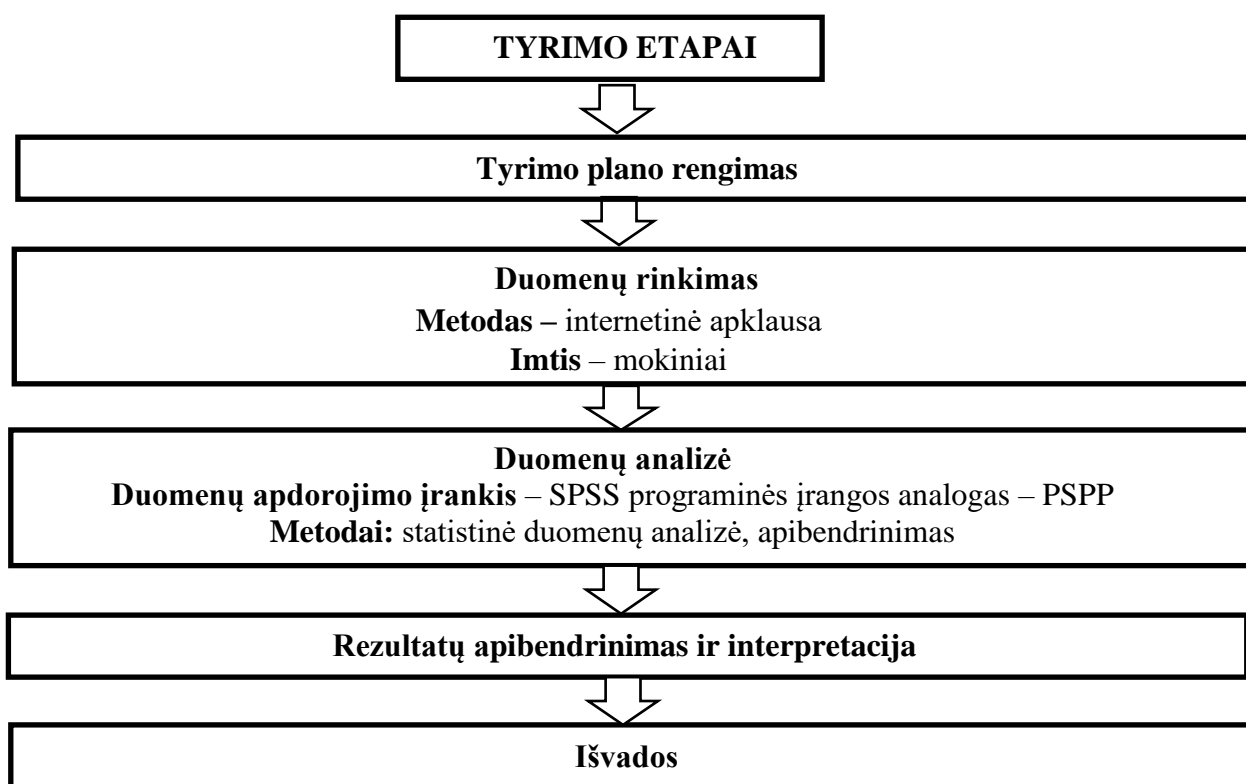
Graham ir Barter (1999) teigė, kad skirtingų sričių specialistų ir institucijų, organizacijų bendradarbiavimas ypatingai yra svarbus tuomet, kai situacija tampa kompleksinė arba sprendžiama problema yra labai sudėtinga ir neužtenka vieno specialisto ar institucijos, organizacijos pastangų. Bendradarbiavimas suteikia galimybę geriau įvertinti ir atsižvelgti į vaiko poreikius, pastebėti kylančias problemas, vaiko teisių pažeidimus mokykloje. Įgyvendinant vaiko teises mokykloje, užtikrinant reikiamą pagalbą bei paramą, sudarant tinkamas sąlygas vaiko saugumui ir jo gerovei, pabrėžiama ir teisiniuose dokumentuose. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003) akcentuojama, jog vaiko gerovės principų įgyvendinimas yra – vaiko apsauga, vaiko aprūpinimas ir vaiko dalyvavimas. Šie trys veiksniai vyksta bendradarbiavime, kai „įvairios institucijos ir žinybos koordinuoja savo veiklą, kurdamos ir įgyvendindamos bendrą vaiko gerovės politikos strategiją“. Tai reiškia, jog institucijos ir organizacijos bendradarbiaudami siekia bendrų tikslų ir rezultatų. Šiuo atveju specialistai tarpusavyje sąveikaudami ir bendradarbiaudami gali suteikti kokybiškesnę ir efektyvesnę pagalbą, siekdami šalinti vaiko teisių pažeidimus ir užtikrinti jo teises mokykloje, kadangi vienas mokytojas suteikti reikiamos pagalbos neturi galimybės.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikas yra žmonių bendruomenės dalis, kuriam privalo būti garantuota teisė ir galimybė naudotis visomis prigimtiniomis ir teisės aktuose įtvirtintomis vaiko teisėmis, taip pat jis privalo sulaukti savalaikės ir kokybiškos pagalbos bei apsaugos. Mokytojas susidūręs su vaiko teisių pažeidimais mokykloje vienas suteikti kokybiškos pagalbos mokiniui neturi galimybės, todėl jis sąveikaudamas ir bendradarbiaudamas su mokyklos bendruomene bei kitomis institucijomis, organizacijomis gali rasti tinkamus būdus siekiant šalinti vaiko teisių pažeidimus ir užtikrinti jo teises ir interesus mokykloje. Taigi, vaiko teisių apsaugos vykdymas tampa ypač svarbus mokykloje.

3. VAIKO TEISIŲ NAUDOJIMOSI GALIMYBĖS MOKYKLOJE

TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

4 pav. Tyrimo loginė schema

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės

Tyrimo metodai. Mokslinis tyrimas – tai kryptingas ir sistemingas realių dalykų nagrinėjimas, kurio paskirtis yra sužinoti tai, ko dar iki tol nežinota (Bitinas, 2013). Autorius teigia, kad mokslinį tyrimą sudaro tyrimo planavimas, empirinio tyrimo etapas, teorinis ir statistinis gautos medžiagos apdorojimas ir gautų rezultatų praktinis panaudojimas. Norint išsiaiškinti skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisių naudojimosi galimybes, buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Pagal Bitiną (2013) kiekybinis tyrimas apima sisteminį skaitmeninės informacijos rinkimą ir gautų duomenų statistinę analizę. Kiekybiniam tyrimui atlikti pasirinkta tiesioginė internetinė apklausa, nes nereikalauja didelių išlaidų bei greitai ir patogiai pasiekiamas reikiamas respondentų skaičius. Pasak Luobikienės (2011) apklausos metodas yra taikomas, kai norima iš nedidelės populiacijos imties gauti išvadas apie visos populiacijos poelgi.

Tyrimo metu naudota, literatūros analizės pagrindu sudaryta, anketa. Anketos klausimai ir jos struktūra sudaryta remiantis šiam metodui keliamais reikalavimais (Dikčius, 2011; Kardelis, 2016). Anketoje pateikiami skalių tipo uždarieji klausimai bei klausimai –

teiginiai, o siekiant surinkti duomenis apie respondentų charakteristikas bei kitus aspektus naudojami plataus pasirinkimo uždari klausimai. Taip pat yra pateiktas atviro pobūdžio klausimas. Uždaro tipo klausimai nėra subjektyvūs, nes orientuoja į daugumai respondentų priimtinius variantus. Tokie klausimai leidžia tiksliau interpretuoti atsakymus ir lengviau išreikšti kiekybiniais matais (Tidikis, 2003). Plataus pasirinkimo būdas yra labai paprastas respondentui, nes jam reikia tik pažymėti atsakymą, todėl šis būdas yra patogus siekiant įgauti respondento palankumą (Dikčius, 2011). Anketos forma pateikiama 1 priede.

Tyrimui sudaryta anketos forma 26 dalykiniai klausimai, kurie sudaro penkis blokus.

- Pirmajame klausimų bloke pateikti 4 klausimai skirti tirti mokinių demografinius duomenis (amžius, lytis, mokykla, klasė).

- Antrajame klausimų bloke pateikti 5 klausimai apie respondentų vaiko teisių žinojimą mokykloje: vaiko teisių išmanymą, sąvokos reikšmę, informacijos apie vaiko teises perteikimo šaltinius, girdėjimo dažnumą ir informacijos pakankamumo suteikimą.

- Trečiąjį bloką sudaro 11 klausimų, kurie skirti tirti vaiko teisių naudojimąsi mokykloje. Šiais klausimais siekiama sužinoti ar vaikas naudojasi savo teisėmis; ar vaiko teisių naudojimasis užtikrintas; kokios vaiko teisės užtikrintos; ar atsižvelgiama į vaiko interesus, kaip dažnai; ar vaikas išklausytas, kaip dažnai; ar atsižvelgiama į vaiko nuomonę, kaip dažnai; ar vaikas užtikrintas nuo diskriminacijos; ar vaikas užtikrintas nuo kažkokių bandymų ar kitokių eksperimentų, kurie galėtų pakenkti jo gyvybei, sveikatai, vystymuisi. Iš jų 1 klausimas, kuriame reikia įvertinti (visada, dažnai, retai, niekada) 12 teiginių.

- Ketvirtajame klausimų bloke pateikti 3 klausimai skirti tirti vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje. Šiais klausimais siekiama išsiaiškinti ar vaiko teisės pažeidžiamos; kokios vaiko teisės dažniausiai pažeidžiamos; kas dažniausiai pažeidžia vaiko teises. Iš jų 2 klausimai, kuriuose reikia įvertinti (visada, dažnai, retai, niekada) 17 teiginių.

- Penktąjį klausimų bloką sudaro 3 klausimai, kurie skirti tirti vaiko teisių užtikrinimą mokykloje. Šie klausimai leidžia sužinoti ar vaikas kreipėsi pagalbos siekiant užtikrinti savo teises; ar vaikas žino kur ir į ką kreiptis pagalbos. Iš jų 1 klausimas, kuriame reikia įvertinti (sutinku, nesu tikra(-s), nesutinku) 7 teiginius.

Tyrimo imtis. Tyrimo populiacija pasirinkta laikyti Šalčininkų rajono I-IV gimnazijos klasių mokinius. Šie mokiniai pagal amžių yra labiau išprusę, daugiau žino apie savo kaip vaiko teises ir gali pateikti išsamesnės informacijos susijusios su jų naudojimu mokykloje. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2019 – 2020 m. Šalčininkų rajono I-oje gimnazijos klasėse mokėsi 276 mokiniai, II-oje gimnazijos klasėse 278 mokiniai, III-oje gimnazijos klasėse 250 mokinių ir IV-oje gimnazijos klasėse 259 mokiniai. Iš viso Šalčininkų

rajono I-IV gimnazijos klasėse mokėsi 1063 mokiniai (Lietuvos statistikos departamentas, 2020).

Siekiant, kad tyrimas atspindėtų visų Šalčininkų rajono besimokančių I-IV gimnazijos klasių nuomones apie Šalčininkų rajono skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisių naudojimosi galimybes, tyrimo imčiai apskaičiuoti naudota Schwarze formulė (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2013):

$$n = \frac{N * \varepsilon^2 * p * q}{\varepsilon^2 (N - 1) + \varepsilon^2 * p * q}$$

n – imties tūris;

N – generalinė visuma;

ε – pageidautinas tikslumas (šiam tyrimui pasirenkamas vienas dažniausiai socialiniuose tyrimuose patikimumo lygmenų - 95 proc., tuomet $\varepsilon = 1,96$ (Čekanavičius, Murauskas, 2000));

p/q – tiriamojo požymio pasirodymo/nepasirodymo tikimybė, dominančio parametro proporcija atrankoje; kadangi, neturima informacijos apie ankstesnių tyrimų atrankinės visumos proporcijas, tariama, kad p=q=0,5 (Martišius ir Kėdaitis, 2010).

Taigi, atlikus skaičiavimus buvo gautas minimalus imties tūris n = 282. Kadangi tyrimo anketą užpildė 304 respondentai, tai galima teigti, kad tyrimo imtis yra pakankama. Pakankamas tyrimo imties dydis užtikrina tyrimo reprezentatyvumą, kuris lemia, ar ištyrus imtį galima padaryti patikimas išvadas apie visą populiaciją. Jeigu imtis apima beveik visą populiaciją, tai ji yra reprezentatyvi (Čekanavičius ir Murauskas, 2000). Nors internetinės apklausos metu buvo užpildyta 304 anketos, tačiau rezultatų analizei atrinktos 287. Tyrimo imčiai pritaikytas kriterijus:

- Ne jaunesni kaip 15 ir ne vyresni kaip 17 metų amžiaus I-IV gimnazijos klasės mokiniai. Dėl neatitikimo šiam kriterijui buvo atmesta 17 anketų.

Duomenų rinkimas. Tyrimas buvo atliekamas 2021 m. vasario mėn. Anketa buvo patalpinta internetinėje svetainėje: www.apklausa.lt. Anketos buvo pildomos interneto pagalba suaktyvinus nuorodą: <https://apklausa.lt/f/vaiku-naudojimas-savo-teisemis-mokykloje-gr7ldpp/answers/new.fullpage>. Su prašymu kreipiamasi į Šalčininkų rajono gimnazijų socialines pedagoges ir I-IV gimnazijos klasių auklėtojus, kad informuotų ir supažindintų mokinius su vykdomu tyrimu ir prašymu užpildyti anketą. Taip pat kreipiamasi į Šalčininkų rajono I-IV gimnazijos klasių mokinius su nuoroda į anketą buvo platinamas socialinio tinklo „Facebook“ pagalba. Buvo siunčiamos tiesioginės žinutės pasiekiamiems respondentams, pranešimu dalinamasi Šalčininkų rajono mokiniams prieinamose grupėse ir puslapiuose. Papildomai buvo kreipiamasi į Šalčininkų rajono savivaldybės tarpinstitucinio

bendradarbiavimo koordinatorę, kad informuotų Šalčininkų rajono gimnazijų socialines pedagoges ir I-IV gimnazijos klasės auklėtojus apie vykdomą tyrimą.

Duomenų apdorojimas. Tyrimo duomenims analizuoti buvo naudojama aprašomoji statistika, taikytas Chi kvadrato (Chi-Square) požymių nepriklausomumo kriterijus (pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p \leq 0,05$) (Vaitkevičius ir Saudargienė, 2006, p. 185-187), skales sudarančių išvestinių sumos kintamųjų koreliacinė analizė (žr. 1 lent.) (Janilionis, 2015). Duomenų analizė atlikta naudojant statistinių duomenų analizės programinės įrangos SPSS analogą – PSPP (Bekešienė, 2015).

Ryšio stiprumas	Koreliacijos koeficiento reikšmė
Labai stiprus ryšys	- 1 ir +1
Stiprus ryšys	nuo -1 iki -0,7 ir nuo 0,7 iki 1
Vidutinis ryšys	nuo -0,7 iki -0,5 ir nuo 0,5 iki 0,7
Silpnas ryšys	nuo -0,5 iki -0,2 ir nuo 0,2 iki 0,5
Labai silpnas ryšys	nuo -0,2 iki 0 ir nuo 0 iki 0,2
Nėra ryšio	0

1 lent. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, pagal Janilionis (2015)

Tyrimo etika. Atliekant visas tyrimo procedūras buvo laikomasi Dikčiaus (2011) ir Kardelio (2016) apibrėžtų mokslinio tyrimo etikos principų: literatūros analizės pagrindu sudaryta anketa, remiantis šiam metodui keliamais reikalavimais, tiriamieji supažindinti su vykdomu tyrimu, anketos pildymas anonimiškas (nebuvo prašoma įrašyti nei vardo, nei pavardės), atsakymai konfidencialūs, tyrimo duomenys analizuoti neiškreipiant tiriamųjų atsakymų ir skelbiami tik objektyvūs tyrimo rezultatai.

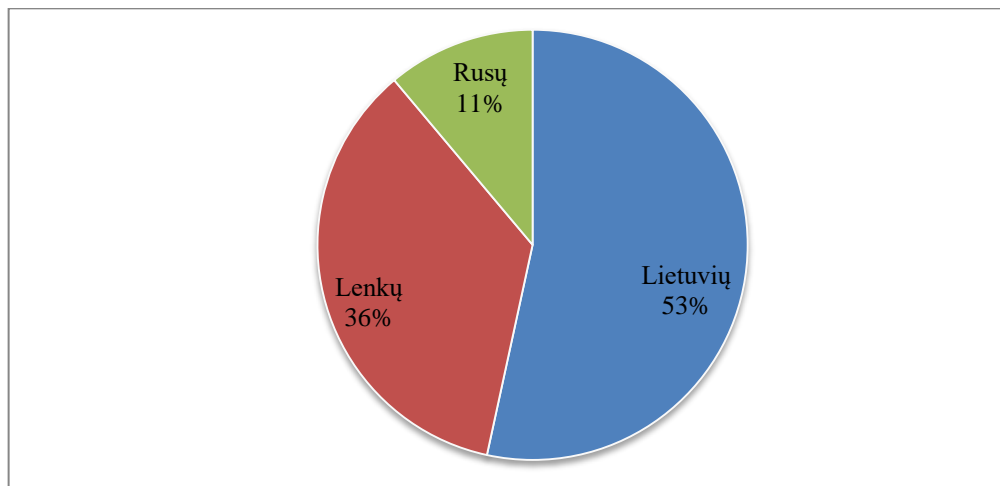
Tyrimo ribotumas. Analizuojant tyrimo duomenys buvo pastebėta, kad tam tikrais atvejais galima papildyti anketos klausimus, kurio metu iš respondentų būtų gauta išsamesnė informacija. Taip pat pastebėta, jog tyrimo ribotumą apsprendė ir tai, kad anketos apklausa buvo atlikta tik su mokiniais, tačiau norint plačiau ir išsamiau gauti informaciją apie vaiko teisių naudojimąsi mokykloje, tikslinga į tyrimą įtraukti mokyklos mokytojus.

3.2. Tyrimo respondentų charakteristika

Anketinėje apklausoje dalyvavo 287 Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų klasių mokiniai. Abiejų lyčių respondentų dalyvavimas tyrime leidžia gauti objektyvius duomenis: 56 proc. moterų bei 44 proc. vyrų išreiškia vaikams būdingas nuomones apie skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisių naudojimosi galimybes. Nors tarp tyrimo dalyvių amžius svyruoja nuo 15 iki 17 metų, aktyvesni buvo septyniolikmečiai –

48 proc., šiek tiek mažiau šešiolikmečiai – 42 proc., o pasyvesni liko penkiolikmečiai – 10 proc. Visi respondentų atsakymai analizuojami išreikšti procentais.

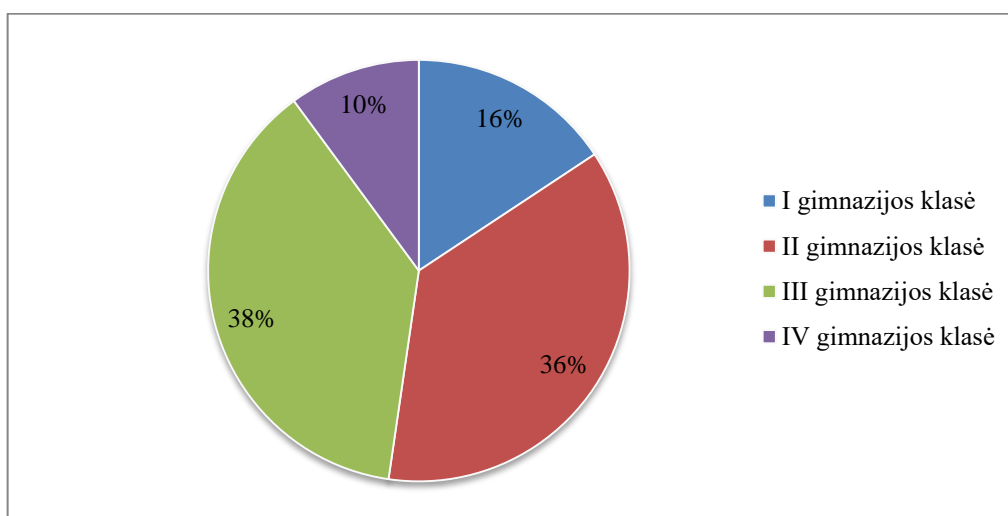
Tyrimė dalyvavo mokiniai iš skirtingų Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų – lietuvių, rusų, lenkų (žr. 5 pav.).

5 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal gimnazijas (proc.)

Iš 5 paveikslo galima pastebėti, kad daugiau nei pusė apklaustųjų respondentų (53 proc.) pažymėjo, jog yra iš lietuvių gimnazijos, daug mažiau nei pusė mokinių nurodė, kad – iš lenkų (36 proc.), o mažiausiai apklausoje dalyvavusių vaikų (11 proc.) atsakė, kad yra iš rusų gimnazijos. Taigi, galime teigti, jog dauguma tiriamųjų yra iš lietuvių gimnazijos.

Apklausoje dalyvavo skirtingos Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų klasės (žr. 6 pav.).

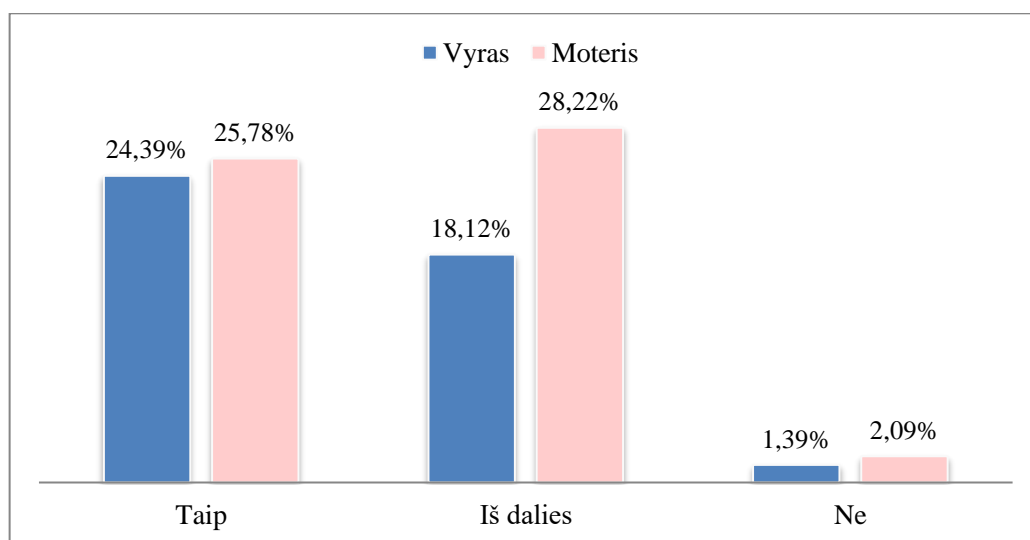
6 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal klases (proc.)

Iš 6 paveikslo matyti, jog didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų (38 proc.) mokosi III gimnazijos klasėje, tačiau 2 proc. mažiau (36 proc.) apklaustųjų teigė, jog II gimnazijos klasėje. Taip pat svarbu pastebėti, jog mažoji dalis tiriamųjų (16 proc.) atsakė, jog mokosi I gimnazijos klasėje. Ir vos 10 proc. mokinių atsakė, kad – IV gimnazijos klasėje.

3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Tyrimu siekta išsiaiškinti skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisių naudojimosi galimybes. Iš pradžių respondentų buvo teirujamasi, ar jie apskirtai yra susipažinę su vaiko teisėmis. Dauguma apklaustųjų (50 proc.) pažymėjo, kad yra susipažinę, taip pat netoli pusės (46 proc.) dalyvavusių mokinių nurodė, jog susipažinę tik iš dalies. Akcentuotina, jog 4 proc. vaikų atsakė, kad vis dėlto nėra susipažinę su vaiko teisėmis.

Siekiant sužinoti ar vyrai ir moterys panašiai susipažinę su vaiko teisėmis, sudaryta diagrama (žr. 7 pav.).

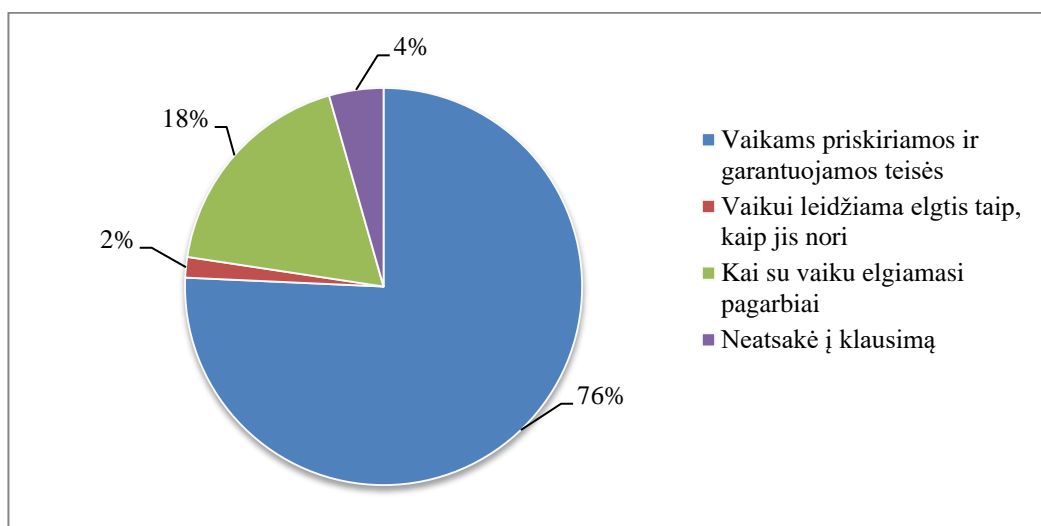
7 pav. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal susipažinimą su vaiko teisėmis (proc.)

Iš 7 paveikslo galima matyti, kad vyrai ir moterys panašiai susipažinę su vaiko teisėmis. Statistiškai lyginant respondentų lytį ir mokinių susipažinimą su vaiko teisėmis, pastebėta, kad nėra reikšmingų skirtumų ($p=0,272>0,05$).

Lyginant mokinių susipažinimą su vaiko teisėmis ir skirtingas Šalčininkų rajono gimnazijas (lietuvių, rusų, lenkų), išryškėjo, kad taip pat nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,056>0,05$). Taigi, mokiniai iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) yra panašiai susipažinę su vaiko teisėmis. Tačiau ieškant priežastinių ryšių tarp vaikų susipažinimo su vaiko teisėmis ir skirtingų I-IV gimnazijų klasių, išaiškėjo, jog mokinių susipažinimas yra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=20,96$, $df=6$, $p<0,001$). Tai rodo, kad mokiniai iš skirtingų

gimnazijų klasių yra skirtingai susipažinę su vaiko teisėmis. Pastebėta, jog II gimnazijų klasių mokiniai daugiau (21 proc.) susipažinę, I gimnazijų klasės mažiau (5 proc.) susipažinę.

Sekančiame anketos klausime buvo teirujamasi, kaip mokiniai supranta vaiko teises (žr. 8 pav.). Šiam klausimui buvo pateikti tris atsakymai, kurie iš jų teisingas, klaidinantis ir visiškai neteisingas. Šis klausimas taip pat leido respondentams išsakyti savo nuomonę, pateikti apibrėžimą, kaip patys supranta vaiko teises.

8 pav. Mokinių nuomonių pasiskirstymas apie vaiko teisių sąvoką (proc.)

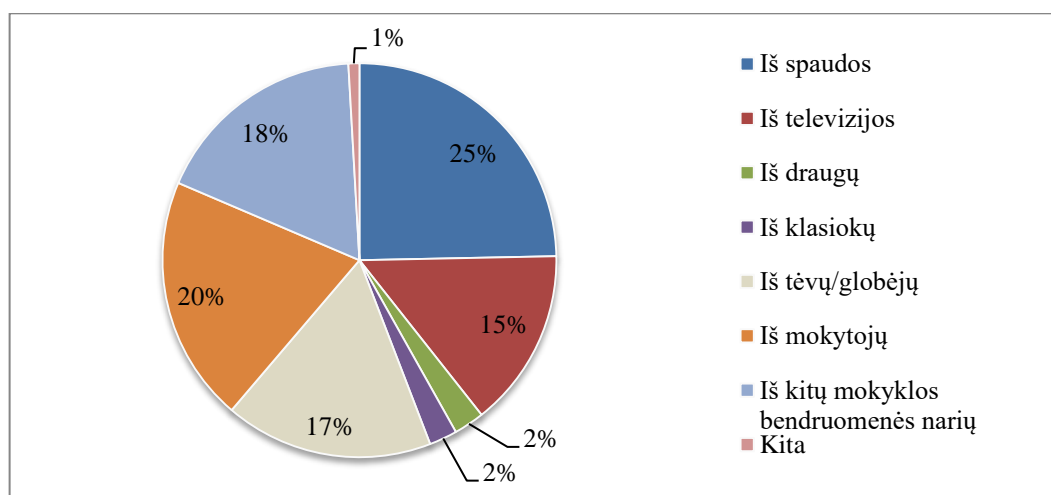
Iš 8 paveikslo matyti, jog didžioji dalis (76 proc.) tyrime dalyvavusių pažymėjo teisingai, kad vaiko teisės – tai, kai vaikams priskiriamos ir garantuojamos teisės. Česonienė ir Bičiukienė (2009) vaiko teises įvardija kaip žmogaus teises, kurios nagrinėjamos kaip vaiko individo apsaugą ir globą. Svarbu pastebėti, jog 18 proc. mokinių nurodė klaidinanti atsakymą, kad vaiko teisės – tai, kai su vaiku elgiamasi pagarbiai. Akivaizdu, jog su bet kuriuo žmogumi turi būti elgiamasi pagarbiai, tačiau tai nėra vaiko teisių sąvokos apibrėžimas. Pažymėtina, kad 2 proc. apklaustųjų vaikų į šį klausimą atsakė neteisingai, jog vaiko teisės tai, kai vaikui leidžiama elgtis taip, kaip jis nori. Taigi, analizuojant tyrimo dalyvių atsakymo rezultatus, galima pastebėti, kad ne visi mokiniai teisingai supranta vaiko teises, kadangi 4 proc. mokinių visiškai neatsakė į šį klausimą ir praleido galimybę apibūdinti bei pateikti savo apibrėžimą.

Ieškant priežastinių ryšių tarp respondentų lyties ir mokinių suvokimo apie vaiko teisių sąvoką, pastebėta, jog nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,771>0,05$). Tai reiškia, kad apklaustieji panašiai suvokia apie vaiko teises. Tačiau lyginant skirtingas Šalčininkų rajono gimnazijas (lietuvių, rusų, lenkų) ir respondentų suvokimą apie vaiko teisių sąvoką, išryškėjo, kad yra statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2=23,00$, $df=6$, $p=0,001$). Tai rodo, jog

mokinių suvokimas iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) yra visiškai skirtingas. Iš tyrimo duomenų pastebėtina, jog daugiausia (42 proc.) vaikų atsakė teisingai iš lietuvių gimnazijų, mažiausia (6 proc.) iš rusų.

Lyginant skirtingas Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų klases ir mokinių suvokimą apie vaiko teisių sąvoką, išaiškėjo, kad apklaustųjų suvokimas iš skirtingų gimnazijų klasių yra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=29,64$, $df=9$, $p=0,001$). Taigi, vaikai iš skirtingų gimnazijų klasių yra skirtingai susipažinę su vaiko teisėmis. Pabrėžtina, kad daugiausia (31 proc.) mokinių iš III gimnazijų klasių atsakė teisingai, mažiausia (9 proc.) iš IV gimnazijų klasių.

Respondentų pirminių žinių pasiskirstymas apie vaiko teises (žr. 9 pav.), nurodo, kad 25 proc. tyrime dalyvavusių respondentų apie vaiko teises sužinojo iš spaudos, kiek mažiau (20 proc.) mokinių – iš mokytojų, o mažiausia dalis (2 proc.) nurodė, kad iš klasiokų. Pažymėtina, jog 1 proc. respondentų pažymėjo kitą variantą ir parašė, jog apie vaiko teises sužinojo – „iš interneto“ (n=8).

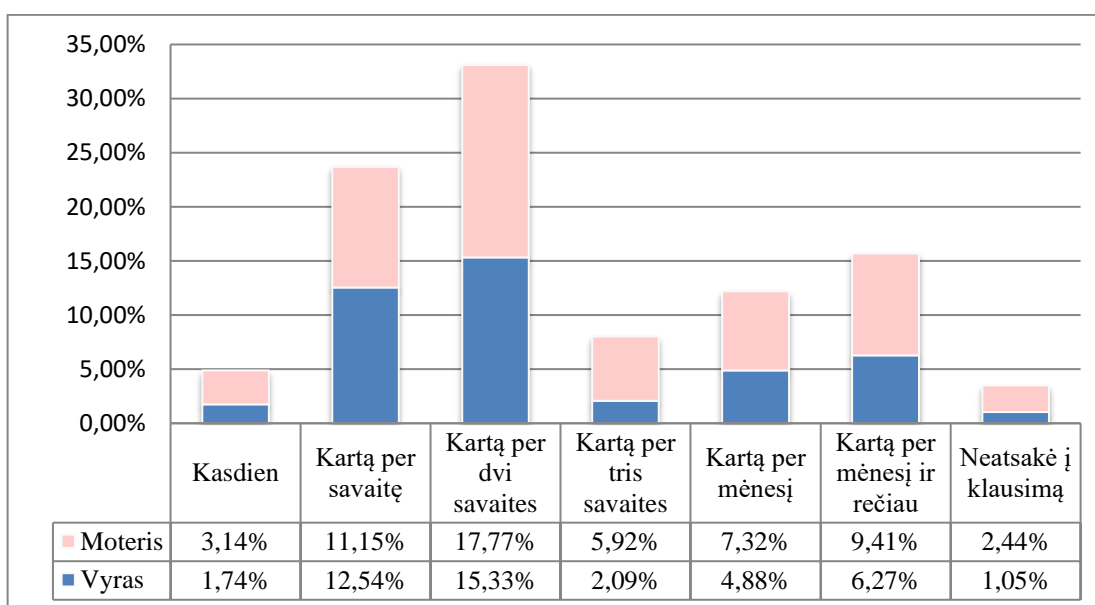
9 pav. Respondentų pirminių žinių pasiskirstymas apie vaiko teises (proc.)

Lyginant mokinių lytį ir respondentų pirminių žinių pasiskirstymą apie vaiko teises, pastebėta, kad nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p>0,05$). Tai reiškia, kad pirminių žinių pasiskirstymas priklauso nuo mokinių lyties, vyrų ir moterų pirminės žinios apie vaiko teises yra panašios. Taip pat lyginant Šalčininkų rajono gimnazijas (lietuvių, rusų, lenkų) ir mokinių pirminių žinių pasiskirstymą apie vaiko teises, išryškėjo, jog nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p>0,05$). Tai rodo, jog respondentų pirminės žinios apie vaiko teises iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) yra panašios.

Ieškant priežastinių ryšių tarp Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų klasių ir vaikų pirminių žinių pasiskirstymo apie vaiko teises, pastebėta, kad mokinių pirminių žinių pasiskirstymas apie vaiko teises yra statistiškai reikšmingas tuo atveju, kai vaikai apie vaiko

teises sužino iš spaudos ($\chi^2=17,07$, $df=3$, $p=0,001$), iš televizijos ($\chi^2=28,14$, $df=3$, $p<0,001$), iš tėvų/globėjų ($\chi^2=12,61$, $df=3$, $p=0,006$) ar iš mokytojų ($\chi^2=17,07$, $df=3$, $p=0,018$). Tai reiškia, jog respondentų pirminės žinios apie vaiko teises yra visiškai skirtingos ir nepanašios. Vaikų iš skirtingų Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų klasių pirminių žinių pasiskirstymas apie vaiko teises nėra statistiškai reikšmingas tik tuomet, kai mokiniai apie vaiko teises sužino iš draugų, klasiokų, mokyklos bendruomenės narių ar iš interneto ($p>0,05$).

Moterų ir vyrų girdėjimo dažnumo pasiskirstymas apie vaiko teises (žr. 10 pav.), nurodo, jog didžioji dalis (18 proc.) tyrime dalyvavusių moterų kartą per dvi savaites girdi informaciją apie vaiko teises, o mažoji dalis (3 proc.) girdi kasdien. Pastebėtina, kad daugiausia vyrų (15 proc.) taip pat kartą per dvi savaites girdi informaciją apie vaiko teises, o mažiausia (2 proc.), kaip ir moterys, girdi kasdien.

10 pav. Moterų ir vyrų girdėjimo dažnumo pasiskirstymas apie vaiko teises (proc.)

Ieškant priežastinių ryšių tarp mokinių lyties ir respondentų informacijos girdėjimo dažnumo apie vaiko teises, pastebėta, kad nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,388>0,05$). Tai rodo, jog vaikų girdėjimo dažnumas apie vaiko teises priklauso nuo mokinių lyties, vyrų ir moterų girdėjimo dažnumas yra panašus. Pažymėtina, jog statistiškai reikšminga yra tuomet, kai mokiniai yra iš skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ($\chi^2=25,52$, $df=12$, $p=0,013$) ir skirtingų I-IV gimnazijų klasių ($\chi^2=46,45$, $df=18$, $p<0,001$). Taigi, galima teigti, kad vaikų iš skirtingų gimnazijų ir klasių girdėjimo dažnumas apie vaiko teises yra visiškai skirtingas.

Ieškant priežastinių ryšių tarp mokinių girdėjimo dažnumo apie vaiko teises ir to, ar mokiniai yra susipažinę su vaiko teisėmis, išaiškėjo, jog yra statistiškai reikšmingas ryšys

($\chi^2=127,37$, $df=12$, $p<0,001$). Tai rodo, kad vaikų girdėjimo dažnumas nepriklauso nuo jų susipažinimo su vaiko teisėmis, todėl nepriklausomai nuo to, kaip dažnai vaikai girdi informaciją apie vaiko teises, jų žinojimas apie vaiko teises yra skirtingas.

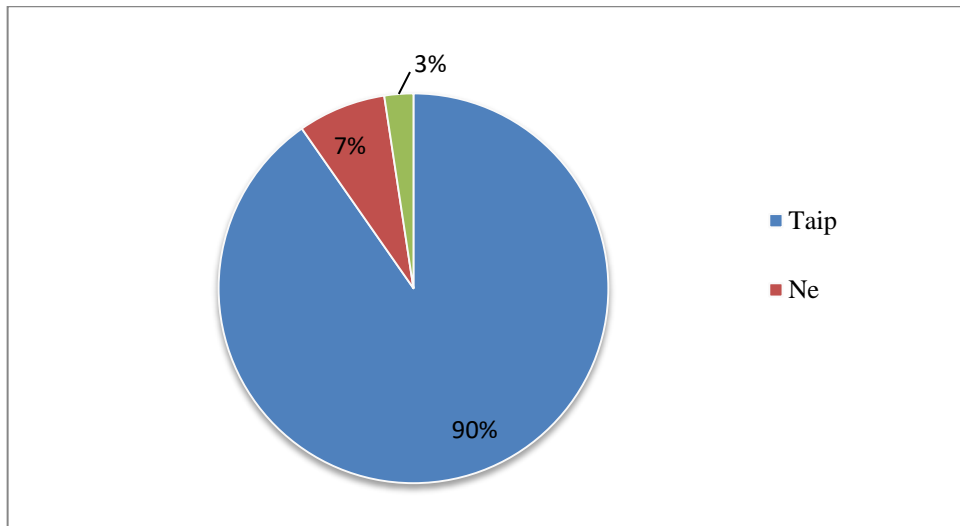
Respondentai į klausimą, ar jiems pakankamai suteikiama informacijos apie vaiko teises, daugiausia (47 proc.) pažymėjo, jog „taip“ – pakankamai suteikiama, bet 3 proc. mažiau (44 proc.) apklaustųjų atsakė, kad „iš dalies“. Akcentuotina, jog 6 proc. mokinių nurodė, kad jiems nėra pakankamai suteikiama informacijos apie vaiko teises ir 3 proc. apklaustųjų visiškai neatsakė į šį klausimą, kadangi galimai nėra susipažinę su vaiko teisėmis.

Tyrimu nustatyta, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų tarp respondentų lyties ir mokiniams suteikiamos informacijos pakankamumo apie vaiko teises ($p=0,283>0,05$). Tai reiškia, jog vyrai ir moterys panašiai gauna informaciją apie vaiko teises. Tačiau tyrimo duomenų analizė parodė, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp mokiniams suteikiamos informacijos pakankamumo apie vaiko teises ir respondentų iš skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ($\chi^2=27,86$, $df=6$, $p<0,001$) ir skirtingų I-IV gimnazijų klasių ($\chi^2=46,30$, $df=9$, $p<0,001$). Taigi, mokiniai iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir klasių skirtingai gauna informaciją apie vaiko teises ir tai visiškai nepriklauso nuo to, kokioje gimnazijoje ar klasėje vaikas mokosi. Daugiausia (30 proc.) respondentų pakankamai gauna informacijos iš lietuvių gimnazijų ir III gimnazijų klasių (23 proc.). Mažiausia (3 proc.) gauna iš rusų gimnazijų ir I gimnazijų klasių (5 proc.).

Lyginant mokiniams suteiktos informacijos pakankamumą apie vaiko teises ir tai, ar apklaustieji yra susipažinę su vaiko teisėmis, pastebėta, jog informacijos pakankamumas statistiškai reikšmingas ($\chi^2=111,02$, $df=6$, $p<0,001$). Tai rodo, kad respondentai yra skirtingai susipažinę su vaiko teisėmis ir tai nepriklauso nuo to, ar jie pakankamai gauna informacijos apie savo kaip vaiko teises mokykloje.

Ieškant priežastinių ryšių tarp respondentų informacijos apie vaiko teises girdėjimo dažnumo ir to, ar mokiniai yra susipažinę su vaiko teisėmis, išaiškėjo, jog tai yra statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2=127,37$, $df=12$, $p<0,001$). Tai rodo, kad informacijos girdėjimo dažnumas nepriklauso nuo mokinių susipažinimo su vaiko teisėmis. Taigi, nepriklausomai nuo to, kaip dažnai vaikai girdi informaciją apie savo kaip vaiko teises, jų susipažinimas yra visiškai skirtingas.

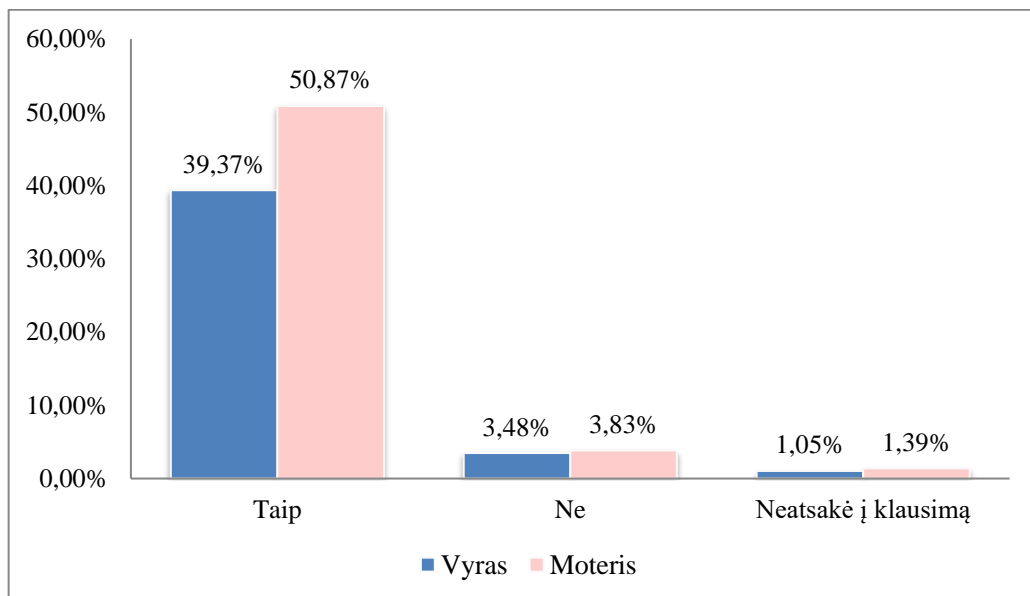
Tyrimo dalyvių buvo klausta, ar jie naudojami savo kaip vaiko teisėmis mokykloje (žr. 11 pav.).

11 pav. Vaikų naudojimas savo teisėmis mokykloje (proc.)

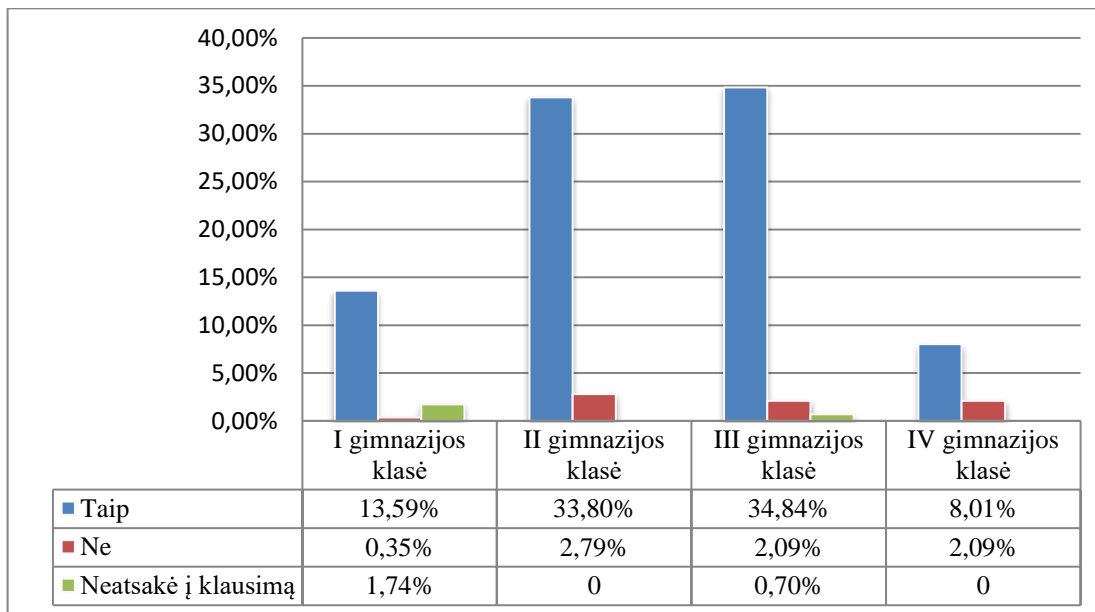
Kaip matyti iš 11 paveikslo, didžioji dalis respondentų (90 proc.) pažymėjo, kad „taip“, tačiau 7 proc. apklaustųjų nurodė, kad „ne“. Taigi, galima pastebėti, jog dauguma vaikų visgi naudojami savo teisėmis mokykloje.

Ieškant priežastinių ryšių tarp respondentų lyties ir mokinių naudojimosi savo kaip vaiko teisėmis mokykloje, pastebėta, jog nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,938>0,05$). Tai reiškia, kad mokinių naudojimas savo teisėmis mokykloje priklauso nuo mokinių lyties, vyrai ir moteris savo kaip vaiko teisėmis mokykloje naudojami panašiai. Tai puikiai atvaizduoja žemiau esanti diagrama (žr. 12 pav.).

12 pav. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal naudojimąsi savo teisėmis mokykloje (proc.)

Tyrimo duomenų analizė parodė, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) klasių ir jų naudojimosi savo kaip vaiko teisėmis mokykloje ($\chi^2=27,02$, $df=6$, $p<0,001$). Tai rodo, kad respondentai iš skirtingų gimnazijų klasių skirtingai naudojami savo kaip vaiko teisėmis mokykloje (žr. 13 pav.).

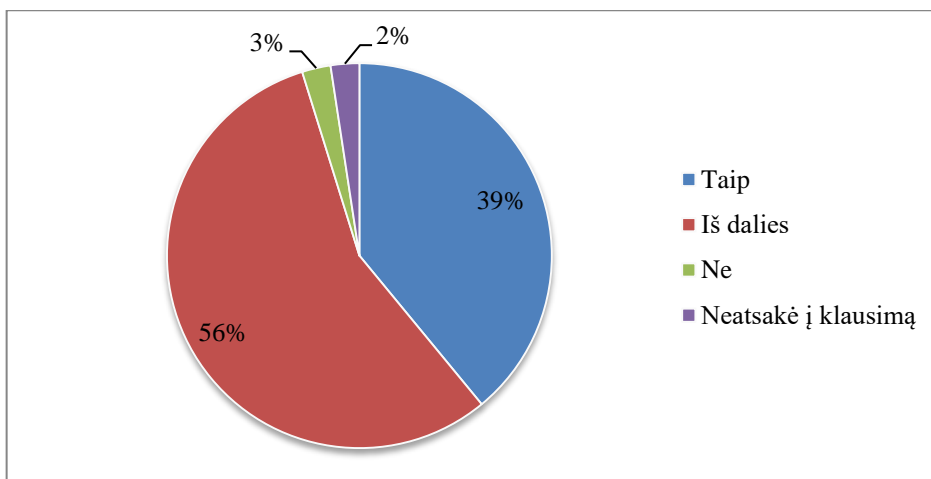
13 pav. Gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal naudojimąsi vaiko teisėmis mokykloje (proc.)

Kaip matome iš 13 paveikslo, mokiniai iš III gimnazijų klasių daugiausia (35 proc.) naudojami vaiko teisėmis mokykloje, kai tuo metu mažiausia (8 proc.) – IV gimnazijų klasių mokiniai.

Tyrimu nustatyta, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp respondentų susipažinimo su vaiko teisėmis ir vaikų naudojimosi savo teisėmis mokykloje ($\chi^2=109,44$, $df=4$, $p<0,001$). Tai rodo, jog mokinių naudojimas savo kaip vaiko teisėmis mokykloje visiškai nepriklauso nuo to, ar vaikai yra susipažinę su vaiko teisėmis. Nors apklaustųjų kaip vaiko teisės yra vienodos, tačiau jų naudojimas mokykloje yra skirtingas.

Lyginant vaikų informacijos girdėjimo dažnumą apie vaiko teises ir vaikų naudojimąsi savo teisėmis mokykloje, išaiškėjo, kad girdėjimo dažnumas yra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=327,59$, $df=12$, $p<0,001$). Taigi, vaikų girdėjimo dažnumas apie vaiko teises visiškai nepriklauso nuo jų naudojimosi mokykloje, kadangi mokiniai savo kaip vaiko teisėmis mokykloje naudojami skirtingai.

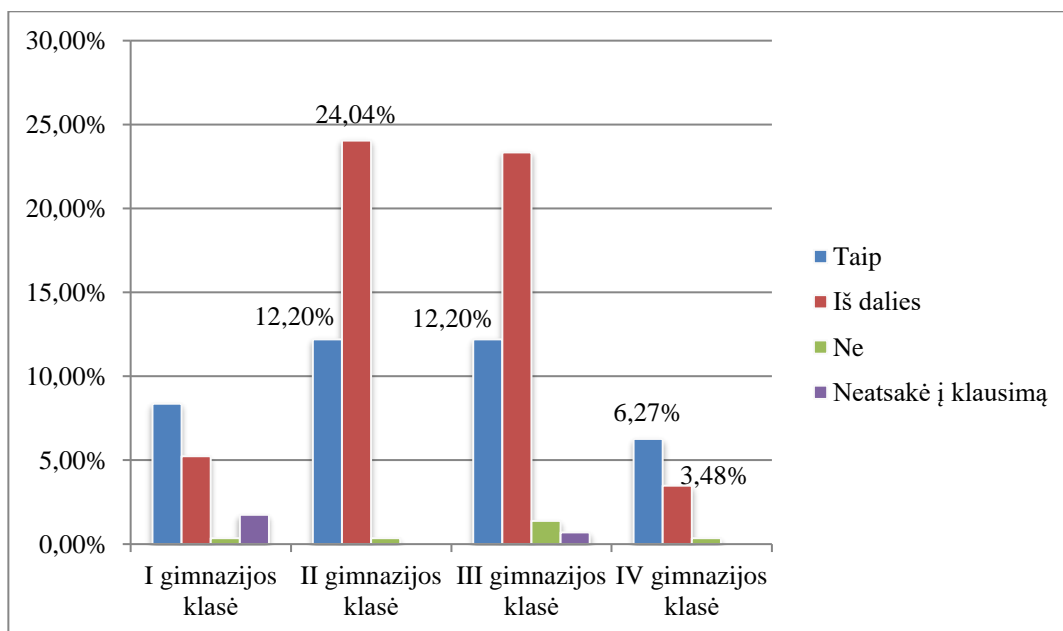
Analizuojant vaiko teisių naudojimosi užtikrinimą mokykloje (žr. 14 pav.), galima pastebėti, jog daugiau nei pusė (56 proc.) mokinių pažymėjo, kad jų naudojimas savo kaip vaiko teisėmis mokykloje yra „iš dalies“ užtikrintas. Šiek tiek mažiau nei pusė (39 proc.) apklaustųjų nurodė, kad užtikrintas. Ir 3 proc. vaikų atsakė, jog visgi nėra užtikrintas.

14 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal vaiko teisių naudojimosi užtikrinimą mokykloje (proc.)

Lyginant mokinių lytį ir vaiko teisių naudojimosi užtikrinimą mokykloje bei respondentų iš skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų), pastebėta, kad nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$). Tai reiškia, kad vaiko teisių naudojimosi užtikrinimas mokykloje priklauso nuo mokinių lyties ir skirtingų gimnazijų. Taigi, vyrų ir moterų iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) kaip vaiko teisių naudojimas mokykloje yra panašiai užtikrintas.

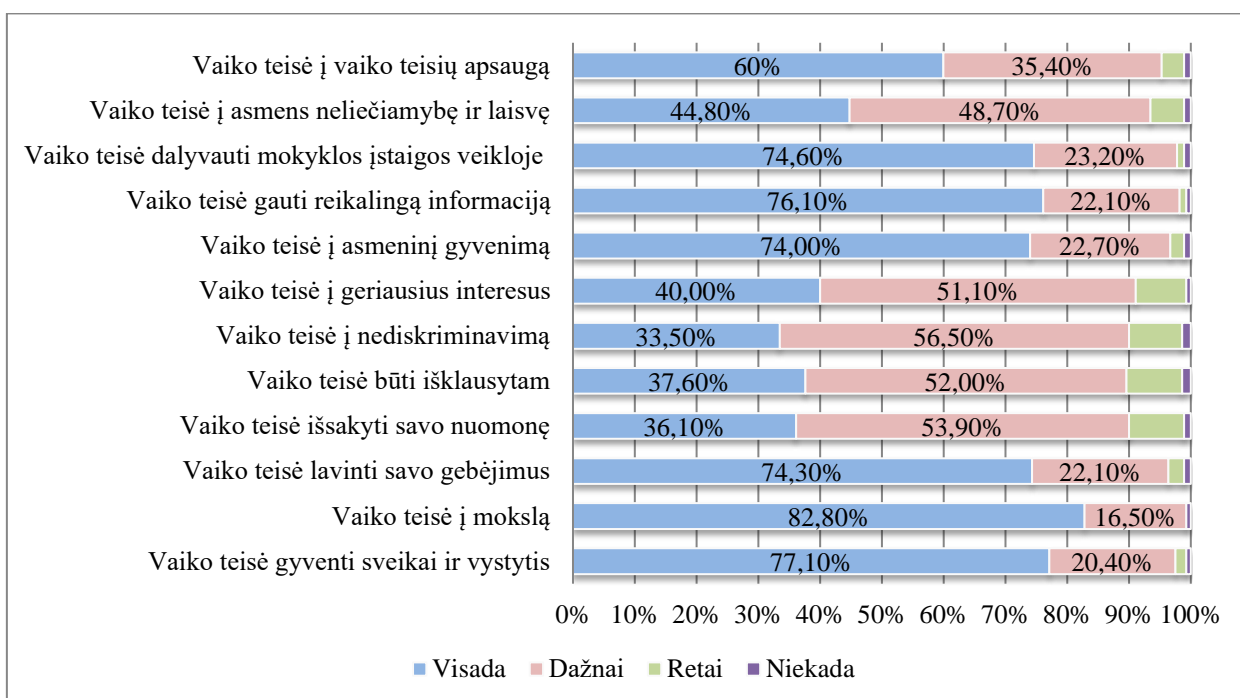
Pastebėtina, jog skirtingų I-IV gimnazijų klasių mokinių naudojimas yra skirtingai užtikrintas (žr. 15 pav.).

15 pav. Skirtingų gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal vaiko teisių naudojimosi užtikrinimą mokykloje (proc.)

Kaip matome iš 15 paveikslo, pirmoje vietoje daugiausia (12 proc.) pagal vaiko teisių naudojimosi užtikrinimą yra II ir III gimnazijų klasių mokiniai, mažiausia (6 proc.) iš IV gimnazijų klasių. Pažymėtina, kad didžioji dalis (24 proc.) vaikų yra iš II gimnazijų klasių, kurie pažymėjo, kad jų naudojimas yra iš dalies užtikrintas, o mažoji dalis (4 proc.) – iš IV gimnazijų klasių. Taigi, ieškant priežastinių ryšių tarp skirtingų I-IV gimnazijų klasių ir vaiko teisių naudojimosi užtikrinimo mokykloje, išaiškėjo, jog yra statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2=36,46$, $df=9$, $p<0,001$). Tai rodo, kad iš skirtingų gimnazijų klasių vaiko teisių naudojimas mokykloje yra skirtingai užtikrintas.

Tyrimu sieta išsiaiškinti kokios vaiko teisės yra užtikrintos mokykloje (žr. 16 pav.).

16 pav. Vaiko teisių pasiskirstymas pagal užtikrinimą mokykloje (proc.)

Kaip matyti iš 16 paveikslo, tyrime dalyvavusių vaikų teisė į mokslą yra labiau užtikrinta mokykloje (visada – 83 proc., dažnai – 17 proc.). Antroje vietoje pagal žemiau išvardintas vaiko teises užtikrinta vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis (visada – 77 proc., dažnai – 20 proc.), trečioje vietoje – vaiko teisė gauti reikalingą informaciją (visada – 76 proc., dažnai – 22 proc.). Mokinių teigimu, rečiausiai mokykloje užtikrinta vaiko teisė į nediskriminavimą (1 proc. niekada, 9 proc. – retai) ir vaiko teisė būti išklaulytam (1 proc. – niekada, 9 proc. – retai).

Pastebėtina, jog 60 proc. mokinių nurodė, kad jų teisė į vaiko teisių apsaugą visada užtikrinta mokykloje, tačiau 1 proc. vaikų teigė, jog niekada nėra užtikrinti.

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$) tarp respondentų lyties ir vaiko teisių užtikrinimo mokykloje. Tai reiškia, kad vyrų ir moterų kaip vaiko teisės yra panašiai užtikrintos mokykloje.

Siekiant įvertinti skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir I-IV gimnazijų klasių vaiko teisių užtikrinimą ir taip nustatyti jų naudojimosi galimybes mokykloje, atlikta šių požymių įverčiaus analizė (žr. 2 lent.).

Vaiko teisės	Gimnazijos (lietuvių, rusų, lenkų)	Gimnazijų klasės (I, II, III, IV)
Vaiko teisė gyventi sveikai ir vystytis	-	$p < 0,05$
Vaiko teisė į mokslą	-	$p < 0,05$
Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus	$p < 0,05$	$p = 0,001$
Vaiko teisė išsakyti savo nuomonę	$p < 0,05$	$p < 0,001$
Vaiko teisė būti išklaustytam	-	$p = 0,001$
Vaiko teisė į nediskriminavimą	-	$p < 0,05$
Vaiko teisė į geriausias interesus	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą	-	$p < 0,05$
Vaiko teisė gauti reikalingą informaciją	-	$p < 0,05$
Vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje	$p < 0,05$	$p < 0,001$
Vaiko teisė į asmens neliečiamybę ir laisvę	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą	$p < 0,001$	$p = 0,001$

2 lent. Vaiko teisių užtikrinimo sąsajos su skirtingų gimnazijų ir klasių išvestinėmis

Tyrimo duomenų analizė parodė, jog egzistuoja vos keli statistiškai reikšmingi ryšiai rodantys skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) sąsajas su vaiko teisių užtikrinimu mokykloje. Taip pat tyrimu nustatyta, jog egzistuoja visi statistiškai reikšmingi ryšiai tarp I-IV gimnazijų klasių ir vaiko teisių užtikrinimo mokykloje. Tai rodo, jog skirtingose gimnazijose tam tikros vaiko teisės užtikrintos skirtingai, o skirtingose klasėse vaiko teisės užtikrintos panašiai.

Pastebėtina, jog vaiko teisė lavinti savo gebėjimus yra labiau užtikrinta lietuvių gimnazijose (36 proc. – visada, 13 proc. – dažnai) nei rusų (7 proc. – visada, 3 proc. – dažnai) ar lenkų (30 proc. – visada, 6 proc. – dažnai) gimnazijose. Taip pat lietuvių gimnazijose labiau užtikrinta vaiko teisė išsakyti savo nuomonę (18 proc. – visada, 26 proc. – dažnai) nei rusų (3 proc. – visada, 6 proc. – dažnai) ar lenkų (14 proc. – visada, 20 proc. – dažnai), ir vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje (40 proc. – visada, 12 proc. – dažnai) nei rusų (6 proc. – visada, 4 proc. – dažnai) ar lenkų (30 proc. – visada, 6 proc. – dažnai). Tačiau

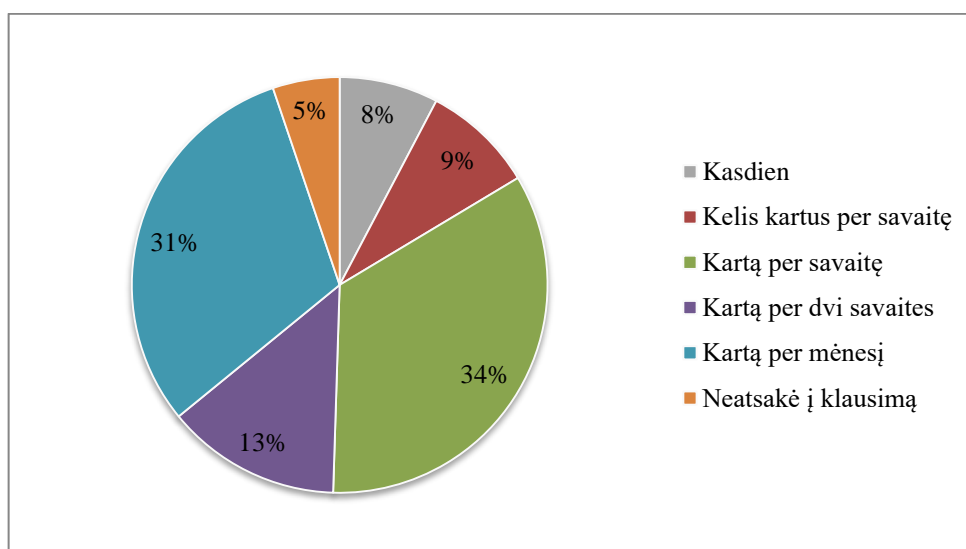
svarbu pastebėti, jog vaiko teisė į apsaugą yra labiau užtikrinta lenkų gimnazijose (27 proc. – visada, 9 proc. – dažnai) nei lietuvių (26 proc. – visada, 22 proc. – dažnai) ar rusų (6 proc. – visada, 4 proc. – dažnai).

Pažymėtina, jog vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, būti išklaustyam, gauti reikalingą informaciją, teisė į mokslą, į nediskriminavimą, į geriausius interesus, į asmeninį gyvenimą, į asmens neliečiamybę ir laisvę yra panašiai užtikrintos tiek lietuvių, tiek rusų ir tiek lenkų gimnazijose, kadangi nėra pastebėta statistiškai reikšmingų skirtumų ($p>0,05$).

Apklaustųjų buvo klausta, ar mokykloje atsižvelgiama į vaiko interesus. Didžioji dalis respondentų (92 proc.) pažymėjo, kad „taip“ – atsižvelgiama, tačiau 8 proc. apklaustųjų nurodė, kad „ne“. Pabrėžtina, jog mokykloje daugiausia atsižvelgiama į vaikų interesus.

Ieškant priežastinių ryšių tarp respondentų lyties, skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) bei skirtingų I-IV gimnazijų klasių ir to, ar mokykloje atsižvelgiama į vaiko interesus, pastebėta, jog nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p>0,05$). Tai reiškia, kad į vyrų ir moterų interesus iš skirtingų gimnazijų bei klasių atsižvelgiama panašiai.

Analizuojant, kaip dažnai atsižvelgiama į vaikų interesus mokykloje (žr. 17 pav.), galima pastebėti, kad didžioji dalis (34 proc.) tyrime dalyvavusių respondentų pažymėjo, jog į jų interesus mokykloje atsižvelgiama kartą per savaitę, tačiau 3 proc. mažiau vaikų (31 proc.) nurodė, kad kartą per mėnesį. Akcentuotina, jog tik 8 proc. mokinių atsakė, kad į jų interesus atsižvelgiama kasdien. Taigi, iš tyrimo duomenų galime pastebėti, kad į vaikų interesus mokykloje atsižvelgiama skirtingai.

17 pav. Atsižvelgimo į vaikų interesus mokykloje dažnumo pasiskirstymas (proc.)

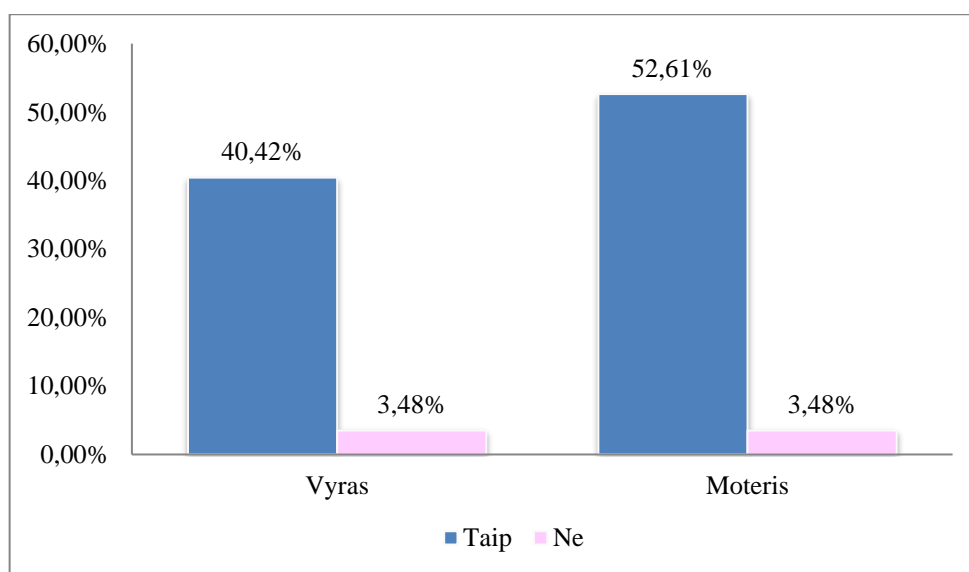
Lyginant respondentų lytį ir atsižvelgimo į vaikų interesus mokykloje dažnumo pasiskirstymą, pastebėtas statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2=12,56$, $df=5$, $p=0,028$). Tai

reiškia, jog atsižvelgimo dažnumas mokykloje visiškai nepriklauso nuo mokinių lyties, kadangi į vyrų ir moterų interesus mokykloje atsižvelgiama skirtingai. Pavyzdžiui, į vyrų interesus dažniau (19 proc.) kartą per savaitę atsižvelgiama nei į moterų (15 proc.). Tačiau į moterų interesus dažniau (6 proc.) kelis kartus per savaitę atsižvelgiama nei į vyrų (3 proc.).

Lyginant skirtingas gimnazijas (lietuvių, rusų, lenkų), skirtingas I-IV gimnazijų klases ir atsižvelgimo į vaikų interesus mokykloje dažnumo pasiskirstymą, išaiškėjo, jog yra statistiškai reikšmingi ryšiai ($p < 0,001$). Tai rodo, kad atsižvelgimo dažnumas mokykloje visiškai nepriklauso nuo skirtingų gimnazijų ir klasių, kadangi į mokinių interesus mokykloje atsižvelgiama visiškai skirtingai. Pavyzdžiui, lietuvių gimnazijose dažniau (5 proc.) į vaikų interesus atsižvelgiama kasdien nei rusų (1 proc.) ar lenkų (2 proc.) gimnazijose. Tačiau lenkų gimnazijose dažniau (19 proc.) kartą per savaitę atsižvelgiama nei lietuvių (12 proc.) ar rusų (3 proc.) gimnazijose.

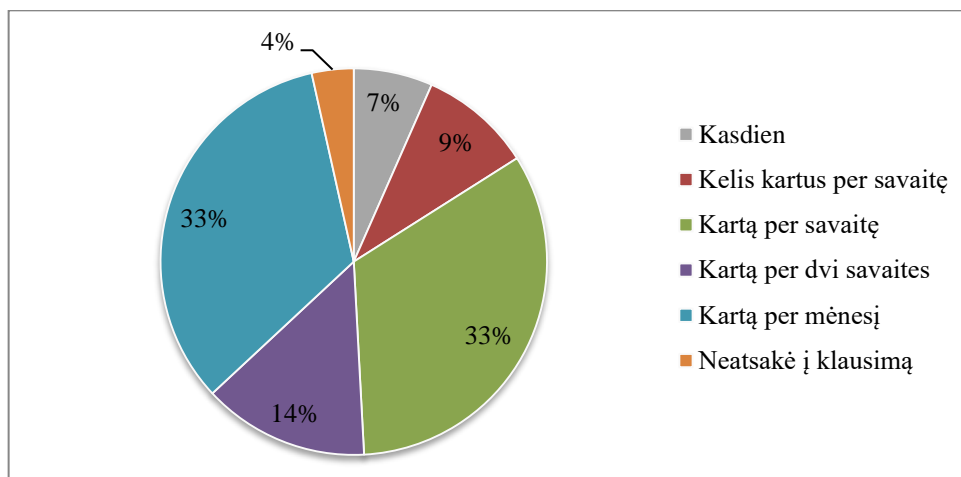
Tyrimo dalyvių buvo teirautasi, ar jie yra išklausyti mokykloje. Didžioji dalis respondentų (93 proc.) pažymėjo, kad „taip“, tačiau 7 proc. apklaustųjų atsakė, jog „ne“. Taigi, galima pastebėti, kad daugiausia vaikų yra išklausytų mokykloje.

Ieškant priežastinių ryšių tarp respondentų lyties ir to, ar vaikai yra išklausyti mokykloje, išaiškėjo, jog kad neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų ($p = 0,569 > 0,05$). Tai reiškia, kad mokinių išklausymas priklauso nuo mokinių lyties, vyrai ir moterys panašiai išklausyti mokykloje (žr. 18 pav.). Taip pat ieškant priežastinių ryšių tarp skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir skirtingų I-IV gimnazijų klasių, pastebėta, jog nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$). Mokiniai iš skirtingų gimnazijų ir klasių taip pat išklausyti panašiai.

18 pav. Vyrų ir moterų išklausymo pasiskirstymas mokykloje (proc.)

Analizuojant, kaip dažnai vaikai yra išklaustyti mokykloje (žr. 19 pav.), paaiškėjo, jog 33 proc. mokinių pažymėjo, jog yra išklaustyti kartą per savaitę, tiek pat (33 proc.) respondentų atsakė, jog kartą per mėnesį, 14 proc. apklaustųjų nurodė, jog – kartą per dvi savaites. Ir tik 7 proc. mokinių teigė, kad yra išklaustyti kasdien.

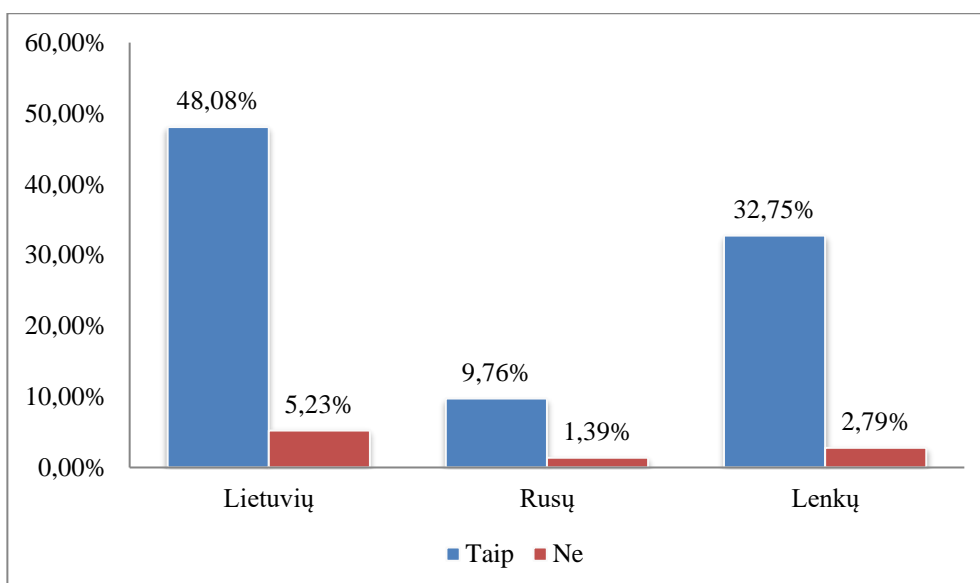

19 pav. Mokinių išklausymo dažnumo pasiskirstymas mokykloje (proc.)

Lyginant respondentų lytį ir vaikų išklausymo dažnumo pasiskirstymą mokykloje, išaiškėjo, kad nėra statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,068>0,05$). Tai rodo, kad vaikų išklausymo dažnumas nepriklauso nuo mokinių lyties, todėl vyrai ir moterys mokykloje išklaustyti panašiai. Taip pat lyginant mokinių iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ($\chi^2=29,33$, $df=10$, $p<0,001$), skirtingų I-IV gimnazijų klasių ($\chi^2=44,65$, $df=15$, $p<0,001$) ir vaikų išklausymo dažnumo pasiskirstymą mokykloje, pastebėta, jog yra statistiškai reikšmingi ryšiai. Tai reiškia, jog vaikų išklausymo dažnumas nepriklauso nuo skirtingų gimnazijų ir klasių, nes vaikai mokykloje yra išklaustyti skirtingai.

Mokiniai į klausimą, ar į jų nuomonę atsižvelgiama mokykloje, daugiausia (91 proc.) pažymėjo, jog „taip“ – atsižvelgiama, tačiau 9 proc. respondentų nurodė, kad „ne“. Taigi, galima teigti, kad į didžiąją dalį vaikų nuomonę visgi atsižvelgiama mokykloje.

Ieškant priežastinių ryšių tarp respondentų lyties ir atsižvelgimo į vaikų nuomonę mokykloje, pastebėta, kad nėra statistiškai reikšmingų ryšių ($p=0,640>0,05$). Taigi, mokykloje į vyrų ir moterų nuomonę atsižvelgiama panašiai. Taip pat ieškant priežastinių ryšių tarp skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir atsižvelgimo į vaikų nuomonę mokykloje, išaiškėjo, kad nėra statistiškai reikšmingų ryšių ($p=0,712>0,05$). Taigi, į vaikų nuomonę iš skirtingų gimnazijų atsižvelgiama panašiai. Tai puikiai atvaizduoja žemiau esanti diagrama (žr. 20 pav.).

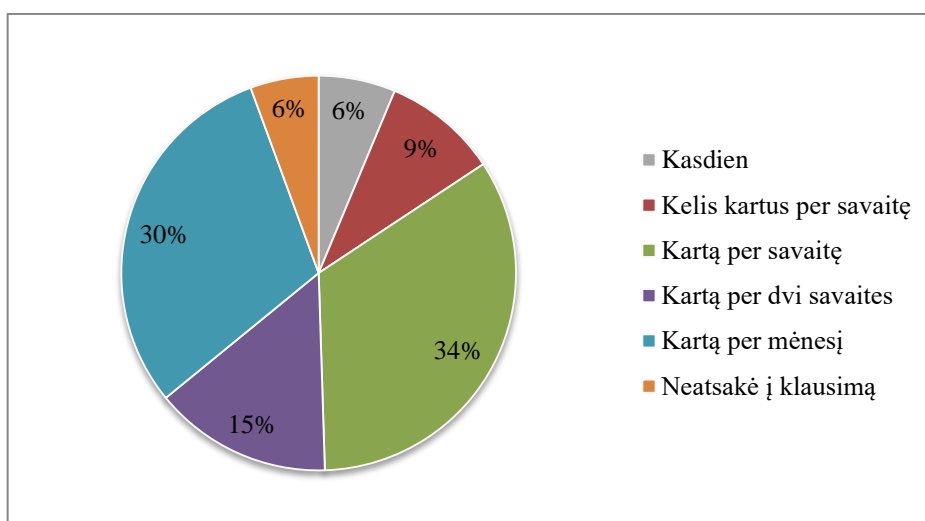

20 pav. Atsižvelgimas į vaikų nuomonę pagal skirtingas gimnazijas (proc.)

Iš 20 paveikslo galima pastebėti, kad tiek lietuvių, tiek rusų, tiek ir lenkų gimnazijose į vaikų nuomonę atsižvelgiama panašiai. Nepaisant to, kad vaikai mokyklose yra išklaustyti visiškai skirtingai, į vaikų nuomonę atsižvelgiama panašiai.

Tyrimu nustatyta, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų tarp skirtingų I-IV gimnazijų klasių ir atsižvelgimo į vaikų nuomonę mokykloje ($p=0,344 > 0,05$). Tai reiškia, jog į mokinių nuomonę iš skirtingų gimnazijų klasių atsižvelgiama panašiai.

Vertinant, kaip dažnai į vaikų nuomonę atsižvelgiama mokykloje (žr. 21 pav.), išaiškėjo, jog didžioji dalis (34 proc.) tyrime dalyvavusių mokinių nurodė, jog į jų nuomonę atsižvelgiama tik kartą per savaitę, 4 proc. mažiau (30 proc.) respondentų atsakė, kad kartą per mėnesį. Ir vos 6 proc. mokinių teigė, jog į jų nuomonę atsižvelgiama kasdien. Pažymėtina, jog į vaikų nuomonę atsižvelgiama mokykloje, tačiau ne taip dažnai, kaip turėtų būti.

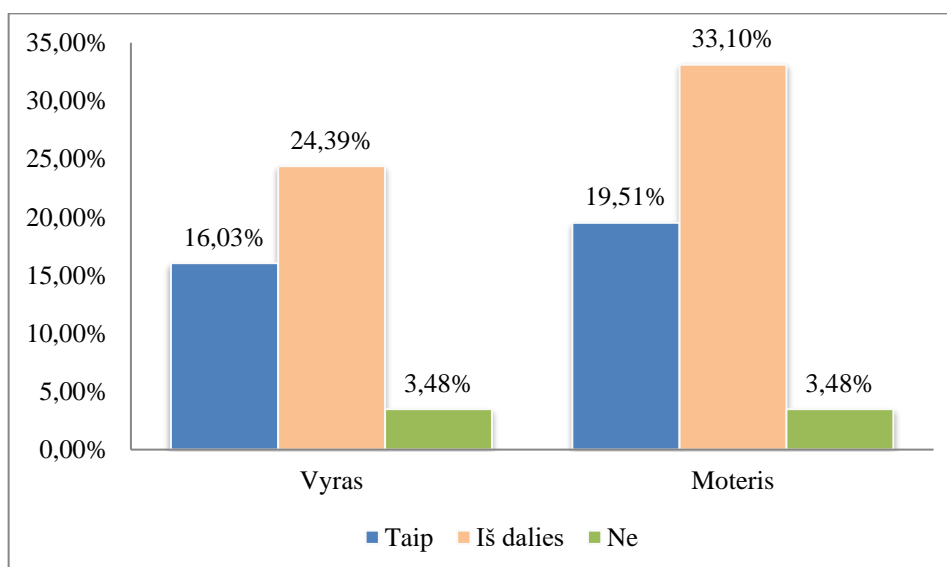

21 pav. Atsižvelgimo į vaikų nuomonę dažnumo pasiskirstymas mokykloje (proc.)

Lyginant respondentų lytį ir atsižvelgimo į vaikų nuomonę dažnumo pasiskirstymą mokykloje, pastebėta, jog nėra statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,090>0,05$). Tai reiškia, jog atsižvelgimo dažnumas nepriklauso nuo respondentų lyties, todėl ir vyrų ir moterų nuomonę mokykloje atsižvelgiama panašiai. Tačiau ieškant priežastinių ryšių tarp atsižvelgimo į vaikų nuomonę dažnumo pasiskirstymo mokykloje ir skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) bei skirtingų I-IV gimnazijų klasių, sužinota, jog yra statistiškai reikšmingi ryšiai ($p<0,001$). Taigi galima teigti, jog į vaikų nuomonę iš skirtingų gimnazijų ir klasių atsižvelgiama skirtingai. Pavyzdžiui, lietuvių gimnazijose dažniau į vaiko nuomonę atsižvelgiama kasdien nei rusų ar lenkų, tačiau lenkų gimnazijose dažniau kartą per savaitę atsižvelgiama nei lietuvių ar rusų. Kitas pavyzdys, kai III gimnazijų klasėse į vaiko nuomonę dažniau atsižvelgiama kasdien nei I, II ar IV gimnazijų klasėse. Svarbu pastebėti, kad II gimnazijų klasėse dažniau atsižvelgiama kartą per savaitę nei I, III ar IV gimnazijų klasėse.

Respondentai į klausimą, ar jie užtikrinti nuo diskriminacijos mokykloje, didžioji dalis (57 proc.) nurodė, kad „iš dalies“, tačiau 36 proc. vaikų pažymėjo, kad „taip“ – užtikrinti. Pažymėtina, jog mažoji dalis (7 proc.) apklaustųjų atsakė, kad jie nėra užtikrinti nuo diskriminacijos mokykloje.

Siekiant sužinoti ar vyrai ir moterys panašiai užtikrinti nuo diskriminacijos mokykloje, sudaryta diagrama (žr. 22 pav.).

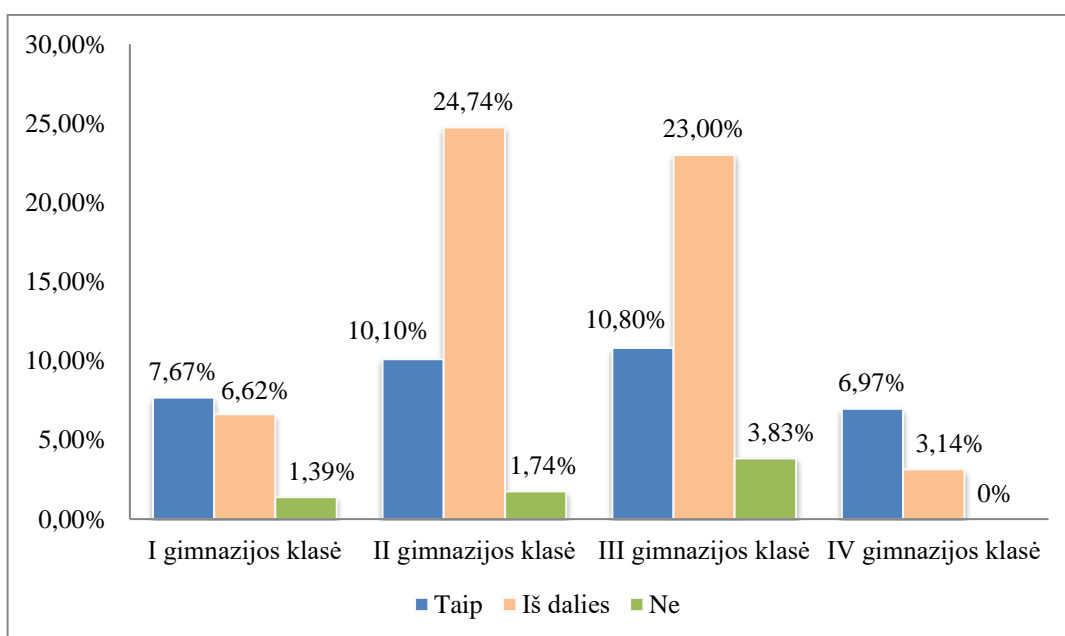

22 pav. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal užtikrinimą nuo diskriminacijos mokykloje (proc.)

Iš 22 paveikslo matyti, kad vyrai ir moterys nuo diskriminacijos mokykloje yra panašiai užtikrinti. Tiek vyrai (24 proc.), tiek moterys (33 proc.) daugiausia užtikrinti iš dalies.

Ieškant statistiškai reikšmingų skirtumų tarp respondentų lyties ir to, ar vaikai yra užtikrinti nuo diskriminacijos mokykloje, pastebėta, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,776>0,05$). Tai rodo, jog apklaustųjų užtikrinimas nuo diskriminacijos priklauso nuo mokinių lyties. Taip pat ieškant statistiškai reikšmingų skirtumų tarp skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir to, ar vaikai yra užtikrinti nuo diskriminacijos mokykloje, išaiškėjo, jog nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,773>0,05$). Tai reiškia, kad mokiniai iš skirtingų gimnazijų yra panašiai užtikrinti nuo diskriminacijos mokykloje.

Tyrimo duomenų analizė parodė, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp skirtingų I-IV gimnazijų klasių ir vaikų užtikrinimo nuo diskriminacijos mokykloje ($\chi^2=26,72$, $df=6$, $p<0,001$). Taigi, mokiniai iš skirtingų gimnazijų klasių skirtingai užtikrinti nuo diskriminacijos mokykloje. Tai puikiai atvaizduoja žemiau esanti diagrama (žr. 23 pav.).

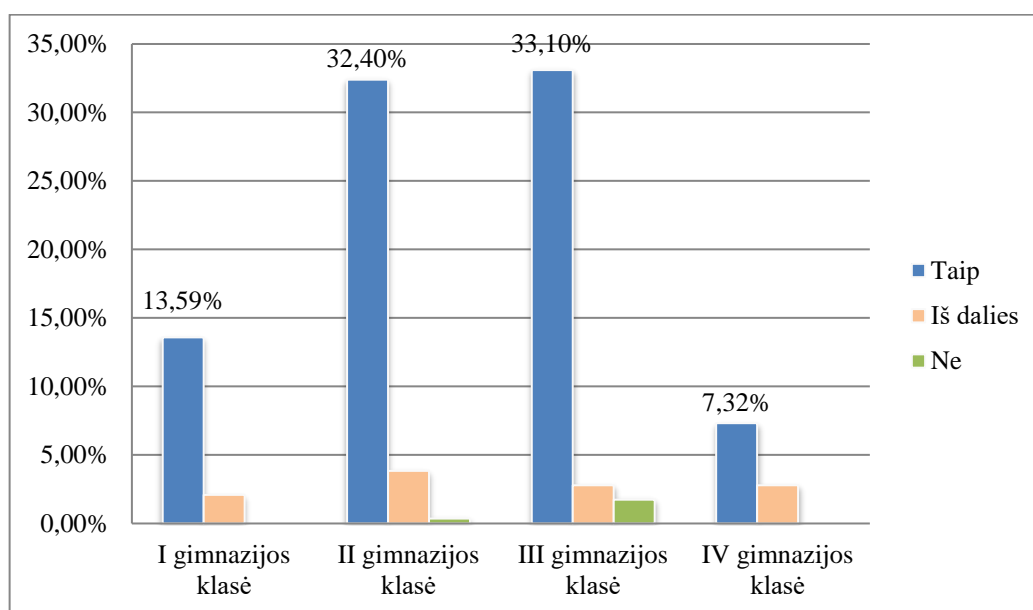
23 pav. Skirtingų gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal užtikrinimą nuo diskriminacijos mokykloje (proc.)

Kaip matome iš 23 paveikslo, daugiausia (25 proc.) mokinių iš II gimnazijų klasių yra iš dalies užtikrinti, mažiausia (3 proc.) vaikų iš IV gimnazijų klasių.

Apklaustųjų buvo teiraujama, ar jie užtikrinti nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti vaiko gyvybei, sveikatai ir vystymuisi. Didžioji dalis (87 proc.) dalyvavusiųjų pažymėjo, jog „taip“ – užtikrinti, o mažoji dalis (11 proc.) vaikų nurodė, kad tik iš dalies. Pažymėtina, kad 2 proc. mokinių atsakė, kad nėra užtikrinti nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti jo gyvybei, sveikatai ir vystymuisi.

Išaiškėjo, jog neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų tarp respondentų lyties, skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir vaikų užtikrinimo nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti vaiko gyvybei, sveikatai ir vystymuisi ($p > 0,05$). Tai reiškia, jog nuo mokinių lyties ir skirtingų gimnazijų priklauso vaikų užtikrinimas mokykloje. Vyrai ir moterys iš skirtingų gimnazijų yra panašiai užtikrinti nuo bandymų ar kitokių eksperimentų, kurie galėtų pakenkti jų gyvybei, sveikatai ir vystymuisi.

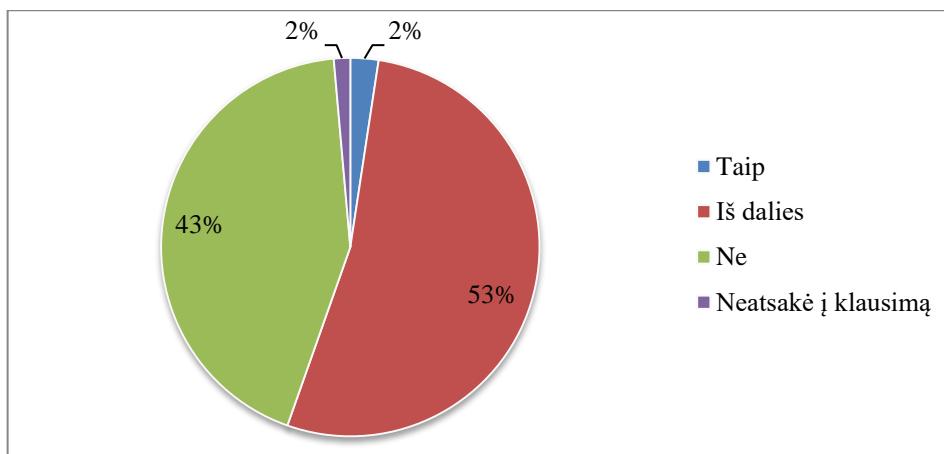
Ieškant priežastinių ryšių tarp skirtingų I-IV gimnazijų klasių ir vaikų užtikrinimo nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti vaiko gyvybei, sveikatai ir vystymuisi, pastebėta, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2=14,60$, $df=6$, $p=0,024$). Tai puikiai atvaizduoja žemiau esantis 24 paveikslas.

24 pav. Skirtingų gimnazijų klasių pasiskirstymas pagal užtikrinimą nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti vaiko gyvybei, sveikatai ir vystymuisi (proc.)

Kaip matome iš 24 paveikslo, III gimnazijų klasių mokiniai yra labiau (33 proc.) užtikrinti mokykloje nei kitų gimnazijų klasių moksleiviai. Svarbu pastebėti, jog tik 1 proc. mažiau (32 proc.) mokinių iš II gimnazijų klasių pažymėjo, kad taip pat yra užtikrinti nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti jų gyvybei, sveikatai ir vystymuisi.

Tyrimo dalyvių buvo klausta, ar jų kaip vaiko teisės yra pažeidžiamos mokykloje (žr. 25 pav.).

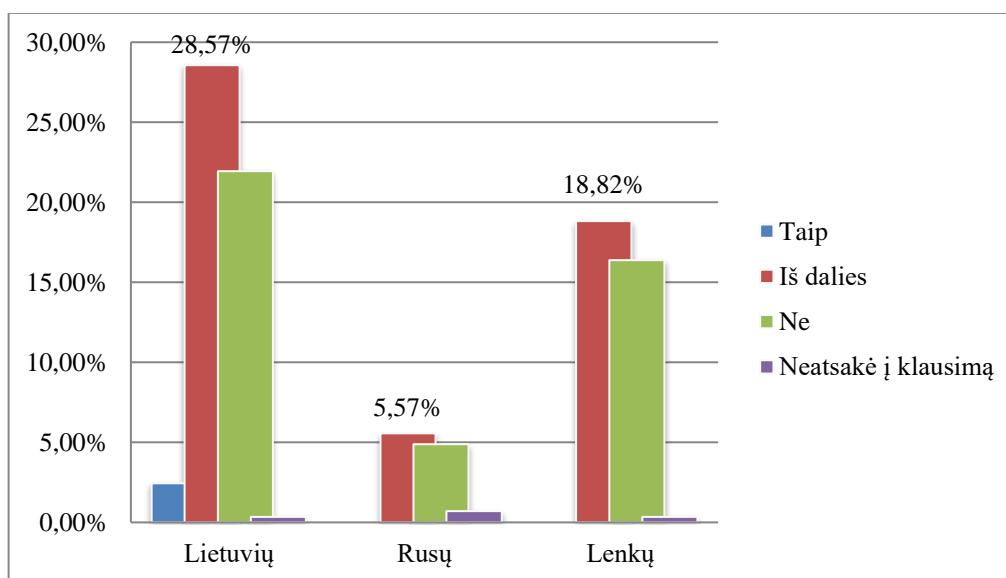

25 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje (proc.)

Iš 25 paveikslo galima pastebėti, kad daugiau nei pusė (53 proc.) respondentų pažymėjo, kad „iš dalies“ – pažeidžiamos, tačiau mažiau nei pusė (43 proc.) vaikų nurodė, kad „ne“. Pastebėtina, jog 2 proc. mokinių atsakė, jog jų kaip vaiko teisės yra pažeidžiamos mokykloje ir tiek pat (2 proc.) apklaustųjų visai neatsakė į šį klausimą. Manoma, jog šie mokiniai, kurie neatsakė į klausimą, nėra susipažinę su vaiko teisėmis.

Tyrimu nustatyta, jog neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų tarp respondentų lyties ir vaiko teisių pažeidžiamumo mokykloje ($p=0,129>0,05$). Tai reiškia, kad vaiko teisių pažeidžiamumas mokykloje priklauso nuo mokinių lyties, todėl tiek vyrų tiek moterų kaip vaiko teisės yra pažeidžiamos panašiai.

Siekiant sužinoti ar vaiko teisės iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) pažeidžiamos skirtingai, sudaryta diagrama (žr. 26 pav.).

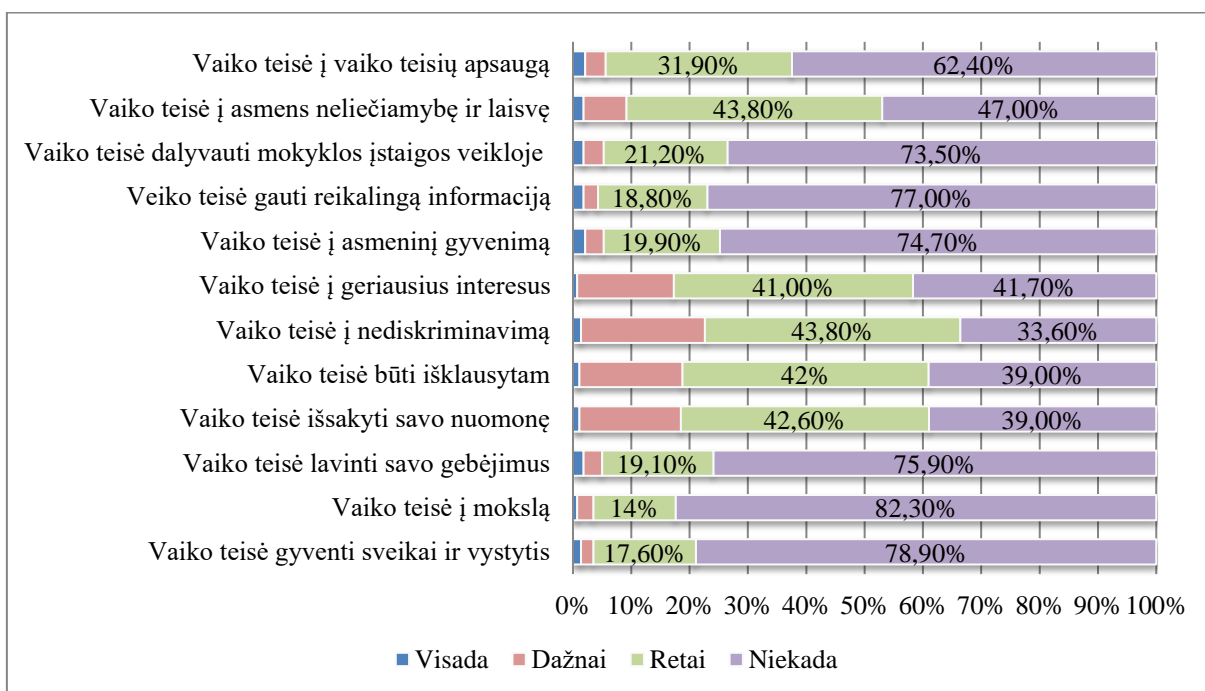

26 pav. Skirtingų gimnazijų pasiskirstymas pagal vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje (proc.)

Kaip matyti iš 26 paveikslo, vaiko teisės iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) pažeidžiamos skirtingai. Pastebėta, kad daugiau (29 proc.) vaiko teisės lietuvių gimnazijose yra iš dalies pažeistos nei rusų (6 proc.) ar lenkų (19 proc.) gimnazijose. Svarbu pastebėti, jog lietuvių gimnazijose vaiko teisės yra labiau pažeistos, nes mokiniai iš rusų ir lenkų gimnazijų visiškai nepažymėjo atsakymo „taip“ kaip jiems tinkamą variantą. Taigi, galima daryti prielaidą, kad vaiko teisės rusų ir lenkų gimnazijose nėra pažeidžiamos.

Ieškant statistiškai priežastinių ryšių tarp skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir vaiko teisių pažeidžiamumo mokykloje, pastebėta, kad yra statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2=12,68$, $df=6$, $p=0,041<0,05$). Tai rodo, kad vaiko teisių pažeidžiamumas mokykloje visiškai nepriklauso nuo skirtingų gimnazijų. Taip pat pastebėta, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp skirtingų I-IV gimnazijų klasių ir vaiko teisių pažeidžiamumo mokykloje ($\chi^2=25,61$, $df=9$, $p=0,002$). Tai reiškia, kad vaikų teisės iš skirtingų gimnazijų klasių pažeidžiamos skirtingai.

Tyrimu sieta išsiaiškinti kokios vaiko teisės pažeidžiamos mokykloje (žr. 27 pav.).

27 pav. Vaiko teisių pasiskirstymas pagal pažeidžiamumą mokykloje (proc.)

Iš 27 paveikslo išaiškėjo, jog tyrime dalyvavusių vaikų teisė į asmeninį gyvenimą yra labiau pažeista mokykloje, ši vaiko teisė visada pažeista – 2 proc. bei dažnai – 3 proc. Pastebėtina, jog antroje vietoje pagal žemiau išvardintas vaiko teises pažeista – vaiko teisė į apsaugą (visada – 2 proc., dažnai – 4 proc.). Mokinių teigimu, rečiausiai pažeidžiamos vaiko

teisė į mokslą (82 proc. – niekada, 14 proc. – retai) bei vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis (79 proc. – niekada, 18 proc. – retai).

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$) tarp respondentų lyties ir vaiko teisių pažeidžiamumo mokykloje. Tai rodo, kad vyrų ir moterų kaip vaiko teisės mokykloje pažeidžiamos panašiai.

Siekiant įvertinti skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) ir I-IV gimnazijų klasių mokinių teisių pažeidžiamumą ir taip nustatyti vaikų naudojimosi galimybes mokykloje, atlikta šių požymių įverčiaus analizė (žr. 3 lent.).

Vaiko teisės	Gimnazijos (lietuvių, rusų, lenkų)	Gimnazijų klasės (I, II, III, IV)
Vaiko teisė gyventi sveikai ir vystytis	$p < 0,05$	$p < 0,05$
Vaiko teisė į mokslą	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus	-	$p < 0,05$
Vaiko teisė išsakyti savo nuomonę	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė būti išklausytam	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė į nediskriminavimą	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė į geriausias interesus	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą	-	$p < 0,001$
Vaiko teisė gauti reikalingą informaciją	-	$p < 0,05$
Vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje	$p < 0,05$	$p < 0,001$
Vaiko teisė į asmens neliečiamybę ir laisvę	$p < 0,05$	$p < 0,001$
Vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą	$p < 0,001$	$p < 0,05$

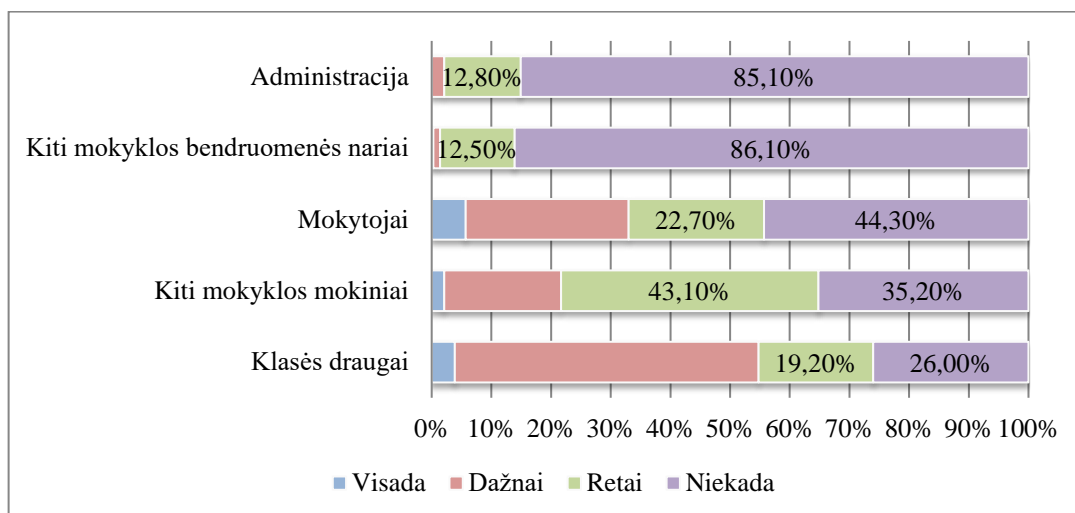
3 lent. Vaiko teisių pažeidžiamumo sąsajos su skirtingų gimnazijų ir klasių išvestinėmis

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad egzistuoja vos keli statistiškai reikšmingi ryšiai rodantys skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) sąsajas su vaiko teisių pažeidžiamumu mokykloje. Taip pat tyrimu nustatyta, jog egzistuoja visi statistiškai reikšmingi ryšiai tarp I-IV gimnazijų klasių ir vaiko teisių pažeidžiamumu mokykloje. Tai rodo, jog skirtingose gimnazijose tam tikros vaiko teisės pažeidžiamos skirtingai, o skirtingose klasėse vaiko teisės pažeidžiamos panašiai.

Pastebėtina, jog vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis yra labiau pažeista lietuvių gimnazijose (1 proc. – visada, 2 proc. – dažnai), kadangi rusų ir lenkų gimnazijose ši vaiko teisė nėra pažeidžiama. Taip pat lietuvių gimnazijose labiau pažeista vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje (2 proc. – visada, 2 proc. – dažnai) nei lenkų (0 proc. – visada, 1 proc. – dažnai) ar rusų gimnazijose (vaiko teisė nėra pažeidžiama). Pabrėžtina, jog vaiko teisė į asmens neliečiamybę lietuvių gimnazijose labiau pažeista (1 proc. – visada, 6 proc. – dažnai)

nei lenkų (0 proc. – visada, 2 proc. – dažnai). Rusų gimnazijose ši teisė nėra pažeidžiama. Svarbu pastebėti, jog lietuvių gimnazijose vaiko teisė į apsaugą yra pažeista (2 proc. – visada, 3 proc. – dažnai), kai tuo metu rusų ir lenkų gimnazijose ši vaiko teisė yra užtikrinta.

Tyrimo dalyvių buvo teiraujamosi, kas dažniausiai pažeidžia jų kaip vaiko teises mokykloje (žr. 28 pav.).

28 pav. Dažnių pasiskirstymas pagal vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje (proc.)

Iš 28 paveikslo matyti, jog dažniausiai vaiko teises pažeidžia mokytojai (6 proc. – visada ir 27 proc. dažnai) bei klasės draugai (4 proc. – visada ir 51 proc. – dažnai). Rečiausiai vaiko teises pažeidžia kiti mokyklos bendruomenės nariai (86 proc. – niekada, 13 proc. – retai) ir mokyklos administracija (85 proc. – niekada, 13 proc. – retai).

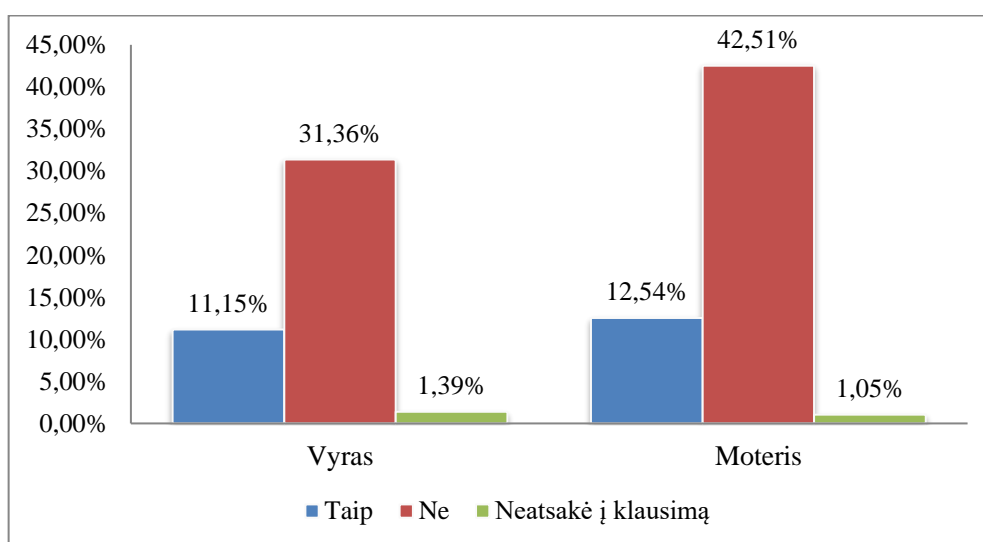
Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$) tarp respondentų lyties ir to, kas pažeidžia vaiko teises mokykloje. Tai reiškia, jog klasės draugai, kiti mokyklos mokiniai, mokytojai, kiti mokyklos bendruomenės nariai ir administracija panašiai pažeidžia vyrų ir moterų kaip vaiko teises.

Pažeidžiamumo problematikos skales sudarančių išvestinių sumos kintamųjų koreliacinė analizė (žr. 4 lent.), atskleidė asmenų pažeidžiančių vaiko teises mokykloje tarpusavio sąsajas. Pastebėtas reikšmingas stiprus koreliacinis ryšys tarp klasės draugų ir kitų mokyklos mokinių ($r = 0,56$, $p < 0,001$). Asmenų santykiai su aplinkiniais turi įtakos vaiko teisių pažeidimams, kadangi klasės draugai ir kiti mokyklos mokiniai dažniau pažeidžia vaiko teises mokykloje. Taip pat pastebėtas stiprus koreliacinis ryšys tarp administracijos ir kitų mokyklos bendruomenės narių ($r = 0,92$, $p < 0,001$). Tai reiškia, jog vaiko teises mokykloje rečiausiai pažeidžia administracija ir kiti mokyklos bendruomenės nariai, todėl jų tarpusavio bendradarbiavimas gali padėti užtikrinti vaiko teises ir jų naudojimosi galimybes mokykloje.

Pažeidžiamumo požymis	Klasės draugai	Kiti mokyklos mokiniai	Mokytojai	Kiti mokyklos bendruomenės nariai	Administracija
Klasės draugai	1	0,75	0,46	0,44	0,39
Kiti mokyklos mokiniai		1	0,40	0,55	0,52
Mokytojai			1	0,41	0,40
Kiti mokyklos bendruomenės nariai				1	0,92
Administracija					1

4 lent. Mokinių pažeidžiamumo požymių skalių tarpusavio koreliacija

Iš tyrimo duomenų analizės išaiškėjo, jog ne visų vaikų teisės yra užtikrintos mokykloje, todėl siekiant sužinoti ar mokiniai aplanai žino kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo teises, visų pirma, vyrų ir moterų buvo teiraujama, ar jiems yra tekę kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje (žr. 29 pav.).

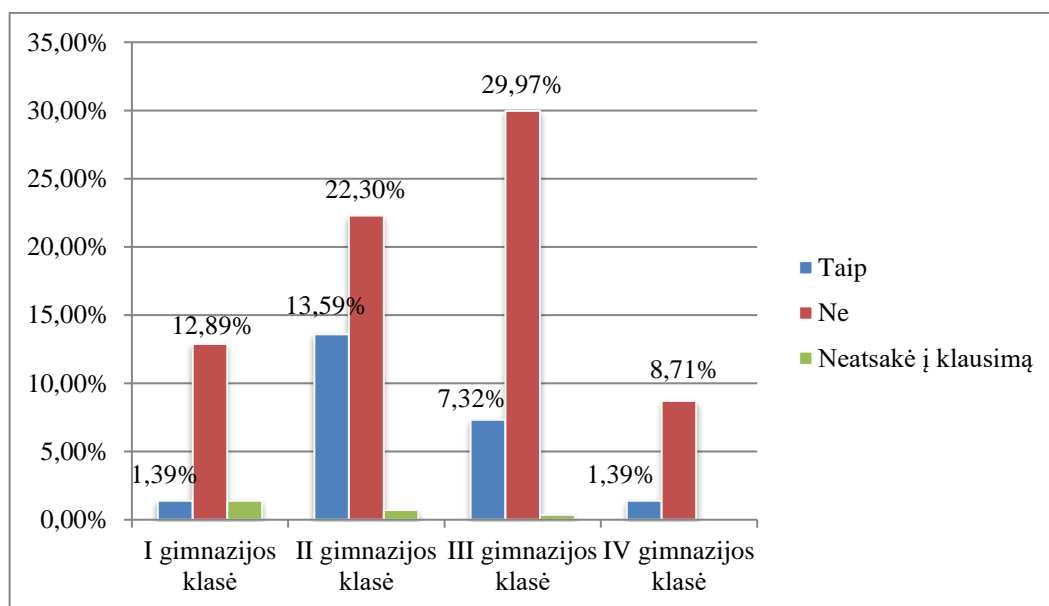

29 pav. Vyrų ir moterų pasiskirstymas pagal kreipimąsi pagalbos (proc.)

Kaip matyti iš 29 paveikslo, vyrai ir moterys panašiai kreipiasi pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje. Taip pat tyrimo duomenų analizė parodė, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,621>0,05$) tarp respondentų lyties ir vaikų kreipimosi pagalbos.

Pastebėta, jog mokiniai iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) taip pat panašiai kreipiasi pagalbos, kadangi statistiškai nėra pastebėta reikšmingų skirtumų ($p=0,233>0,05$). Pažymėtina, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp skirtingų gimnazijų I-IV klasių ir vaikų kreipimosi pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje ($\chi^2=27,60$,

df=6, $p < 0,001$). Taigi, mokiniai iš skirtingų gimnazijų klasių skirtingai kreipiasi pagalbos į specialistus. Tai puikiai atvaizduoja žemiau esanti diagrama (žr. 30 pav.).

30 pav. Skirtingų gimnazijų pasiskirstymas pagal kreipimąsi pagalbos (proc.)

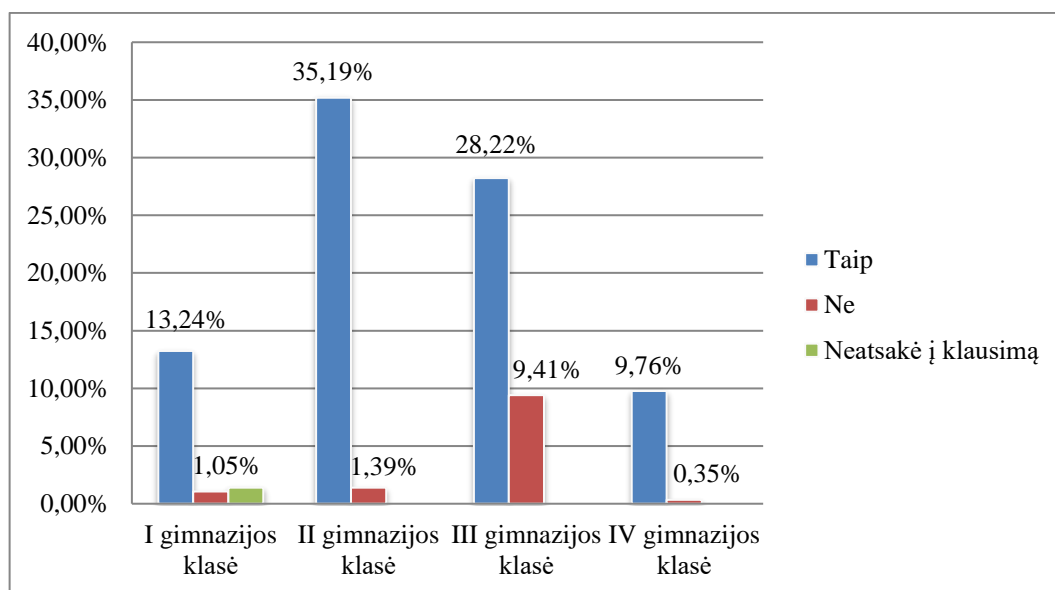
Iš 30 paveikslo galima pastebėti, kad didžioji dalis (14 proc.) mokinių iš II gimnazijų klasių kreipiasi pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje, mažoji dalis (1 proc.) – vaikai iš I ir IV gimnazijų klasių. Respondentų teigimu, dažniausiai (30 proc.) pagalbos nesikreipia III gimnazijų klasių mokiniai, šiek tiek mažiau (22 proc.) – II gimnazijos klasių mokiniai.

Vaikų buvo klausta, ar jie žino kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo teises mokykloje. Daugiausia (87 proc.) respondentų nurodė, kad „taip“, tačiau 12 proc. apklaustųjų atsakė, kad „ne“. Pažymėtina, jog 1 proc. mokinių susilaikė nuo atsakymo ir neatsakė į šį klausimą. Manoma, kad šie vaikai nėra susipažinę su vaiko teisėmis.

Ieškant priežastinių ryšių tarp respondentų lyties ir vaikų žinojimo kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo teises mokykloje, nepastebėta statistiškai reikšmingų skirtumų ($p=0,147 > 0,05$). Tai reiškia, kad vyrai ir moterys panašiai žino kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje.

Pabrėžtina, kad vaikai iš skirtingų gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) panašiai žino kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo teises mokykloje, kadangi nėra pastebėta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp skirtingų gimnazijų ir vaikų žinojimo ($p=0,061 > 0,05$). Tačiau tyrimu nustatyta, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp skirtingų gimnazijų I-IV klasių ir vaikų žinojimo kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo teises mokykloje

($\chi^2=48,19$, $df=6$, $p<0,001$). Taigi, mokiniai iš skirtingų gimnazijų klasių skirtingai žino kur kreiptis pagalbos. Tai puikiai atvaizduoja žemiau esanti diagrama (žr. 31 pav.).

31 pav. Skirtingų gimnazijų pasiskirstymas pagal kreipimosi pagalbos žinojimą (proc.)

Iš 31 paveikslo pastebėta, jog didžioji dalis (35 proc.) mokinių iš II gimnazijų klasių žino kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje, mažoji dalis (10 proc.) – iš IV gimnazijų klasių. Mokinių teigimu, dažniausiai (9 proc.) vaikai iš III gimnazijų klasių nežino kur kreiptis pagalbos.

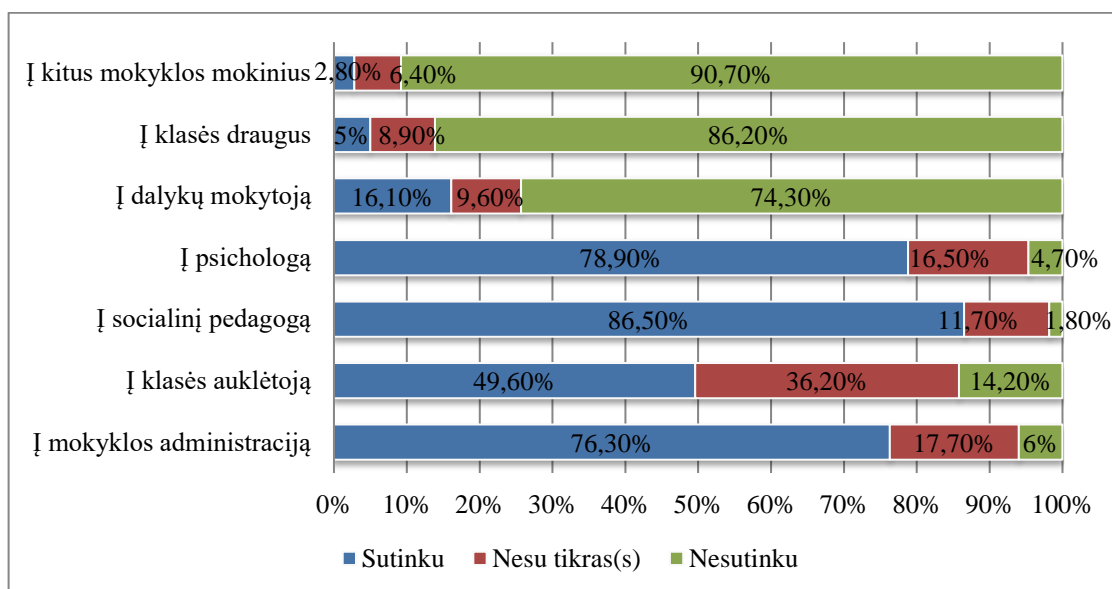
Ieškant priežastinių ryšių tarp vaikų žinojimo kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje ir vaikų kreipimosi, išaiškėjo, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2=166,89$, $df=4$, $p<0,001$). Tai reiškia, jog vaikų kreipimasis visiškai nepriklauso nuo vaikų žinojimo kur kreiptis pagalbos (žr. 5 lent.).

<i>Ar yra tekę kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti Jūsų kaip vaiko teises mokykloje?</i>	<i>Ar žinote kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti Jūsų kaip vaiko teises mokykloje?</i>			Iš viso
	Neatsakė į klausimą	Taip	Ne	
Neatsakė į klausimą	1 proc.	1 proc.	0 proc.	2 proc.
Taip	0 proc.	19 proc.	5 proc.	24 proc.
Ne	0 proc.	67 proc.	7 proc.	74 proc.
Iš viso	1 proc.	87 proc.	12 proc.	100 proc.

5 lent. Vaikų žinojimo kur kreiptis pagalbos ir jos kreipimosi dvimatė lentelė (proc.)

Iš 5 lentelės matyti, jog didžioji dalis (67 proc.) vaikų žino kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo teises mokykloje, tačiau niekur nesikreipė, kad ją gauti. Pažymėtina, jog 5 proc. respondentų nurodė, kad visgi nežino kur kreiptis pagalbos, tačiau jiems vis tiek yra tekę kreiptis kažkur ir į kažką, kad užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje.

Siekiant sužinoti ar respondentai žino į ką reikėtų kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje, sudaryta diagrama (žr. 32 pav.).

32 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal kreipimąsi pagalbos (proc.)

Kaip matyti iš 32 paveikslo, daugiausia apklaustųjų pažymėjo, jog siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje galima kreiptis į socialinį pedagogą (86 proc. – sutinka, 12 proc. – nėra tikri), nemažai vaikų nurodė, kad galima kreiptis į psichologą (79 proc. – sutinka, 16 proc. – nėra tikri) ir mokyklos administraciją (76 proc. – sutinka, 18 proc. – nėra tikri). Pažymėtina, jog rečiausiai mokiniai kreiptųsi į kitus mokyklos mokinius (91 proc.), klasės draugus (86 proc.) ar dalykų mokytoją (74 proc.).

Ieškant priežastinių ryšių tarp mokinių lyties ir respondentų nuomonių pasiskirstymo į ką reikėtų kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo kaip vaiko teises mokykloje, išaiškėjo, jog nėra statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$). Tai reiškia, kad vyrai ir moterys turi panašią nuomonę dėl pagalbos kreipimosi.

Mokinių kreipimosi problematikos skales sudarančių išvestinių sumos kintamųjų koreliacinė analizė (žr. 6 lent.) atskleidė vaikų nuomones dėl pagalbos kreipimosi siekiant užtikrinti savo teises mokykloje tarpusavio sąsajas.

Kreipimosi požymis	Į mokyklos administraciją	Į klasės auklėtoją	Į socialinį pedagogą	Į psichologą	Į dalykų mokytoją	Į klasės draugus	Į kitus mokyklos mokinius
Į mokyklos administraciją	1	0,39	0,51	0,43	0,18	0,09	0,15
Į klasės auklėtoją		1	0,48	0,25	0,46	0,34	0,32
Į socialinį pedagogą			1	0,58	0,19	0,13	0,24
Į psichologą				1	0,17	0,10	0,20
Į dalykų mokytoją					1	0,64	0,57
Į klasės draugus						1	0,82
Į kitus mokyklos mokinius							1

6 lent. Mokinių kreipimosi požymių skalių tarpusavio koreliacija

Iš 6 lentelės pastebėtas reikšmingas stiprus koreliacinis ryšys tarp klasės draugų ir kitų mokyklos mokinių ($r=0,82$, $p<0,001$). Mokinių tarpusavio santykiai su aplinkiniais turi įtakos jų nuomonei dėl pagalbos kreipimosi. Taigi, vaikai siekdami užtikrinti savo teises mokykloje niekada nesikreiptų pagalbos į klasės draugus ar kitus mokyklos mokinius.

Vaiko teisių apsaugos problematikos skales sudarančių išvestinių sumos kintamųjų koreliacinė analizė (žr. 7 lent.) atskleidė vaiko teisių apsaugos užtikrinimo ir pažeidžiamumo sąsajas mokykloje.

Vaiko teisių apsaugos požymis	Užtikrinta vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą	Pažeista vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą
Užtikrinta vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą	1	-0,31
Pažeista vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą		1

7 lent. Vaiko teisių apsaugos požymių skalių tarpusavio koreliacija

Iš 7 lentelės pastebėtas labai silpnas koreliacinis ryšys tarp vaiko teisių apsaugos užtikrinimo ir pažeidžiamumo mokykloje ($r=-0,31$, $p<0,001$). Tai reiškia, jog mokinių naudojimosi galimybe į vaiko teisių apsaugą mokykloje yra skirtinga. Vieni mokiniai yra užtikrinti į šią teisę, kiti priešingai, pažeidžiama teisė.

Apžvelgiant empirinio tyrimo gautus rezultatus galima teigti, jog Šalčininkų rajono (lietuvių, rusų, lenkų) I-IV gimnazijų klasių vaikų teisės yra iš dalies užtikrintos. Mokiniai dažniausiai apie savo kaip vaiko teises mokykloje girdi kartą per dvi savaites, todėl jie negauna pakankamai informacijos apie jų naudojimosi galimybes.

Didžioji dalis vaikų naudojami savo teisėmis mokykloje. Tiek vyrai, tiek moterys jomis naudojami panašiai. Tačiau pastebėtina, jog vaikai iš skirtingų I-IV gimnazijų klasių skirtingai naudojami savo teisėmis mokykloje. Daugiausia vaiko teisėmis naudojami III gimnazijų klasių mokiniai, mažiausia – IV gimnazijų klasių vaikai.

Pastebėta, jog visose Šalčininkų rajono gimnazijose (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisės yra iš dalies užtikrintos. Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus, išsakyti savo nuomonę ir vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje yra labiau užtikrinta lietuvių gimnazijose nei rusų ar lenkų. Tačiau vaiko teisė į apsaugą yra labiau užtikrinta lenkų gimnazijose nei lietuvių ar rusų. Pabrėžtina, jog vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, būti išklaustyti, gauti reikalingą informaciją, teisė į mokslą, nediskriminavimą, geriausius interesus, asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę panašiai užtikrintos tiek lietuvių, tiek rusų ir tiek lenkų gimnazijose.

Pažymėtina, jog vaikai iš dalies užtikrinti nuo diskriminacijos, tačiau daugiau užtikrinti nuo bandymų ar kitokių eksperimentų, kurie galėtų pakenkti jų gyvybei, sveikatai ir vystymuisi. Mokykloje daugiausia kartą per savaitę atsižvelgiama į vaikų interesus ir nuomonę bei kartą per mėnesį vaikai yra išklaustyti. Išaiškėjo, kad dažniausiai vaiko teises pažeidžia mokytojai ir klasės draugai, rečiausiai administracija ir kiti mokyklos bendruomenės nariai. Didžioji dalis vaikų žino kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti savo teises, tačiau dauguma jų niekur nesikreipė. Vaikai įsitikinę, jog gali kreiptis pagalbos į socialinį pedagogą, psichologą ir mokyklos administraciją.

IŠVADOS

1. Vaikas yra teisių turėtojas ir aktyvus dalyvis visuomenėje. Iš esmės vaikas didžiąją dalį savo vaikystės praleidžia mokykloje, kurioje jis naudojami savo teisėmis. Visos vaiko teisės yra vienodai svarbios, tačiau šiame darbe buvo analizuojamos būtent šios vaiko teisės mokykloje: Vaiko teisė gyventi sveikai ir vystytis; Vaiko teisė į mokslą; Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus; Vaiko teisė išsakyti savo nuomonę; Vaiko teisė būti išklaustam; Vaiko teisė į nediskriminavimą; Vaiko teisė į geriausias interesus; Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą; Vaiko teisė gauti reikalingą informaciją; Vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje; Vaiko teisė į asmens neliečiamybę ir laisvę; Vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą.

2. Vis dar labai dažnai susiduriama su vaiko teisių pažeidimais mokykloje, kadangi ne visuomet pavyksta užtikrinti vaiko teisę į orumą, apsaugą, neliečiamumą ir dalyvavimą. Pastebėta, kad vaiko teisė į asmeninį gyvenimą ir vaiko teisė į apsaugą yra labiausiai pažeidžiama mokykloje. Vaikams trūksta pagarbos jų nuomonei bei saugumo jausmo užtikrinimo. Išaiškėjo, kad dažniausiai vaiko teises pažeidžia mokytojai ir klasės draugai, kadangi jie yra diskriminuojami bei atstumiami.

3. Siekiant šalinti vaiko teisių pažeidimus ir užtikrinti jų apsaugą mokykloje, tam reikalingas kokybiškas bei efektyvus vaiko teisių apsaugos vykdymas, kuris siejamas su nuostata nepažeisti kito asmens teisių. Atsakomybė už vaiko teisių įgyvendinimą bei apsaugos vykdymą tenka ne tik mokyklos bendruomenei, bet ir visai visuomenei, kuri savo ruožtu padeda užtikrinti saugią aplinką vaikui mokykloje. Išaiškėjo, kad tik bendromis jėgomis ir bendradarbiaujant galima pasiekti kokybiškesnių rezultatų užtikrinant vaiko teises mokykloje.

4. Apžvelgiant empirinio tyrimo gautus rezultatus galima teigti, kad didžioji dalis vaikų naudojami savo teisėmis mokykloje. Tiek vyrai, tiek moterys jomis naudojami panašiai. Pabrėžtina, jog mokiniai iš skirtingų Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų klasių skirtingai naudojami savo, kaip vaiko, teisėmis mokykloje. Daugiausia naudojami III gimnazijų klasių mokiniai, mažiausia – IV gimnazijų klasių vaikai. Taigi, tyrimas patvirtino darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad Šalčininkų rajono (lietuvių, rusų, lenkų) I-IV gimnazijų klasių mokiniai skirtingai naudojami savo, kaip vaiko, teisėmis mokykloje.

Pastebėta, jog visose Šalčininkų rajono gimnazijose (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisės yra iš dalies užtikrintos. Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus, išsakyti savo nuomonę ir vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje yra labiau užtikrinta lietuvių gimnazijose nei rusų ar lenkų. Tačiau vaiko teisė į apsaugą yra labiau užtikrinta lenkų gimnazijose nei lietuvių ar rusų. Pabrėžtina, jog vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, būti išklaustam, gauti reikalingą informaciją, teisė į mokslą, nediskriminavimą, geriausias interesus, asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę panašiai užtikrintos tiek lietuvių, rusų, tiek lenkų gimnazijose.

REKOMENDACIJOS

Mokyklos bendruomenei:

- Siūloma rusų ir lenkų gimnazijose dažniau leisti vaikui savarankiškai formuluoti ir išsakyti savo nuomonę bei pažiūras visais jam svarbiais ir su juo susijusiais klausimais;
- Siūloma rusų ir lenkų gimnazijose leisti vaikui kuo dažniau dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje, siekiant atsižvelgti į vaiko interesus ir jo poreikius mokykloje;
- Siūloma rusų ir lenkų gimnazijose kurti edukacines veiklas, kuomet būtų užtikrinta vaiko teisė lavinti savo gebėjimus. Vaikai žaisdami žaidimus, kurie lavina gebėjimus, galės išmokti išreikšti save, tenkinti savo interesus bei poreikius, nebijoti išsakyti savo nuomonę ir pan.;
- Siūloma lietuvių ir rusų gimnazijose daugiau dėmesio skirti į vaiko teisių apsaugos vykdymą mokykloje, siekiant užtikrinti nuo bet kokių vaiko teisių pažeidimų ir kitų neigiamų veikslių, kurie galėtų pakenkti jo vystymuisi. Tai galėtų būti įvairios prevencinės veiklos, skirtos vaiko teisių užtikrinimui mokykloje.

Vaikams:

- Siūloma dažniau susimąstyti apie savo, kaip vaiko, teisių turėtoją ir vaiko teisių naudojimosi galimybes mokykloje;
- Siūloma iš karto kreiptis į mokyklos bendruomenės narius siekiant užtikrinti savo teises mokykloje, jei jos buvo pažeistos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adler, A. (2003). *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga.
2. Anderson-Butcher, D., ir kt. (2010). Emergent Evidence in Support of a Community Collaboration Model for School improvement. *Children and Schools*, 32(3), 160-171.
3. Atkinson, M., ir kt. (2007). *Inter-school Collaboration: a Literature Review*. Slough: National Foundation for Educational Research.
4. Babachinaitė, G. (1996). *Vaiko teisės: jų samprata ir įgyvendinimo problemos. Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla.
5. Barkauskaitė, M. (2016). Šeimos ir mokyklos ugdomųjų galių integracijos problemos. *Pedagogika*, 122(2), 49-59.
6. Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
7. Bilevičienė, T., ir Jonušauskas, S. (2013). *Atvirojo kodo programų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
8. Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai*. Vilnius: LEU
9. Breidokienė, R., ir Jusienė, R. (2012). Savireguliacija ankstyvoje vaikystėje: sampratos problematika. *Psichologija*, 46, 27-44.
10. Bubelienė, D., ir Sakalauskaitė, T. (2007). Pedagogų požiūris į vaiko teises mokykloje. *Socialinis ugdymas: vaiko ir šeimos teisių apsauga IV*, 4-11. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
11. Bulotas, R. (2003). *Žmogaus ir vaiko teisių mokymo (si) pedagoginiai pagrindai vidurinėje mokykloje*. Jonava: Linotipas.
12. Butkienė, G., ir Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
13. Conoley, J. C., ir Conoley, C. W. (2010). Why does Collaboration Work? Linking Positive Psychology and Collaboration. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(1), 75-82. doi: 10.1080/10474410903554902
14. Copley A. (2009). *Iššūkiai mokykloje. Kaip mokyti problemiško elgesio vaikus*. Vilnius: Pradai.
15. Cornea, G. G. (2018). Educational Relations and interactions in the students class. *Scientific research and education in the air force*, 389- 396. doi: 10.19062/2247-3173.2018.20.52
16. Covell, K., Howe, R. B., ir Blokhuis, J. C. (2018). *The challenge of children's rights for Canada*. Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.

17. Cunningham, J. (1996). Žmogaus teisės pagrindinėje mokykloje. *Švietimo apie žmogaus teises uždaviniai*, 101-117. Vilnius: Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras.
18. Čekanavičius, V., ir Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai I*. Vilnius: TEV. Prieiga per internetą: https://www.spssanalize.lt/wp-content/uploads/2014/03/ius_Murauskas_-_Statistika_ir_jos_taikymai.pdf
19. Čepulienė, G., ir Senkus, V. (2010). Mokyklos bendruomenės mikroklimatas. Šiuolaikinė mokykla: jaunimo savijauta, prioritetai ir nuostatos V. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 193-221. Vilnius: Vilniaus Pedagoginio universiteto leidykla.
20. Česonienė, R., ir Bičiukienė, G. (2009). *Vaiko teisių mokymai per žaidimą*. Prieiga per internetą: https://szelmeneliai.lt/wp-content/uploads/2010/03/vaiko_teisiu_mok_per_zaidima.pdf
21. Čiočys, P. A. (2002). *Teisės pagrindai*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija. Prieiga per internetą: [http://www.elibrary.lt/resursai/Leidiniai/Litfund/Lithfund_leidiniai/mokslas/teise/Teises%20pagrindai%20\(A.%20Ciocys\).pdf](http://www.elibrary.lt/resursai/Leidiniai/Litfund/Lithfund_leidiniai/mokslas/teise/Teises%20pagrindai%20(A.%20Ciocys).pdf)
22. Dikčius, V. (2011). *Anketos sudarymo principai*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: http://www.evaf.vu.lt/dokumentai/katedros/Rinkodaros_katedra/Medziaga_studentams/Anketos_sudarymo_principai.pdf
23. Dudaitė, J., ir Kairienė, B. (2017). Žiniasklaidos formuojamas požiūris į vaiko teisių įgyvendinimą. *Specialusis ugdymas*, 1(36), 77–95.
24. Duoblienė, L. (2015). Mokyklos žemėlapis: fasadinis įėjimas ir vidaus trajektorijų strategavimas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 34, 20–33.
25. Graham, J. R., ir Barter, K. (1999). Collaboration: A Social Work Practice Method. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 80 (1), 6-13.
26. Ivanauskienė, V., ir Jurkevičiūtė, J. (2005). Paauglių požiūris į savo klasės atstumtuosius ypatumai. *Socialinis darbas*, 4(2), 78-84. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.
27. Janilionis, V. C. (2015). *Koreliacinės ir regresinės analizės pagrindai*. Prieiga per internetą: http://ftp.lidata.eu/files/mokymai/Janilionis_III/Koreliacines_ir_regresines_pagrindaiV.pdf
28. Jegelevičienė, V., ir kt. (2019). Pedagogo bendravimo kompetencijos pristatymas Lietuvos interneto žiniasklaidoje. *Socialinis darbas*, 49-50.

29. Jonynienė, Ž. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 129-142. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/9733/7507>
30. Jonynienė, Ž. (2009). Vaiko teisių įgyvendinimas: mokyklos demokratėjimo rodiklis. *Socialinis darbas*, 8(2), 51-64. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11811/1260-2400-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
31. Jonynienė, Ž., ir Juodaitytė, A. (2006). Vaiko teisių reikšmingumas ir įgyvendinimas ugdymo įstaigose (lyginamasis tyrimas). *Mokytojų ugdymas*, 6, 60-80.
32. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. (1989). *Valstybės žinios*, 60(1501). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
33. Kabašinskaitė, D. (2002). Vaikystės sociologija, vaikų teisės ir vaikų politika. *Filosofija, sociologija*, 3, 43-48. Prieiga per internetą: <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/%200235-7186/2002/3/43-49.pdf>
34. Kabašinskaitė, D. (2006). *Vaiko teisės ir politika: socialinių edukacinių rekonstrukcijų kontekstai (daktaro disertacija)*. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1769822/datastreams/MAIN/content>
35. Kairienė, B. (2008). Vaikų patiriamo smurto mokykloje prevencinės galimybės. *Socialinis darbas*, 7(2), 67-75. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11961/1923-4051-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
36. Kairienė, B., ir Dzindzaliėnė, G. (2009). Teisinis švietimas – vaiko teisių įgyvendinimo prielaida. *Socialinis ugdymas*, 9(20), 59-69. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169803770/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
37. Kairienė, B. (2012). Tėvų ir vaiko santykių specifiškumas vaiko teisių įgyvendinimo požiūriu. *Socialinis darbas*, 11(2), 391–400. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/42714>
38. Kairienė, B., ir Jekaitytė, L. (2010). Vaikų interesų įgyvendinimas santuokos nutraukimo proceso metu. *Socialinis darbas*, 9(1), 99-106. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367171832691/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
39. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

40. Karmaza, E., Grigutytė, N. ir Karmazė, E. (2007). *Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba*. Vilnius: Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Prieiga per internetą: <https://www.klrppt.lt/wp-content/uploads/2015/03/Smurtas-mokykloje-prevencija-ir-pagalba1.pdf>
41. Kerulienė, I. (2008). Vaiko teisės: tėvų požiūris į jas ir elgesys su vaiku. *Pedagogika*, 92, 116–123. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367166158649/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
42. Kolodziejczyk, J. (2004). *Agresja i przemoc w szkole*. Kraków: Sophia. Prieiga per internetą: <http://www.powiatwolowski.pl/files/file/Agresja-przemoc-wszkole.pdf>
43. Kontautienė, R. (2006). *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
44. Kviessienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
45. Laužikas, J. (1993). *Rinktiniai raštai*. Kaunas.
46. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: „Technologija“. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPka/socialin%20pedagogika.pdf
47. Lietuvos Respublikos konstitucija. (2020). Vilnius, UAB „Lodvila“.
48. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2016). Įsakymas dėl mokyklos socialinio pedagogo pavyzdinio pareigybės aprašo patvirtinimo. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a41f940a20911e68987e8320e9a5185>
49. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (1991). *Lietuvos aidas*, 153(0). (AR nuo 2021-01-01 iki 2021-08-31). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480>
50. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2001 metų veiklos ataskaita. (2002). Prieiga per internetą: <http://vtaki.lt/lt/vtaki-veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos?page=2>
51. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2017 metų veiklos ataskaita. (2018). Nr. 4-19. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://vtaki.lt/lt/vtaki-veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos>
52. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2018 metų veiklos ataskaita. (2019). Nr. 4–36. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://vtaki.lt/lt/vtaki-veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos>

53. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2019 metų veiklos ataskaita. (2020). Nr. 4-2. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://vtaki.lt/lt/vtaki-veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos>
54. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996). *Valstybės žinios*, 33(807). (AR 2021-03-01). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830>
55. Lietuvos statistikos departamentas. (2020). Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?region=all#/>
56. Luobikienė, I. (2011). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija
57. Manful, E., ir McCrystal, P. (2010). Conceptualisation of Children's Rights: What Do Child Care Professionals in Northern Ireland Say? *Child Care in Practise*, 16 (1), 83-97.
58. Martišius, S., A., ir Kėdaitis, V. (2010). *Statistinės analizės teorija ir metodai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
59. Merfeldaitė, O. (2009). Tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo stiprinimas sprendžiant vaikų socializacijos problemas. *Socialinis ugdymas*, 8 (19), 59-71.
60. Miginis, N., ir Ulozas, M. (2010). *Tarpžinybinis bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu jaunimo politikos srityje*. Vilnius: Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
61. Našlėnė, Ž., Petrauskaitė, I., ir Želvienė, A. (2020). *Lietuvos vaikų sveikatos būklės pokyčiai ir netolygumai*. Vilnius: Higienos institutas. Prieiga per internetą: http://hi.simplit.lt/uploads/pdf/leidiniai/Informaciniai/Vaiku-sveikatos-leidinys_2020.pdf
62. Neifachas, S. (2006). *Pedagoginio vadovavimo kompetencija. Ugdytojo strateginės veiklos gairės*. Vilnius: UAB Ciklonas.
63. Neifachas, S. (2010). Priešmokyklinio ugdymo sistemos valdymo funkcijų teorinis – prakseologinis kontekstualizavimasis Lietuvos švietimo politikos kaitos procesuose (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: <https://vdocuments.net/priesmokyklinio-ugdymo-vadybos-funkciju-kontekstualizavimasis.html>
64. Petrylienė, V. (2011). Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo gairės: Šiaulių rajono atvejis. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*, 668–677. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367179141126/>
65. Plaušinitienė, A., ir Masiliauskienė, E. (2009). Vaikų smurto mokykloje priežastys ir pasekmės (Vaikų patirties reprezentacijos). *Socialiniai mokslai: Edukologija*, 2(23), 174-182.

66. Ponelienė, R. (2012). Vaikų atsparumo vartojiškai kultūrai ugdymo teorinių konstrukčių pagrindas postmodernizmo kontekste. *Mokytojų ugdymas*, 18(1), 30-46. Prieiga per internetą: https://issuu.com/mokytojuugdymas/docs/mu_18_10/31
67. Povilaitis, R., ir Valiukevičiūtė, J. (2006). *Patyčių prevencija mokyklose*. Vilnius: Multiplex.
68. Pukėnas, K. (2009). *Kokybinių duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija. Prieiga per internetą: [http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/studentams/norminiai dokumentai/paskaitos/kokybir biniu duomenu analize SPSS programa.pdf](http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/studentams/norminiai_dokumentai/paskaitos/kokybir biniu duomenu analize SPSS programa.pdf)
69. Raipa, A. (2001). Socialiniai pokyčiai ir modernus viešasis administravimas. *Filosofija, sociologija*, 2, 54-56. Prieiga per internetą: <http://elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-54.pdf>
70. Raupienė, I., ir Kavaliauskienė, V. (2019). Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos aspektai. Vydūno tarptautinė mokslinė konferencija: Į sveiką gyvenseną ir skaidrią būti Vydūno keliu. Klaipėda: Klaipėdos universitetas. Prieiga per internetą: https://www.ku.lt/svmf/wp-content/uploads/sites/7/2019/03/Vyduno-konferencija_leidinys_2019.pdf
71. Rutkienė, A., ir Zuzevičiūtė, V. (2009). Mokytojo vaidmens kaita: bendruomenės įtraukimas siekiant mokymąsi daryti veiksmingesnį. *Pedagogika*, 95, 53-57.
72. Sakalauskas, G. (2000). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Europos tarybos Vaiko teisių centras.
73. Sandberg, K. (2018). *Children's Right to Protection Under the CRC*. UK: Palgrave Macmillan. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-319-94800-3.pdf>
74. Skučaitė, V., ir Karmazė, E. G. (2011). *Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimo mokyklose patirtis*. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.grigiskiumokykla.lt/userfiles/files/Pade%CC%87kime%20vaikui%20iveikti%20sunkumus.pdf>
75. Stripeikienė, J. (2017). Vaiko teisė į pagarbą. *Jurisprudencija*, 24(2), 293-310.
76. Švedaitė, B. (2006). Socialinis darbas Lietuvoje: naujos funkcinės sistemos visuomenėje atsiradimo ir vystymosi prielaidų sociologinė analizė (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: <http://gs.elaba.lt/object/elaba:1953615/1953615.pdf>
77. Tamutienė, I. (2018). Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 17(1), 24–37. Prieiga per internetą:

<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15296/4787-10661-1-%20SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

78. Targamadžė, V. (2017). *Geros mokyklos koncepcijos įgyvendinimo linkmės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Prieiga per internetą: https://www.vu.lt/leidyba/images/knygos/Filosofija/Geros_mokyklos_koncepcijos_%C4%AFgyvendinimo_linkmes_V.Targamadze.pdf
79. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
80. Vaicekauskienė, V., (2003). Neįgalių vaikų ugdytojų požiūris į bendradarbiavimą. *Socialinis darbas*, 1(3), 57–71.
81. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija. (2003). *Valstybės žinios*, 52(2316). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211767>
82. Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas. (2015). Prieiga per internetą: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_lt.pdf
83. Vainoriūtė, L., ir kt. (2012). Mokinių saugaus atvykimo į mokyklą galimybės mokyklos aplinkoje. *Visuomenės sveikata*, 1(56), 73-80.
84. Vaitkevičius, R., ir Saudargienė, A. (2006). *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose: mokojoji knyga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
85. Valintėlienė, R., ir Narkauskaitė L. (2010). Smurtas – visuomenės sveikatos problema. Smurto masto ir priežasčių nustatymas. *Visuomenės sveikata*, 1(48), 5-8.
86. Žalimienė, L., ir kt. (2020). Vaiko teisių apsaugos specialistų darbo organizavimo klausimai teisinio reglamentavimo kontekste. *Socialinis darbas*, 25(1), 27-49.
87. Želvytė, V. (2010). Strateginis regioninės vaiko teisių apsaugos sistemos valdymas. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*, 682-691. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173674442/J.04~2010~1367173674442.pdf>
88. Žiobienė, E. (2020). *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/vaiko-teises/>
89. Žygaitienė, B., ir Veličkienė, J. (2016). Šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas vykdant paauglių delinkventinio elgesio prevenciją. *Pedagogika*, 122 (2).

SANTRAUKA

Valiukevič, J. (2021). *Vaikų naudojimas savo teisėmis mokykloje*. Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Vaiko teisių apsaugos programos magistrantūros išstėtinių studijų magistro baigiamasis darbas. Mokslinio darbo vadovė prof. dr. Brigita Kairienė. Vilnius. Mykolo Romerio universitetas.

Šio darbo tikslas – atskleisti vaiko teisių naudojimosi galimybes mokykloje. Tikslui pasiekti buvo keliami šie uždaviniai: išryškinti vaiko teises mokykloje; išanalizuoti vaiko teisių pažeidžiamumą mokykloje; išnagrinėti vaiko teisių apsaugos įgyvendinimą ir jos vykdymą mokykloje; išnagrinėti vaiko teisių naudojimosi galimybes mokykloje.

Siekiant išsamiau atskleisti vaiko teisių naudojimosi galimybes mokykloje, buvo remiamasi kiekybinio tyrimo metodu. Tyrime dalyvavo skirtingų Šalčininkų rajono (lietuvių, rusų, lenkų) I-IV gimnazijų klasių mokiniai. Anoniminės internetinės apklausos pagalba buvo tirtos vaiko teisės mokykloje: vaikų žinios, suvokimas apie teises, jų naudojimas, kokios vaiko teisės dažniausiai pažeidžiamos, kas pažeidžia, kokios užtikrintos, kas padeda užtikrinti.

Apžvelgiant empirinio tyrimo gautus rezultatus galima teigti, jog didžioji dalis vaikų naudojami savo teisėmis mokykloje. Tiek vyrai, tiek moterys jomis naudojami panašiai. Pabrėžtina, jog mokiniai iš skirtingų Šalčininkų rajono I-IV gimnazijų klasių skirtingai naudojami savo, kaip vaiko, teisėmis mokykloje. Daugiausia naudojami III gimnazijų klasių mokiniai, mažiausia – IV gimnazijų klasių vaikai. Taigi, tyrimas patvirtino darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad Šalčininkų rajono (lietuvių, rusų, lenkų) I-IV gimnazijų klasių mokiniai skirtingai naudojami savo, kaip vaiko, teisėmis mokykloje.

Pastebėta, jog visose Šalčininkų rajono gimnazijose (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisės yra iš dalies užtikrintos. Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus, išsakyti savo nuomonę ir vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje yra labiau užtikrinta lietuvių gimnazijose nei rusų ar lenkų. Tačiau vaiko teisė į apsaugą yra labiau užtikrinta lenkų gimnazijose nei lietuvių ar rusų. Pabrėžtina, jog vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, būti išklausytam, gauti reikalingą informaciją, teisė į mokslą, nediskriminavimą, geriausius interesus, asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę panašiai užtikrintos tiek lietuvių, tiek rusų ir tiek lenkų gimnazijose.

Raktiniai žodžiai: vaikas, vaiko teisės, vaiko teisių apsauga, mokykla.

SUMMARY

Valiukevič, J. (2021). *Children usage of their rights at school*. Master's Thesis of the Master's Part-time Study Program of the Child Rights Protection of the Faculty of Human and Social Studies. Supervisor of research work prof. Dr. Brigita Kairienė. Vilnius. Mykolas Romeris University.

The aim of this thesis is to reveal possibilities of children usage of their rights at school. To achieve this aim, the following tasks were set: to highlight child rights at school; to analyze child vulnerability at school; to examine the implementation and enforcement of the protection of child rights at school, to examine possibilities of children usage of their rights at school.

In order to reveal in more detail the possibilities of children usage of their rights at school, the method of quantitative research was used. Students of different grades of I-IV gymnasiums of Shalchininkay district (Lithuanian, Russian, and Polish) participated in the research. The children's rights at school were researched with the help of anonymous online survey: children's knowledge, perception of their rights, their usage, which children's rights are often vulnerable, who violates, which ensured, who helps to ensure.

The conclusions of the empirical survey shows that the majority of children use their rights at school. Both men and women use them similarly. Emphasized, that students from different grades of I-IV gymnasiums uses their rights as children differently. Mostly used by students of III gymnasium class, less – IV gymnasium class. Thus, the research confirmed the hypothesis raised at the beginning of the work that students of the gymnasiums of Shalchininkay district (Lithuanian, Russian, and Polish) from grades I to IV use their rights as children differently at school.

It has been observed that in all Shalchininkay district gymnasiums (Lithuanian, Russian, Polish) the rights of the child are partially ensured. It was noticed that in all Shalchininkay district gymnasiums (Lithuanian, Russian, Polish) the child's rights are partially guaranteed. However, the child right to protection more guaranteed in Polish gymnasiums than in Lithuanian or Russian. Emphasized, that the child's right to live and develop healthily, to be heard, to receive the necessary information, the right to education, non-discrimination, the best interests, personal life, personal integrity and freedom are similarly guaranteed in Lithuanian, Russian and Polish gymnasiums.

Key words: Child, child rights, child rights protection, school.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2021-04-30

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau - Universitetas), Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Vaiko teisių apsaugos magistrantūros iššestinių studijų studentė Jolita Valiukevič, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas “Vaikų naudojimas savo teisėmis mokykloje”:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Jolita Valiukevič

(parašas)

(vardas, pavardė)

PRIEDAI

1 PRIEDAS

APKLAUSOS KLAUSIMYNAS

Gerbiami Šalčininkų rajono gimnazistai,

Esu Mykolo Romerio universiteto vaiko teisių apsaugos programos magistrantė. Šiuo metu atlieku tyrimą, kurio tikslas – išsiaiškinti skirtingų Šalčininkų rajono gimnazijų (lietuvių, rusų, lenkų) vaiko teisių naudojimosi galimybes. Apklausa yra anoniminė. Jūsų atsakymai konfidencialūs, jie bus naudojami tik baigiamojo darbo statistiniams apibendrinimams.

Ačiū, kad dalyvaujate šiame tyrime.

P.S. Prašome anketą pildyti tik vieną kartą. Jei jau esate pildę šią anketą, antrą kartą to daryti nereikia.

1. Jūsų amžius (įrašykite):

2. Jūsų lytis

- a) Vyras
- b) Moteris

3. Kokią gimnaziją Jūs lankote?

- a) Lietuvių
- b) Rusų
- c) Lenkų

4. Kelintoje gimnazijos klasėje Jūs mokotės?

- a) I gimnazijos klasėje
- b) II gimnazijos klasėje
- c) III gimnazijos klasėje
- d) IV gimnazijos klasėje

5. Ar Jūs esate susipažinę su vaiko teisėmis?

- a) Taip
- b) Iš dalies
- c) Ne

P.S. Jeigu Jūs nesate susipažinę su vaiko teisėmis, prašome pereiti prie šios anketos 13 klausimo ir pildyti iki 20 klausimo (imtinai).

6. Jūsų nuomone, vaiko teisės, tai:

- a) Vaikams priskiriamos ir garantuojamos teisės
- b) Vaikui leidžiama elgtis taip, kaip jis nori
- c) Kai su vaiku yra elgiamasi pagarbiai
- d) Kita (įrašykite) _____

7. Iš kur Jūs sužinojote apie vaiko teises? Pažymėkite Jums tinkamus variantus:

- a) Iš spaudos
- b) Iš televizijos
- c) Iš draugų
- d) Iš klasiokų
- e) Iš tėvų/globėjų

- f) Iš mokytojų
- g) Iš kitų mokyklos bendruomenės narių
- h) Kita (įrašykite) _____

8. Kaip dažnai Jūs girdite informaciją apie vaiko teises?

- a) Kasdien
- b) Kartą per savaitę
- c) Kartą per dvi savaites
- d) Kartą per tris savaites
- e) Kartą per mėnesį
- f) Kartą per mėnesį ir rečiau

9. Jūsų nuomone, Jums pakankamai suteikiama informacijos apie Jūsų kaip vaiko teises mokykloje?

- a) Taip
- b) Iš dalies
- c) Ne

10. Kaip manote, Jūs naudojate savo kaip vaiko teises mokykloje?

- a) Taip
- b) Ne

11. Kaip manote, Jūsų kaip vaiko teisių naudojimas yra užtikrintas mokykloje?

- a) Taip
- b) Iš dalies
- c) Ne

12. Jūsų nuomone, kokios Jūsų kaip vaiko teisės užtikrintos mokykloje (kiekvienoje eilutėje įvertinkite teiginius, išsakydami savo nuomonę, pasirinkite vieną vertinimo variantą ir pažymėkite: +)?

Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Vaiko teisė gyventi sveikai ir vystytis				
Vaiko teisė į mokslą				
Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus				
Vaiko teisė išsakyti savo nuomonę				
Vaiko teisė būti išklausytam				
Vaiko teisė į nediskriminavimą				
Vaiko teisė į geriausias interesus				
Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą				
Vaiko teisė gauti reikalingą informaciją				
Vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje				
Vaiko teisė į asmens neliečiamybę ir laisvę				
Vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą				

13. Kaip manote, mokykloje atsižvelgiama į Jūsų interesus?

- a) Taip
- b) Ne

P.S. Jeigu Jūs manote, kad į Jūsų interesus atsižvelgiama mokykloje, prašome pereiti prie šios anketos 14 klausimo.

14. Kaip dažnai atsižvelgiama į Jūsų interesus mokykloje?

- a) Kasdien
- b) Kelis kartus per savaitę
- c) Kartą per savaitę
- d) Kartą per dvi savaites
- e) Kartą per mėnesį

15. Kaip manote, Jūs esate išklaustyti mokykloje?

- a) Taip
- b) Ne

P.S. Jeigu Jūs manote, kad Jūs esate išklaustyti mokykloje, prašome pereiti prie šios anketos 16 klausimo.

16. Kaip dažnai Jūs esate išklaustyti mokykloje?

- a) Kasdien
- b) Kelis kartus per savaitę
- c) Kartą per savaitę
- d) Kartą per dvi savaites
- e) Kartą per mėnesį

17. Kaip manote, į Jūsų nuomonę atsižvelgiama mokykloje?

- a) Taip
- b) Ne

P.S. Jeigu Jūs manote, kad mokykloje atsižvelgiama į Jūsų nuomonę, prašome pereiti prie šios anketos 18 klausimo.

18. Kaip dažnai atsižvelgiama į Jūsų nuomonę mokykloje?

- a) Kasdien
- b) Kelis kartus per savaitę
- c) Kartą per savaitę
- d) Kartą per dvi savaites
- e) Kartą per mėnesį

19. Jūsų nuomone, Jūs užtikrinta(-s) nuo diskriminacijos mokykloje?

- a) Taip
- b) Iš dalies
- c) Ne

20. Kaip manote, Jūs užtikrinta(-s) nuo bandymų ar kitokių eksperimentų mokykloje, kurie galėtų pakenkti Jūsų gyvybei, sveikatai ir vystymuisi?

- a) Taip
- b) Iš dalies
- c) Ne

21. Kaip manote, Jūsų kaip vaiko teisės yra pažeidžiamos mokykloje?

- a) Taip
- b) Iš dalies
- c) Ne

22. Jūsų nuomone, kokios Jūsų kaip vaiko teisės dažniausiai pažeidžiamos mokykloje (kiekvienoje eilutėje įvertinkite teiginius, išsakydami savo nuomonę, pasirinkite vieną vertinimo variantą ir pažymėkite: +)?

Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Vaiko teisė gyventi sveikai ir vystytis				
Vaiko teisė į mokslą				
Vaiko teisė lavinti savo gebėjimus				
Vaiko teisė išsakyti savo nuomonę				

Vaiko teisė būti išklausytam				
Vaiko teisė į nediskriminavimą				
Vaiko teisė į geriausius interesus				
Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą				
Vaiko teisė gauti reikalingą informaciją				
Vaiko teisė dalyvauti mokyklos įstaigos veikloje				
Vaiko teisė į asmens neliečiamybę ir laisvę				
Vaiko teisė į vaiko teisių apsaugą				

23. Jūsų nuomone, kas dažniausiai pažeidžia Jūsų kaip vaiko teises mokykloje (kiekvienoje eilutėje įvertinkite teiginius, išsakydami savo nuomonę, pasirinkite vieną vertinimo variantą ir pažymėkite: +)?

Atsakymų variantai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Klasės draugai				
Kiti mokyklos mokiniai				
Mokytojai				
Kiti mokyklos bendruomenės nariai				
Administracija				

24. Ar yra tekę kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti Jūsų kaip vaiko teises mokykloje?

- a) Taip
- b) Ne

25. Ar žinote kur kreiptis pagalbos siekiant užtikrinti Jūsų kaip vaiko teises mokykloje?

- a) Taip
- b) Ne

26. Jūsų nuomone, į ką reikėtų kreiptis, siekiant užtikrinti Jūsų kaip vaiko teises mokykloje (kiekvienoje eilutėje įvertinkite teiginius, išsakydami savo nuomonę, pasirinkite vieną vertinimo variantą ir pažymėkite: +)?

Atsakymų variantai	Sutinku	Nesu tikra(s)	Nesutinku
Į mokyklos administraciją			
Į klasės auklėtoją			
Į socialinį pedagogą			
Į psichologą			
Į dalykų mokytoją			
Į klasės draugus			
Į kitus mokyklos mokinius			